CYRIEL BUYSSE

Het Recht van den Sterkste

AMSTERDAM — W. VERSLUYS
1893

Paul Fredericq
Gent, 22 Nov. 93.

HET RECHT VAN DEN STERKSTE

I.

Reus, de wenkbrauwen gefronst, staakte schielijk het dansen. Maar 't duurde slechts een oogenblik: hij slaakte, dof, een vloek en zijn beide grove werkmanshanden om Witte Manse's middel geslagen, mengde hij zich weder met haar in den wilden, beestachtigen drom. Hij had den schoonen, gemoedelijken glimlach gezien, opgevangen, dien Maria Beert, onder het dansen met een boerenzoon, naar Slimke Snoeck had gericht. Een steek van jaloezie schoot in zijn hart en plots, met dat vlugge en onberedeneerde beslissingsvermogen, welke 't karakter eener bruut kenschetst, besloot hij, dat Maria zijn lief zou worden.

Een vlam schoot uit zijn oog en woest, als ware 't nu Maria zelve, die hij in de armen hield, duwde hij Witte Manse enger tegen zijne breede borst. Hij was groot van gestalte en zwaar van lichaamsvormen, met bolle wangen, met een breed, steenrood aangezicht en groote, stuur en stout kijkende oogen. Een begin van zwarten knevel en van

baard bedekte zijne bovenlip en zijne kin; donkerbruine lokken kwamen kroezend van onder zijn rond, zwart hoedje uit. Hij droeg een donkerkleurig, lomp gesneden kostuum, te kort van buis, te kort van broek; een schitterend blauw zijden dasje wuifde om zijn kloeken hals; zijn zware, met grove nagels beslagen schoenen maakten, het gekerm der harmonica en het gedruisch der dansers beheerschend, een hard, schrapend geluid over den morsigen, vuilrooden herbergvloer.

De polka was geëindigd. Reus liet Witte Manse los en stapte recht, door het nog woelend volk, naar Maria.

— Maria, wilt ge met mij een glas bier drinken? vroeg hij haar.

Het meisje, dat ook haar danser had verlaten en hijgend, in de stikkende atmosfeer der herbergzaal met een zakdoek het zweet van haar voorhoofd afdroogde, keerde zich, door den ruwen klank zijner stem bijna geschrokken, tot den jongman om.

— Watblief? vroeg zij werktuigelijk, met een zweem van angst in den blik.

— Of gij een glas bier wilt drinken? Zijt ge dan doof? herhaalde hij luider, haar driest met zijn vorschende oogen bekijkend.

Zij had het woord op de tong om te weigeren,

maar een soort van instinctmatige vrees weerhield haar en zij deed het niet. Zij aarzelde een korte wijl en antwoordde bedeesd van ja, steeds hijgend, met haar zakdoek het zweet van haar aangezicht vegend. En zij vergezelde hem aan de schenktafel, alwaar hij reeds, tien centen op het schenkbord werpend, twee glazen bier besteld had.

Doch Witte Manse had er hen gevolgd.

— 't Is mooi, dàt, mij te verlaten om een andere te trakteeren! wierp zij Reus stout verwijtend toe. Trakteer mij dan ten minste ook!

Zij was van middelmatige gestalte, met een frisch, lichtblozend aangezicht en zeer bleekblonde, bijna witte haren. Haar stemmetje klonk fijn en zangerig, haar roode mond glimlachte en hare lichtblauwe oogen keken onbeschroomd en vrijpostig in de oogen van Reus Balduk.

Deze, gestoord en reeds aan 't drinken, veinsde een schielijke gramschap.

— Sakerdzju! 'k zal zeker moeten eindigen met heel de herberg te trakteeren! overdreef hij. Maar tevens zag hij haar knipoogend aan en, Slimke Snoeck ontwarend, die nu, sinds Reus bij Maria stond, als verloren in de woelige herbergzaal ronddrentelde:

— Hè! Slim! riep hij, komt eens, hier en trakteert Manse.

De jongman naderde, glimlachend. Hij was zeer lang, een weinig voorover gebogen en mager, met een vriendelijk en aangenaam, ietwat bedeesd, ietwat meisjesachtig gelaat. Zijn voornaam was Theofiel, maar zijn ingeborene schuchterheid, die bij zijn makkers voor dwaasheid [1]) doorging, had hem den spotnaam van „Slimke" verworven.

— Wat is er? vroeg hij blozend, met gemaakte ruwheid en als had hij 't verzoek niet gehoord. Hij was beleefd en beschaafd van aard, maar zulks wekte eveneens de geklust zijner gezellen op en niet zelden sloeg hij aldus, om aan den schimp te ontsnappen, een toon van moedwillige stuurschheid aan.

— Manse trakteeren! gaf hem opnieuw, als een bevel, Reus voor antwoord.

Slim liet het zich geen tweemaal zeggen. Hij haalde, zacht glimlachend, zijne beurs te voorschijn en bestelde ook twee glazen bier. — Meent ge dan dat ik een beest ben! schertste hij. En hij veinsde den zachten, schier smeekenden blik niet te begrijpen, waardoor Maria hem scheen te vragen zich van haar niet te verwijderen. Hij wendde haar, met zijn gewone gemaakte moedwilligheid, of misschien wel door een onbewuste jaloezie geërgerd, den rug toe en zelfs liet hij zich door

[1]) Onnoozelheid.

Witte Manse bewegen om Muimme Taey en Verool, twee vriendinnen, die toch zulken dorst hadden, ook te trakteeren.

Reus nam die gelegenheid te baat om Maria nâar den hoek te duwen.

— Laten wij daar een weinig nêerzitten, stelde hij haar voor. Men kan er hier noch over noch door van al 't gewoel.

En wêer dorst zij niet weigeren. Hij was van haar dorp en woonde in hare straat. Zij vreesde, moest ze zijn voorstel van de hand wijzen, van preutschheid beschuldigd en, als dusdanig, publiek en luid door hem uitgescholden te worden. Zij volgde hem, door de drommende koppels dringend, op de aangewezen bank, nog eens naar Slimke Snoeck omkijkend.

Die blik ontging hem niet. Een schier boosaardige glimlach kwam op zijn ruw gelaat en nogmaals voelde hij als een fijne, diepe steek in 't hart, terwijl het besluit haar tot minnares te nemen zich meer en meer bepaald in hem vastankerde. Eerst twee dagen te voren was hij uit het gevang gekomen, alwaar hij, wegens vechten, negen maanden had opgesloten gezeten. Gedurende deze afwezigheid was zijn beminde met een anderen getrouwd, en, zonder de minste spijt of droefheid daarover, had hij enkel bij zich zelven gezworen,

dat Axpoele-kermis niet voorbij zou gaan, zonder dat hij een nieuw lief had.

— Gij zoudt liever bij Slim zitten, niet waar? kon hij niet laten haar na eene poos op verwijtenden toon te vragen.

Zij antwoordde ontwijkend, gedwongen lachend en beschaamd:

— O neen, ik weet het niet, het is mij om het even......

Hij aanstaarde haar strak. Haar mooi, bleek, ernstig aangezicht had zich met eene lichte kleur bedekt en hare donkerblauwe oogen keken van hem af. Wellicht lag er in haren tegenzin iets dat zij niet zeggen kon of wilde: den afkeer nevens een misdadiger te zitten. Fijne druppeltjes zweet parelden steeds op haar voorhoofd uit, en langs de slapen hadden enkele wederspannige, uit de zwarte vlechten losgeraakte lokjes, zich in kleine, mooie, grillige haakjes en krulletjes op de klamme, blanke huid nêergeplakt. Hij wendde den blik van haar niet af. Een luidruchtige bende kwam tusschen hen en de schenktafel staan en nu, betrekkelijk alleen en afgezonderd, drong hij haar nauwer in den hoek, vatte haar bij de hand en zei, half over haar nêerbuigend:

— Maria, Witte Manse loopt al heel den dag achter mij, opdat ik haar tot lief zou nemen;

maar ik wil haar niet, ik wil geen andere dan u.

Het meisje bloosde sterker. En, ontzet, zonder een antwoord te vinden keek zij, als bang en smeekend naar hem op, terwijl hare hand eene lichte, doch vruchtelooze poging aanwendde om uit de zijne te geraken.

— Maria, gij hebt toch niets tegen mij, hoop ik? vroeg hij opnieuw, haar nog enger in den hoek duwend en, gansch over haar gebogen, haar met woeste begeerte in het wit der oogen aanschouwend.

't Gedruisch der harmonica, die eene schottisch begon te spelen en het gewoel der wêerom in beweging gerakende dansers ontsloegen haar van te antwoorden. Reeds was hij rechtgestaan, met tot haar uitgereikte handen. En nogmaals dorst zij hem die gunst niet ontzeggen; zij stond ook op, zij liet zich door hem in de armen vatten en beiden mengden zich in de woelende menigte. Het vermaak van te dansen deed haar heuren wêerzin overwinnen. Ernstig, met ternêergeslagen oogen, draaide zij, een weinig stijf van houding, in zijn armen rond, geheel en gansch aan haar genot. Met hem of met een ander, 't was toch de dans, dat groot pleizier, het eenig welk zij kende. En het belgde haar nu niet meer, dat hij haar zoo woest en driftig in de armen sloot

en zulke vurige blikken op haar wierp. Zij hoorde zelfs de stem van Witte Manse niet, die in de armen van Slim Snoeck ronddraaiend, in het voorbijdansen aan Reus eene scherts toewierp. Maar, van lieverlede, maakte zich een onbekend en onoverwinbaar gevoel van benauwdheid en schier van schrik van haar meester; het zweet droop van haar wangen, zij kon met moeite ademhalen, een waas verduisterde haar oogen, de plaats, waar zijn handen haar vasthielden, gloeide als een vuur; en schielijk, alvorens de dans zelfs half geëindigd was, moest zij het staken, en ging zij waggelend, door Reus gevolgd, op eenen stoel nêerzinken.

II.

De avond viel. In de pauze, die elken dans in tweeën scheidt en gedurende dewelke de speelman, uit voorzorg van betaling, zijn centen ophaalt alvorens hij voortspeelt, riep zij Witte Manse bij zich en sprak van huiswaarts te keeren.

— Gaat ge met ons mêe? vroeg Manse, zich tot Reus omkeerend.

— Ja, maar wacht nog wat, stelde hij voor.

Doch Maria weigerde. 't Was reeds acht uur; vóór negen moest zij thuis zijn, of ze kreeg slagen. En, van hare aangroeiende, onberedeneerde vrees bevangen, drong ze smeekend en schier verwijtend bij Witte Manse aan, om niet alleen te moeten gaan:

— Manse, indien ge mij alleen laat vertrekken, is het de laatste maal dat ik u ergens vergezel.

De speelman had zijn opgehaalde centen uit zijn vuile pet genomen, en bij 't geluid der samenspraken en 't gerinkel van de glazen, de onderbrokene schottisch wêer aangevangen.

— Wij hebben nu betaald, wij gaan het rondeken toch uitdansen, riep Reus.

En opnieuw greep hij Maria vast, die zich, als onbewust, liet medesleepen.

Thans voelde zij zich bijna niet in beweging. Zij draaide rond, met erger zweetend aangezicht, met nauwer bevangen adem, met een visioen van andere, woest om haar heen draaiende en in eene wolk tabaksrook gehulde koppels, vóór haar half gesloten oogen. Zij hoorde bijna 't gekerm der harmonica niet meer, wier tonen zich in een ver en fijn gepiep schenen te versmelten, zij had enkel, midden haar bedwelming, de sensatie van een overweldigende macht, die haar, ondanks

haren wil, medesleepte en verkrachtte. Tot tweemaal toe stiet zij, waggelend, een oudje, dat met drie anderen aan een tafeltje zat kaart te spelen, in den rug en ten slotte moest zij het vóór 't einde van den dans nogmaals opgeven, verlamd, ontzenuwd en versmachtend zuchtend:

— Laat mij los, Reus, laat mij buiten .... ik kan niet meer ......

Buiten, in de frissche avondlucht, kwam zij dadelijk tot het bewustzijn terug. Reus, Witte Manse en Slimke Snoeck hadden er haar gevolgd en thans weigerde zij hardnekkig nog binnen te treden. Zij was reeds op weg, zij zou alleen vertrekken en Witte Manse mocht er vast op rekenen: nooit meer zou zij nog ergens met haar medegaan. Alsdan, ziende dat het ernstig was, liep Witte Manse haar na en Reus en Slim volgden de beide meisjes op.

De „Oret" [1]), het herbergje dat zij verlaten hadden, stond aan het eene uiteinde van 't dorp, zij bevonden zich schier dadelijk in 't open veld. De aardeweg lag kronkelend en zandig, schier zonder onderbreking ingelijst door nog groene korenvelden, die hun vollen wasdom bereikt hadden en wier hooge, wiegende aren zich reeds duisterend op 't brandend Westen afteekenden.

[1]) Vermoedelijk van het Fransch: »Arrêt".

— Wij hadden beter den steenweg genomen, sprak Maria, als bang voor de eenzaamheid van den weg en met moeite door het zand sloffend. Maar luid vaarde de misnoegde Witte Manse daartegen uit:

— Merci, de steenweg! om een half uur omweg te maken.

De beide jongmans, koutend en schertsend, stapten nevens de meisjes, Reus aan de zijde van Maria, Slim naast Witte Manse. Hadden de anderen gewild, Maria zou het op een loopen gesteld hebben.

— Is dàt een gaan! is dàt een gaan! herhaalde Witte Manse onophoudend. Zij hijgde, zij zweette, meer nog dan Maria; zij kon, kleiner van gestalte, hare vriendin schier niet volgen. En eensklaps maakte zij zich boos:

— Neen ik, Verdome! ik wil alzoo niet loopen; ik wil in schuim en zweet niet thuis komen! riep ze, schier weenend. En palstil bleef ze staan.

De beide mannen gaven haar gelijk, bevestigden dat het gekheid was, zich zoo te haasten. Ge peinst toch zeker niet dat men u kome stelen, als wij bij u zijn, schertste Reus. Doch Maria, meer en meer ontsteld, keerde zich smeekend tot hare gezellin om:

— Allez, kom, Manse, kom, smeekte ze ver-

zoenend, wij zullen trager stappen. Maar nauwelijks waren zij wêer aan den gang of zij werd opnieuw, als onvrijwillig, door hare angstige gejaagdheid, vooruitgedreven.

In eens nam Witte Manse het kluchtig op.

— Ha! ge denkt misschien dat ik niet loopen kan! riep ze. Kijk! En als een schicht was ze vooruit, lachend door Slimke Snoeck gevolgd.

Maria wrong zich de handen samen.

— Maar wacht toch! wacht toch! riep ze nu te vergeefs, terwijl zij ook eene beweging maakte als om te beginnen loopen.

Eensklaps greep Reus haar in de lenden vast en hield haar tegen.

— Maria, laat ze maar gaan, sprak hij, wij zullen hen wel achterhalen. En terzelfdertijd, terwijl zij, meer en meer verschrikt, eene hevige poging aanwendde om los te geraken, sloeg hij haar ook zijn anderen arm om het middel, hield haar gansch stil, drukte haar woest eenen kus op den mond, met doffe stem herhalend:

— Laat ze maar gaan, zeg ik u; laat ze maar gaan.

Zij had een gil geslaakt, verwarde kreten: — Manse! Theofiel! Reus, laat mij los! laat mij los! ontsnapten uit hare keel, terwijl ze nu met krachtsinspanning worstelde en met geweld wilde vooruitgaan.

Hij hield haar sterker tegen, hij plaatste zijne voeten vóór de hare, hij versmachtte haar met ruwe kussen, gestadig met gewrongen, veranderd gelaat herhalend:

— Maar laat ze gaan, Nondedzju! laat ze gaan! Laat ze gaan, zeg ik u! laat ze gaan! En plots, gelijk een dier, wierp hij haar omver in 't koren.

Zij had een vreeselijken kreet geslaakt, zij riep: — moord! moord! moord! drie achtereenvolgende malen, maar de laatste verging in een geluid van worging en versmachting: hij was boven op haar gevallen, hij had een greep aarde en zand genomen en stopte haar die in den mond, in de oogen, in geheel het aangezicht, om haar het roepen te beletten. Toen kon ze zich niet meer verdedigen, zij stikte en spuwde, zij viel in bezwijming, 't werd nacht om haar heen, de afschuwelijke, onbeschrijfelijke nacht van 't graf, waarin ze zich half dood, doch met het vlijmend bewustzijn nog te leven en afgrijselijk te lijden, voelde verkrachten en begraven ......

Hij liet haar eindelijk los, hij poogde haar weder te doen opstaan; hij sprak herhaaldelijk, vlug en stil:

— Kom, 't is niets, 't is gedaan, laten wij nu voortgaan.

Doch zij, versmachtend, hijgend, stervend, viel terug ten gronde.

— Och Heere toch! och Heere toch! och Heere toch! zuchtte zij onophoudend.

Verschrikt boog hij over haar neêr.

— Toe, Maria, kom, kom, sta op, herhaalde hij dringender. En ziende dat Witte Manse en Slim zich omgekeerd hadden en, na een oogenblik verwonderd kijkens, in de schemering op hunne schreden terugkwamen:

— Toe, Maria, haast u, richt u op, de anderen zijn daar weêr, smeekte hij schier.

Zij stond niet op, zij kronkelde zich, als in een paroxysme van foltering, zij zonk nog dieper, op de knieën, met het hoofd in 't zand ineen, steeds machteloozer, steeds wanhopiger herhalend:

— Och Heere toch! och Heere toch! och Heere toch!

Slim en Witte Manse waren tot bij hen genaderd. Stom, eerst niet begrijpend, zagen zij in het halfduister toe.

— Wat is er gebeurd? wat scheelt u, Maria? vroeg Witte Manse, over hare vriendin nederbuigend. Maar eensklaps werd zij purperrood, richtte zich op, wendde zich om tot Reus en

spuwde hem, met vlammende oogen, en door de brutaliteit van zijn aanslag met Maria solidaire geworden, deze beleediging in 't aangezicht:

— O gij sloeber! gij smeerlap! gij beest! 'k zal 't zeggen, 'k zal 't vertellen aan al wie ik hoor of zie!

Hij had een korten, boozen lach; hij riep, uitdagend: — Ge zoudt het zeker liever zelve gehad hebben! maar hij verliet dadelijk den aangevangen schertstoon, om dringender, smeekender, tot Maria te zeggen:

— Allez, toe, Maria, sta op, sta op. Is dat nu 't weenen waard?

Zij scheen hem niet te hooren, zij bleef in het zand liggen, snikkend, zuchtend, onophoudelijk, als zieltogend, dezelfde akelige klacht herhalend:

— Och Heere toch! och Heere toch! och Heere toch!

En dit schouwspel ontstelde Witte Manse nog dieper, zij riep, met steeds toenemende woede: — gij smeerlap! gij sloeber! men moest u voor geheel uw leven in 't gevang steken! terwijl Slimke Snoeck, eerst als verslagen, maar eindelijk tegen zijn eigen bedeesdheid gerevolteerd, nu ook, met vuurroode wangen herhaalde:

— Ja maar Reus, alzoo niet, zilde [1]), alzoo niet, alzoo niet!

---

[1]) Hoor!

Doch Reus, thans oprecht bang over Maria neêrgebogen, antwoordde zelfs niet meer, en Slimke Snoeck, schielijk door een zonderling gevoel gezweept, naderde hijgend en ontsteld tot Witte Manse.

Hij greep haar bij den arm, trok haar, eerst zacht, terwijl ze zeer verwonderd vroeg: — eiwel, wat is er? wat terzijde, omsloot haar schielijk woest in zijne beide armen.

— Maar wat doet ge? laat mij gerust, gij domme loeter [1])! schreeuwde Witte Manse, hem hevig wegstootend.

Doch driftig kwam hij weêr.

— Manske, laat mij het nu ook eens doen, laat mij het nu ook eens doen, zuchtte hij haar in den nek. En juist als Reus, ditmaal, sprong hij op haar.

Zij riep om hulp, zóó luid, zóó scherp, dat hij, verschrikt, haar losliet, terwijl Reus vloekend toegesneld kwam.

— Nondemilledzju! wilt ge ophouden! wilt ge zwijgen! Helpt mij, Nondedzju! om Maria te doen opstaan voordat er hier volk komt! schreeuwde hij schier weenend.

Slimke, woedend, had een beweging van opstand. — Waarom zou ik zoowel niet mogen

[1]) Lomperd.

als een ander! riep hij hatend, met een vlijmend gevoel van tegenover hem gepleegd onrecht. En met een verwijtend gebaar tot Witte Manse voegde hij er bij:

— 'k Zou immers niet de eerste zijn, met wien zij het te doen heeft.

— Om het even, antwoordde Witte Manse, rood van toorn en ook hijgend. — 't Is genoeg dat ik niet wil. En zij keerde terug tot hare vriendin, haar met tranen in de oogen smeekend, dat ze toch zou willen opstaan. Toen stond de ellendige wezenlijk recht; schreiend, bezoedeld, afschuwelijk, onkennelijk.

Witte Manse, ontroerd, veegde haar met haren zakdoek de aarde uit het aangezicht en klopte 't zand uit hare kleeren.

— Kom, sprak zij verontwaardigd, 't zijn beiden sloebers, smeerlappen.

Zij nam Maria bij de hand, zij verdwenen samen, langs den somberen rand der korens, in den aardeweg.

Stom, zonder nog verdere lust om haar te achtervolgen, zagen de beide mannen haar in de dichtende duisternis verdwijnen.

III.

Na enkele minuten gaans kwamen de twee meisjes te Braekel aan. Het licht brandde reeds in enkele huizen en in het Zijstraatje, waar zij beide woonden, stond of zat nagenoeg al het volk, door het schoon weder uitgelokt, naast de deuren buiten.

— Wat is er gebeurd? waarom weent zij? vroegen allen aan Manse.

En Manse, verontwaardigd, zweeg het niet, riep het aan al wie 't hooren wilde, in hare jaloersche gramschap tegen Balduk opgewonden:

— 't Is Reus Balduk, die haar omvergeworpen en verkracht heeft in het koren!

Een samenscholing had zich dadelijk gevormd, een stoet ging in de schemering met de twee meisjes mede, luidop, met uitroepingen, met kreten en gelach de gebeurtenis alom herhalend en verkondigend.

En schielijk was het als een worsteling: een korte, dikke, veertigjarige vrouw, Maria's moeder, kwam schreeuwend en in 't haar vooruitgesprongen, en in eenen oogwenk stond ze vóór haar dochter, midden onder eene dichte groep.

— Waar is ze? wat is er gebeurd? riep ze dringend, het geschreeuw der anderen overheerschend.

Er ontstond een oogenblik stilte, waarin men nu duidelijk Maria's snikken hoorde, en Witte Manse, hijgend en vlug, herhaalde nog eens:

— 't Is Reus Balduk, die haar omvergeworpen en verkracht heeft in het koren!

Een gejoel steeg uit de volksschaar op, een vloekende vermaledijding barstte los, het kort en ruw geklets van eenen slag op 't aangezicht weêrklonk. En terstond, als door een gezwegen accoord, werd alles weder stil. Stil onder 't volk, althans; want nu greep een ongehoord tooneel tusschen de moeder, de dochter en Witte Manse plaats. Zij had maar dit verstaan, de moeder: Balduk heeft haar omvergeworpen in het koren! En 't was genoeg voor haar, zij vroeg niet om nog meer te weten, alles was klaar, haar dochter moest de schuld van het gebeurde zijn, en de verwijten, de verwenschingen, de schandelijkste en onnoemelijkste scheldwoorden rolden, als het slijk uit eenen mestpoel, voor haar onschuldig meisje en voor Witte Manse uit haren mond, terwijl ze de eerste van beide met slagen en schoppen overlaadde. Maria, als dood, verweerde zich zelfs niet; maar Witte Manse,

schreiend van woede, keef tegen, antwoordde beleediging voor beleediging, gaf weldra vuist voor vuist en schop voor schop terug, terwijl de steeds aangroeiende menigte oorverdoovend huilde en de laatst aangekomenen, die het gevecht niet zagen, zich uit nijd vermaakten met de anderen nog meer ineen te dringen en te persen. De heffe des volks, alles wat Braekel aan slecht en bedorven gepeupel telde, was daar nu vergaderd. Het was een ongelooflijke krioeling van schreeuwende, dronken mannen, van wijven in het haar, met kinderen op den arm, van jongere knapen en meisjes, die medehuilden om het uitsluitend vermaak de verwarring te vergrooten. Afzonderlijke kijf- en vechtpartijen grepen nu ook onder de toeschouwers plaats; mannen kozen de partij van Reus, vrouwen die van Maria; vloekende, halfdronken moeders stieten haar wederspannige dochters binnen huize en aan het hoofd der beweging stonden aldra een achttal gewone makkers van Reus, gekende dieven, wildstroopers en bandieten, kerels met boevengezichten, die gewoonlijk van dergelijke gelegenheden gebruik maakten om, in de grootste verwarring des gevechts, schielijk te verdwijnen en in de buurt te gaan stelen.

— Ala! naar huis, schandaal! snauwde eindelijk vrouw Beert haar dochter toe. En met

geweld poogde zij haar vooruit te duwen. Maar beide werden door de menigte weêr naar het midden van de straat gedrongen en, als om de wanorde tot het toppunt te brengen, verschenen Reus Balduk en Slimke Snoeck nu ook in den drom. Zij schenen reeds verzoend, zij moesten ergens onderweg jenever gedronken hebben en waren beschonken; en de eerste kwam met uitgespalkte oogen nevens Maria gesprongen, vrouw Beert in het aangezicht huilend:

— Ja, ik ben met haar in het koren geweest; ja, zij is mijn lief en durft nog eens hand of vinger op haar leggen!

Het duurde niet lang, de drukking zelve van het opgewonden volk wierp hen tegen elkaar en een nieuw gevecht, ditmaal tusschen Reus en vrouw Beert, ontstond. Hij had haar twee kaakslagen en een schop gegeven en zij, als een razende kattin, klauwde en krabde hem met hare nagels in het aangezicht, toen de volksschaar nogmaals openging en Beert zelf, Maria's vader, als naar gewoonte stomdronken, en van al zijn andere, luid schreiende kinderen gevolgd, op de bres sprong. Terzelfdertijd kwam Stoute Threse — Witte Manse's moeder — ook buiten en het was als een sein tot algemeene worsteling: een kolossale drukking wierp de gansche bende tegen den

gevel van Beert's huis; en, in de steeds dichtende duisternis onderscheidde men niets meer: een dierlijke drift naar vechten had over dat slecht, ontembaar gepeupel van Braekel gewoed en allen, razend, tierend, schreeuwend, worstelden nu onder-een, blindelings, zonder keus noch reden op elkander slaande, totdat ineens, niemand wist hoe, Beert's voordeur openvloog en man en vrouw en kinderen overhoop in het huis verdwenen.

IV

Een groot deel van den nacht bleef de Zijstraat in rep en roer staan. Beert had zijne deur dichtgemaakt, maar daarbinnen ging het gekijf voort, van tijd tot tijd door een vernieuwd gedruisch van vechten, door een kletsend gerinkel van aan stukken geslagen voorwerpen en door het noodgeschei der kinderen beheerscht.

Balduk en Slim bevonden zich aan de overzijde der straat in den „Gelapten Shako", het slecht befaamde herbergje van Stoute Threse, Witte Manse's moeder. Daar dronken zij druppels op

druppels en Reus, met zijn vuisten op de schenktafel en op de meubels slaande, vertelde en herhaalde onophoudend, op zijn manier, hoe alles geschied was. — Nondedzju! als men een meisje liefhad, men ging er meê alleen, niet waar? Had het niet altijd zoo bestaan en zou het zoo niet duren, zoolang de wereld, wereld bleef? Nondedzju! waarom zou hij niet mogen doen gelijk zij allen deden? En een snik van zelfverteederde gramschap verkropte in zijn keel, als hij een der hem toegespuwde beleedigingen van vrouw Beert herdacht, namelijk dat hij rot was. — Rot, Nondedzju! hij, rot! hij, die zoo zuiver als een tin was; ja, ja, zoo zuiver als een tin, dat mocht hij zeggen. Nondedzju! Nondedzju! En versmachtend, met woedetranen in de oogen en met gebalde vuisten sprong hij van tijd tot tijd terug in de straat om Beert en zijn vrouw nieuwe scheldwoorden toe te schreeuwen. Dan vloog ook de deur van Beert weêr open en het gevecht herbegon voor eenige oogenblikken, woester dan ooit, in den somberen nacht.

Balduk's gewone makkers, het achttal schelmen met hun galgentronies, onophoudend door hem getrakteerd, hielden hem gezelschap in den „Gelapten Shako", gaven hem gelijk, hitsten hem tegen Beert en zijn vrouw op. Hij kreeg aldra

al de aanwezigen op zijnen kant. Stoute Threse, door het aanzienlijk vertier van Reus bewogen, zou er haren eed op gezworen hebben, dat het niet mogelijk was omtrent een meisje te geraken wanneer het meisje niet wilde. En Witte Manse zelve stelde zich minder vijandig tegenover Reus en bekende dat Maria misschien toch wel wat overdreven geweest was, voor zoo een nietigheid zulk een luid misbaar te maken.

— Eiwel, Nondedzju! waarom liet ge 't mij dan ook niet doen? riep eensklaps Slimke Snoeck, die, smoordronken, Witte Manse's laatste woorden opgevangen had.

Een schaterlach weêrgalmde en Stoute Threse zei op kalmen toon:

— Theofiel, jongen, ga gij naar uw bed, dat zal wel beter zijn.

Doch de zachtaardige knaap met zijn meisjesgelaat, was ook plotseling als woedend geworden.

— Nondedzju! Nondemilledzju! ik moet haar hebben en ik zal haar hebben! huilde hij, met uitgespalkte oogen op Witte Manse springend. En hij werd als razend, men moest hem met geweld van haar trekken, of hij zou haar versmacht hebben. Men kreeg hem eindelijk op zijnen stoel terug; en daar zakte hij, schreiend, met het hoofd tusschen de handen in een, gestadig, met een

trage, wanhopige hoofdschudding in stilte herhalend:

— Nondedzju! Nondedzju! Nondenondemilledzju!

Tot drie ure 's morgens was het volop leven en beweging in den „Gelapten Shako". De voordeur stond half open, het was een onophoudend in- en uitgaan van zonderlinge kerels, enkelen waggelend van dronkenschap, anderen zeer nuchter, met vorschende, zoekende, rusteloos rondkijkende blikken. Nu en dan verscheen heimlijk een vrouw, met een onder het voorschoot verborgene flesch of kan, die Witte Manse in den kelder met bier of jenever ging vullen.

Een ventje, dat een makaronkas [1]) op den rug droeg, viel omver bij zijn intrede en bleef liggen; een ander, woedend, kwam vloekend naar de schenktafel, dronk er twee achtereenvolgende druppels en stapte dadelijk weêr buiten, schreeuwende dat zijn vrouw dronken te bed lag en dat hij ze ging afrossen.

Drie der gezellen van Reus: Donder de Beul, Klod de Vos en Boef Verwilst, waren sinds enkele oogenblikken verdwenen; de vijf anderen: Honderd en Een, Bradden Dhondt, Clep Sandrie, Smuik Vertriest en 't Slijperken, waren luidkeels

[1]) Een langwerpig-vierkant groengeverfde houten bak, waarin zich kleine, ronde amandelkoekjes, op vellen papier geplakt, bevinden. Men speelt met dobbelsteenen voor één of meer vellen tegen den makaronman. De man, in geval van verlies, betaalt met zijn makarons, de speler met geld: vijf cent voor een vel van 25 makarons.

aan 't zingen gegaan, als om deze afwezigheid niet te doen opmerken. Reus, schielijk tot bedaren gekomen, zat staroogend, met een stijven glimlach op zijn vuurrood aangezicht te luisteren, terwijl Slimke Snoeck, nog meer op zijnen stoel ineengezakt, met kwijlenden, half open mond, te ronken lag. En, als van zelf, geraakte 't slecht befaamde herbergje eindelijk ledig. Het licht werd flauwer in de kolende, schier tot op den bodem uitgebrande hanglamp, de gezangen galmden doffer, verzwakten en zwegen; een onhuiselijke, akelige duisternis omhulde trapswijs de steeds aanstootelijker schijnende aangezichten. En zeer natuurlijk, zonder weêrspannigheid noch moeite, na een laatste, mislukkende poging van gevecht tusschen twee dronken vellenplooters, bevond zich het gezelschap, zachtjes door Stoute Threse buitengedreven, op straat.

Daar ging men waggelend en knorrend uiteen.

's Anderendags morgens werd geconstateerd dat bij Klakke Maerschalck, den herbergier uit den „Gloeienden Koteraar", en in nog twee andere huizen konijnen gestolen waren.

V.

Eenige dagen verliepen. Den maandag morgen was Maria ziek te bed blijven liggen, maar na den middag had vrouw Beert haar met scheldwoorden doen opstaan en haar gedwongen, als naar gewoonte, bij boer De Waele te gaan arbeiden. Zonder eten, koortsig en flauw, was het meisje vertrokken. En op het wiedstuk [1]), waar allen reeds haar schande kenden, hadden haar opnieuw de tranen overweldigd.

Daar hadden al de wiedsters zich met hare zaak bemoeid.

— Ware ik in uwe plaats, ik ging den pastoor der parochie spreken, opdat hij Reus dwinge mij te huwen, meende Elodie, de oudste dochter van den boer.

— Ik niet, ik zou hem zelfs niet willen, maar 'k zou hem een proces aandoen, sprak Siednie [2]), de tweede.

Maar een derde, reeds bejaarde vrouw, uitte een verschillende, veel verstandiger denkwijze.

— Ik, zei ze, zou eerst willen weten of ik er aan [3]) ben. In geval van neen, is er aan 't ge-

1) Stuk land waarop gewied wordt.
2) Sidonie.
3) Zwanger.

beurde zeer weinig gelegen en zou ik er mij hoegenaamd niet meer over bekreunen. In geval van ja, is het wat anders en dan zou ik mijn best doen om hem geheel op mijnen kant te krijgen en met hem te trouwen.

Allen deelden hare meening, beäamden hare woorden. Was zulks inderdaad wel 't weenen waard en was er wel een enkele onder haar die, met of tegen haren wil, hetzelfde lot niet ondergaan had? Zij lagen daar met veertien op het wiedstuk en beurtelings nu, door een soort van wederzijdschen, ondeugenden wedijver gezweept, vertelden zij hoe het met haar gegaan was.

— Ik, sprak lachend Moeffe Vrieze, een mooie, zwarte, struische twintigjarige meid, met roode wangen en franken oogopslag, die, ongehuwd, reeds drie kinderen had, was nog niet juist veertien jaar oud, toen het „affairen" voor de eerste maal plaats greep. Het was met Bruun Vermeersch, de oude, daar, ge weet wel, uit het klooster, die in de processie het rood vendel draagt. Hij arbeidde in 't hooi, achter 't kapelletje der Tooverheks en ik kwam daar voorbij gegaan zonder op iets te denken, toen hij mij al in eens bij zich riep, terwijl hij mij van verre een vijffrankstuk, dat hij in de hand hield, liet zien. Ik naderde, verbaasd; ik zei: — eiwel, wat is er? — Wilt

ge dat vijffrankstuk verdienen? wilt ge dat vijffrankstuk verdienen? herhaalde hij tweemaal stotterend, met zijn dikke, bevende onderlip. — Ja, antwoordde ik, waarmêe? — Komt het halen, sprak hij. En hij ging onder de sparretjes, die het kapelletje omringen. Ik volgde er hem op, nieuwsgierig om te weten wat er ging gebeuren. Maar nauwelijks was ik bij hem of hij wierp mij omver en viel boven op mij. Wat kon mij dat schelen! Ik schoot in eenen lach en liet hem zijn goest doen, maar ik vergat niet hem zijn vijffrankstuk uit de hand te nemen.

Een schaterlach was onder de wiedsters opgegaan. Allen, ten gronde gebukt, kropen, steeds wiedend, met blinkende, strak vóór zich gevestigde oogen door de jonge beeten voort. Ja, ja, ze kenden het reeds lang, dat advontuur van Moeffe Vrieze, met den ouden uit het klooster. Zij had er naderhand een heele boel vijffrankstukken bij verdiend, in 't hooi, in 't koren, onder 't portaal van het kapelletje, overal waar die oude bok haar achtervolgde. Een ieder zei in 't dorp, dat zij de oorzaak van zijn dood geweest was. Maar allen hadden het geluk van Moeffe Vrieze niet; de geschiedenis der vijffrankstukken wekte steeds bij haar gezellinnen een geheime jaloezie op, en Oele Feeffe, dertig jaar, lang en mager, bleek en blond,

één kind, vertelde op hare beurt, met een zweem van verbittering in de stem:

— Van mij was het bij boer van Heule, op den hooizolder, met den boer zelven. Dat beest, met zijn geweld, trok eene scheur in mijnen rok [1]) en was zelfs nog te gierig om mij een nieuwen te koopen. — Toe, toe, ga beneên, ga beneên, opdat men ons niet zie, stond hij daar altijd [2]), dat zwijn, toen hij gedaan had. Ik moest hem bedreigen alles aan de boerin te vertellen. En weet ge wat hij dan deed, dat varken: hij stal een kleed van zijn vrouw en gaf het mij. Ik heb het moeder doen verven.......

Opnieuw had een gelach weêrklonken, terwijl men luid en ondereen zijn opmerkingen wisselde. — Wat zwijn! wat beest! die boer van Heule. En thans was het Maaie Troet, zwart, mager en nog al mooi, twee kinderen, die haar eerste liefdesadvontuur vertelde:

— Van ons, ik en Donder de Beul, was het bij baas Baete, in de kalkschuur. Ik was veertien jaar, ik wist al zooveel wat Donder met mij wilde doen als het onnoozel kind, dat op de wereld komt. Ik meende, juist als Maria, dat hij mij ging vermoorden en ik begon te roepen, te roepen

[1]) japon.
[2]) hij bleef staan en herhaalde steeds.

totdat hij mij wezenlijk bedreigde mij de keel toe te duwen. Ik liet hem dus geworden, maar weet ge wat er toen gebeurde, als wij rechtstonden om te vertrekken: het was zeer donker in de kalkschuur en, bij het naar buiten gaan, struikelden wij over een kruiwagen en vielen alle twee zijdelings in eenen hoop gebluschte kalk, die juist daarnevens lag. Wij waren wit, maar wit....

Nogmaals ging het geschater op, gemengd met uitroepingen en gejuich; en Muimme Taey, klein en poezelig, met stoute oogen, twee en twintig jaar, twee kinderen, en zwanger van het derde, staakte een oogenblik haar werk, richtte zich, in 't midden der neêrgebukte groep, half op en riep:

— Met mij en 't Slijperken was het een ander spel. Ik lag te bed, op zekeren nacht en sliep nevens onz' Gusta, toen ik schielijk, door een zachte wrijving over mijn aangezicht, wakker gemaakt werd. Ik verschrikte, zooals ge wel denken kunt en wilde roepen, maar een hand duwde mij zonder geweld den mond toe en een stem, die van het Slijperken, fluisterde mij haastig en, als het ware, angstig in 't oor: — Muimme, de gendarmen achtervolgen mij; als 't u belieft, laat mij hier een schuilplaats zoeken. Ik had daar eigenlijk niets tegen, ik zei: — 't is goed, verbergt u waar ge wilt, en ik vroeg enkel, met verbazing: — Maar

Verdond! langs waar zijt gij binnen gekomen? — Langs daar, langs daar, antwoordde hij, naar het somber vensterraam wijzend. En hij herhaalde dringender: als 't u belieft, Muimme, laat mij hier toch wat blijven, laat mij hier toch wat rusten, anders word ik aangehouden. En stil als een serpent, terwijl hij sprak, kroop hij naast mij in 't bed en greep mij vast. — Wat doet ge? laat mij gerust! vezelde ik verschrikt en een sterke poging aanwendend om mij van hem los te maken. Maar..... het was al te laat, ik geraakte uit zijn klauwen niet meer, en, als het spel gespeeld was, trok de sloeber er lachend en zonder vrees voor de gendarmen van door. Ik ben maar in één ding verwonderd geweest: hoe het toch mogelijk was dat Gusta niet ontwaakte, noch daar niets van gehoord of gezien heeft!

Steeds luider ging 't geschater op; enkele wiedsters hadden den arbeid gestaakt, andere kropen vooruit, in haar opgewondenheid rechts en links met het houweel hakkend. De lange, regelmatig neêrgebukte rij was onderbroken en Witte Manse, die zich zelve niet meer bezat van uitgelatenheid, riep tot Verool: — Allez, Verool! op uwe beurt; hoe is 't met u gegaan? Allen kronkelden zich van het lachen en een oorverscheurend gejoel ontstond; maar Verool, vier en

twintig jaren, vier kinderen, leelijk als de dood en van dezelfde kleur als deze, weigerde halstarrig aan het algemeen verzoek te voldoen. Vroeger heette zij „de Poere" en vrijdde zij met Boef Verwilst; maar eens was ze met een vreemden orgeldraaier weggeloopen, en toen ze na een drietal jaren zwervens alleen, met haar vier kinderen op Braekel terugkwam, was ze zóó ziek, dat men haar naar 't Gentsche hospitaal had moeten sturen. Sedert dien tijd had ze niet anders meer geheeten dan Verool, hetgeen haar woedend maakte, want ze beweerde dat ze zuiver en gezond was, ondanks de tegenstrijdige bevestingen van Boef Verwilst en Clep Sandrie, die alle twee, korts na terugkomst, hadden moeten meesteren. Ook was het op een hatenden toon dat zij aan Witte Manse, die nog geen kinderen had, antwoordde:

— Nondedzju! vertelt gij zelve eens hoe het met u gegaan is en waarbij het komt dat gij geen „jongen" hebt!

Nu lachten, koutten, schaterden zij al te zamen, uitgenomen de meer en meer terneêrgedrukte Maria en de twee boerendochters die, met brandende oogen en gloeiende wangen ietwat haar opgewondenheid beteugelden om den vooruitgang van den arbeid niet te hinderen en haar gezag van opperhoofden niet te compromitteeren. En

met nagenoeg allen was het ook dezelfde geschiedenis: allen waren met geweld, met bedrog of verrassing gepakt geweest; en wat ze daarvan onthouden hadden was geen spijt over 't verlies harer eer, noch een walg voor de brutaliteit des aanslags, maar wel een indruk van gefop, gepaard met een onbewust gevoel van eerbied voor de kracht van den man, van noodzakelijke onderwerping aan het recht van den sterkste.

VI.

Gedurende de eerste dagen welke op haar ongeluk volgden dacht Maria bepaald op zelfmoord. Overdag had zij onophoudend de afschuwelijke herinnering voor oogen en 's nachts schrikte zij wakker, en riep en schreeuwde zij, door de vreeselijke gewaarwording dat zij steeds den aanslag onderging overweldigd. En schier nog meer dan 't schrikbeeld zelf, folterde haar 't bewustzijn van hetgeen zij op dat oogenblik verloren had en de gevolgen, die zulks na zich slepen kon. Sinds jaren reeds koesterde zij een ideaal, een droom. Natuur had haar tot een zonderling contrast met haar omgeving geschapen. In een midden van dieven en schurken, van echte bandieten met afschuwelijke

zeden opgevoed, was zij zelve eerlijk en zuiver gebleven, des te zuiverder, des te eerlijker, naarmate zij de anderen, om haar heen tot een steeds lager zedelijk peil zag dalen. En in die gevoelens lag er bij haar niets geredeneerds: het was iets ingeborens, iets instinctmatigs en onvrijwilligs, zoo onvrijwillig als het bestaan van eene fraaie bloem, die van zelf op een mesthoop groeit. Alles wat zij zag en hoorde: het gedrag en de handelwijze harer ouders, de manieren en gesprekken harer kennissen en vrienden, tot zelf de schaarsche vermaken die zij genoot, en met een woord haar gansche levenswijze boezemden haar weêrzin of afkeer in. En, van lieverlede, naarmate zij ouder werd, was een innig, steeds aangroeiend verlangen in haar opgewassen: eens uit haar omgeving geraken, eens een ander, beter, degelijker leven hebben.

Die droom, eerst onbepaald, was weldra tot een wezenlijk en tastbaar, bereikbaar ideaal geworden: in stede van een schurk, een braven, eerlijken jongen huwen, gansche dagen vlijtig arbeiden, ergens te lande, verre van de woelige, walgelijke Zijstraat, een net, eenzaam, rustig huisje bewonen, dàt waren de voornaamste, zoo bescheiden glanspunten harer gewenschte toekomst. Toen was zij, als van zelf, aan Slimke Snoeck begonnen te denken. Zij had zeer wel, onder zijn gemaakte

ruwheid, de goedheid zijns karakters en het verborgen eerlijke zijner inborst ontdekt; en, langzamerhand, zonder dat ze zelf aan liefde dacht, en zonder dat Slimke, van zijnen kant, hare genegenheid scheen te vermoeden, had zich haar ideaal in zijn denkbeeld versmolten en er zich, om zoo te zeggen, vagelijk mede vereenzelvigd.

Helaas! alles was nu verwoest, omvergeworpen. De ingeboren kieschheid harer gevoelens, gepaard met een besef van deftigheid en eigeneerbied, verbood haar thans nog op Slimke Snoeck en aan haar vroegeren droom van stil geluk te denken. Tot haar ongeluk, ja, tot haar ongeluk, in den stand waartoe zij behoorde, besefte zij de waarde van hetgeen zij verloren had. En voortdurend, dagen en nachten, zonder een oogenblik rust, stond het afschuwelijk tafereel steeds voor haar oogen, herdacht zij, met vlijmende nauwkeurigheid, tot de geringste omstandigheden van den wreeden aanslag. Een folterend denkbeeld had zich in haar brein vastgeänkerd: dat het gebeurde niet zou voorgevallen zijn, hadde zij enkele voorzorgen genomen. Waarom was zij met hem begonnen te kouten? Waarom had zij met hem gedanst! Waarom met hem gedronken? Waarom, vooral, in zijn gezelschap dien eenzamen weg gevolgd? En in haar gerevolteerde wanhoop beschuldigde

zij zich zelve van 't gebeurde, alsof men voorzorgen nam tot het voorkomen van gruwelen, waarvan men het bestaan op de wereld zelfs niet vermoedt.

VII.

Wat haar ook vreeselijk ontstelde, was het voorgevoel dat alles daarmêe niet geëindigd was, dat zijn aanslag haar kon zwanger gemaakt hebben en dat Reus haar nu in alle geval zou opzoeken en pogingen zou aanwenden om met haar in betrekking te blijven. De gansche week had zij hem niet terug gezien. Hij arbeidde, met een aantal andere Braekelschen, waaronder ook haar vader, te Gent, in de Scheldewerken. Maar den zaterdagavond, toen ze, van haar werk bij boer De Waele komende, nauwelijks weêr thuis was, zag zij hem, in gezelschap van Slim Snoeck en Boef Verwilst, haar woon voorbij gaan. Onbeschaamd keek hij door 't venster in. Zij werd doodsbleek en vluchtte in het slaapvertrek. Van gansch dien nacht kon zij het oog niet sluiten.

's Anderendags morgens, na de hoogmis, sprak

hij haar aan. Zij weigerde hem te aanhooren, zij verhaastte den stap, terwijl schaamtetranen uit haar oogen barstten en een gevoel van machtelooze verontwaardiging en smart haar keel toekromp.

Die onverwachte handelwijze liet Balduk stom van verbazing. Voor hem kon er geen twijfel bestaan: hij had haar eens bezeten, voortaan moest ze de zijne wezen en meende hij in het bezit van ontegensprekelijke rechten op haar te zijn. Den ganschen dag, meer en meer opgehitst, achtervolgde hij haar. Zij ontvluchtte hem halstarrig, zij hield zich schuil tehuis en, tot driemaal toe, wees zij het verzoek van Stoute Threse, die, door Reus omgekocht, haar in heur herbergje poogde te lokken, van de hand. Maar met den avond, toen hij half dronken was, werd hij al stouter en stouter, en waagde het eindelijk haar tot in heur ouders woning te komen opzoeken. Hij werd terstond, door Beert en zijn vrouw, smadelijk op straat geworpen, en dáár, voor de deur, greep nogmaals hetzelfde schouwspel van den vorigen zondagavond plaats: de schandelijkste scheldwoorden, de afschuwelijkste beleedigingen en weldra de schoppen en de slagen, werden opnieuw gewisseld, terwijl de gansche, aanstootelijke bevolking van die slecht befaamde straat als het ware in

oproer kwam en Maria, bevend van angst, in haar bed lag te weenen.

Een andere week verliep; het ellendig meisje leefde schier niet meer. Want nu was de geduchte tijd gekomen, waarop zij ondervinden zou, of zijn aanslag gevolgen na zich zou slepen of niet. Men was in den oogsttijd, en elken morgen, als zij op de hoeve aankwam, werd zij thans door de andere werkvrouwen ondervraagd. Allen kenden elkanders innigste geheimen: Elodie, de oudste boerendochter en Oele Feeffe kregen dat steeds terzelfdertijd. Met Siednie en Maaie Troet scheelde het maar éénen dag; met Muimme Taey, Verool en Witte Manse twee, en bij Maria, het was bekend, kwam het drie dagen vroeger dan bij Moeffe Vrieze. En zie, op zekeren morgen kwam deze triomfant op 't pachthof aan en riep, van zooverre zij Maria ontwaardde:

— Eiwel! hoe is 't met u! Ik heb ze.

Het arme meisje viel schier in bezwijming. Zij kon, zij wilde, ondanks de thans algemeene bevestigingen der andere werkvrouwen, dat zij er aan was, aan haar ongeluk nog geen geloof hechten; maar dienzelfden dag, als om haar laatste hoop te doen verdwijnen, werd zij na het noenmaal onpasselijk en moest zij, op haar beenen waggelend, in Siednie's bed schier gedragen worden.

’t Was als een loopvuur in de Zijstraat. Luizema, Moeffe Vrieze’s zuster, een kleine, stoute en door ongedierte opgevreten zestienjarige meid, met jongensuitzicht en jongensmanieren, wier voornaam men, wegens hare walgelijke smerigheid in bewusten spotnaam had veranderd, was gedurende den noenstond [1]) naar huis geloopen om het gebeurde te vertellen; en, toen Maria, na zonsondergang, met de andere vrouwen huiswaarts keerde, kwam Witte Manse, die dien dag bij den boer niet gaan arbeiden was, haar te gemoet geloopen met de dringende vermaning:

— O, Maria, gaat dezen avond toch naar huis niet, uw vader zou u dooden. Hij is van den middag alleen uit Gent teruggekomen en in ’t voorbijgaan door de Zijstraat heeft hij die smerige Luizema aan Oele Feeffe’s moeder hooren vertellen dat gij e r a a n waart. Hij heeft uw moeder, uw broêrs en uw zusters geslagen en heel zijn huisraad verbrijzeld. Hij is stomdronken en nu staat hij u met het broodmes in de hand af te wachten, om u te vermoorden.

Tragisch en bleek, zonder een woord te spreken, was ze pal, vóór Witte Manse blijven stilstaan.

— O! wat een beest! riepen, verontwaardigd, enkele der andere werkvrouwen. En Moeffe Vrieze,

[1]) middagrust.

woedend, liep recht naar Luizema en sloeg haar met de vuist in het aangezicht, schreeuwend:

— Gij ros! gij babbelmuil! ik wenschte dat ge subiet dood vielt!

— Laat mij gerust, gij hoer! gij teef! riep Luizema, schoppend en klauwend, en van gramschap weenend.

Maar reeds had Maria zich omgedraaid en keerde zij op haar schreden terug.

— Waar gaat ge? riepen haar Witte Manse en enkele der andere vrouwen achterna.

— Ik weet het niet, antwoordde zij, zonder ’t hoofd om te wenden.

— Wilt ge bij ons komen slapen?

— Neen, ik dank u.

En stijf en onwrikbaar, bij het geluid van ’t gekijf dat, met begeleiding van razend geschrei en gevloek, achter haar tusschen Luizema en Moeffe voortging, sloeg zij den aardeweg tusschen de korens in.

Zij stapte recht vóór zich, met rassen, vasten tred, zonder te weten waarheen. Wellicht lag er echter in haar een instinctmatig doel, want, als van zelf, leidden haar stappen haar recht naar boer De Waele’s hoeve weêr. Maar zij verschrikte toen zij in de vallende schemering het klokje boven het woonhuis ontwaarde. Neen, neen, dáár

niet, dáár nooit; liever sterven. Zij wist nochtans dat zij er met open armen zou aanvaard worden. Zij werd er als een uitmuntende werkster geschat en bijna als een vriendin der dochters geächt en bemind. En juist dit was het welk haar tegenhield: de vernedering als een ellendige bedelares te moeten treden in een huis, waar zij tot nu toe op een voet van vriendschappelijke gelijkheid aangenomen werd. Zij keerde terug op haar stappen, zij volgde, steeds instinctmatig en met haastige schreden, een wijl den steenweg tusschen Axpoele en Braekel. Maar een nieuw gevoel van schrik deed haar dezen dra verlaten. 't Was zaterdag avond, de Braekelsche aardewerkers keerden omtrent dit uur langs die baan terug; zij kon Balduk. ontmoeten. Sidderend sloeg zij een zijwegetje in

De nacht, een zoele, van starren tintelende zomernacht, daalde nu rasser over de aarde neêr. Alleen in 't Westen bleef nog, van den zonsondergang, een lage, blonde streep over, waarop het vluchtend meisje wanhopig hare oogen vestigde, als om die schim van daglicht langer te weêrhouden. De nog rechtstaande korens werden in geheimvolle duisternis gedompeld; de reeds afgeöogste, in schoven vergaderd, stonden in lange rijën, als ontelbare, omstrengelde gestalten, op de naakte stoppelvelden. De krekels zongen schel

in 't gras, maar zwegen op haar doortocht. De hooge boomen en de dichte elzekanten om haar heen, teekenden zich in zware, sombere massa's op den donkerblauwen hemel af. De dauw bevochtigde haar voeten. Zij werd bang, zij stapte angstiger, met nog versnelden tred vooruit en in de somberheid des nachts, welke de verre lichtjes der omringende hoeven hier en daar met glanspunten doorspikkelden, wist ze niet op welke plaats ze zich bevond, herkende zij dat oord niet meer, waarvan de minste bijzonderheden haar overdag zoo familiair waren. Een wilgentronk, aan den oever eener sloot, hield haar palstil, hijgend en met vergroote oogen staan. School daar geen mangestalte achter? de gestalte van Balduk? Zij slaakte een kreet en vluchtte weg in 't land; zij struikelde in eene voor en viel op hare knieën neêr. — Och God! och God! riep zij. En weder sprong zij recht en ijlde voort.

Een voor haar voeten gapende afgrond hield haar opnieuw stil. Zij stond aan den zoom van den Klokpoel, een breeden vijver, die bij de hoeve van De Waele behoorde. Het zweet droop van haar aangezicht, haar slapen klopten, haar hart bonsde in haar boezem. Indien ze zich liet verdrinken ......

Plots, zonder overweging, was die gedachte in haar ontstaan. Zij kwam een paar stappen nader, zij staarde strak en verwilderd vóór zich, naar de diepte des vijvers. Het water, zwart, lag onbeweeglijk, omringd van donker struikgewas. Hooge, weelderig opgewassen kruiden schoten er hier en daar, in groepen, als zooveel onduidelijke, geheimzinnige eilandjes uit; kikvorschen kwakten in het riet. — Waarom niet? Lag daar de vrede niet, de rust, het einde van haar lijden? En, als begoocheld, kwam zij steeds nader, door de akelige, sombere kalmte van het water onweêrstaanbaar aangelokt. Maar eensklaps trok ze zich hijgend achteruit. Iets had daar in het midden van den poel verroerd: een reusachtige visch, een soort van wangedrocht was, met een gesmak, dat aan een akeligen zucht geleek, half boven 't water uitgesparteld en met een dof geplons terug verdwenen. Een huivering greep haar aan, een kreet van walg en afschuw verkropte haar in de keel en weêr vluchtte zij weg, met hijgende borst, met van angst opengesperde oogen.

Toen werd zij door een soort van dolheid overweldigd. Zij verloor het bewustzijn der realiteit; een onberedeneerde, onophoudend aangroeiende schrik deed haar ijlen en zwerven, joeg haar dwars door velden, door elzekanten en door slooten

heen, met de afschuwelijke gewaarwording op 't lijf van monsters, van vijanden en wangedrochten, die haar in den somberen, onheilspellenden nacht achtervolgden. En plots, als met lamheid geslagen, stond ze weder pal, door een slag, een schok in haar brein tot de werkelijkheid teruggeroepen.

Een kreet had in haar oor weêrgalmd, een menschenstem had haar naam uitgeroepen, thans was het geene hersenschim, zij was er zeker van.

Zij wachtte eene wijl, bewegingloos, de beide handen op den open mond gedrukt, om niet van schrik te schreeuwen, de oogen, als karbonkels, strak vóór zich in 't duister van den nacht gevestigd.

Het duurde niet lang. Een haastige stap kwam dof genaderd; een stem herhaalde, duidelijk en dringend:

— Maria! Maria! waar zijt ge?

Het sloeg haar van ontsteltenis in de beenen; zij poogde te vergeefs, schielijk verlamd, nog een stap verder te vluchten. En machteloos, zonk ze, midden der partij aardappels waarin ze stond, door de knieën ineen. Zij had de stem herkend: 't was die van Reus Balduk.

— Maria, waar zijt ge? klonk het, als boos, nog eens.

Onvrijwillig, de oogen toe, liet zij een flauwe

klacht hooren. Hij verscheen juist op den hoek der partij, hij bleef eene wijl pal, in den somberen nacht vóór zich staren. En eensklaps sprong hij toe:

— Zijt gij het, Maria?

Hij had haar opgetild, hij drukte haar in zijne armen, hij overdekte haar het aangezicht met ruwe kussen, gehorte, onduidelijke woorden stamelend. Ditmaal verweerde zij zich niet: haar oogen bleven dicht, zij hijgde flauw en vlug; zij herhaalde twee malen, met afgebroken stem: — O Kamiel, o Kamiel, gij hebt mij in het ongeluk gebracht! en toen verzwond weêr alles, haar lichaam werd gansch lam en, terwijl nog rassere zuchten uit haar boezem stegen, lispelden haar lippen dezelfde woorden, die zij de eerste maal klaagden:

— Och Heere toch! och Heere toch! och Heere toch!

VIII.

Zij bleven gansch den nacht te zamen, zij gingen slapen in een hooiopper, die Balduk tot dit einde half omver trok. Met het krieken van den dag verliet hij haar. Hij ging zich naar huis op zijn best kleeden en, te vijf uur 's morgens, klopte hij bij Beert aan.

Deze, ontnuchterd, was zeer verzacht en verstild. En toen Balduk aan hem en aan zijn vrouw op vastberaden toon bekende, dat hij met hun dochter den nacht had doorgebracht en van zin was haar te huwen, spraken zij niet meer van hem op straat te werpen. Zij antwoordden hem enkel, op een nog wat norschen, hatenden toon, dat hij het weten moest, wat hij deed, dat zij zich van hun dochter noch van hem niets meer aantrokken.

Balduk verdween en, een uur later, triomfant, stond hij met Maria in het huis terug.

— Ha! ge zijt daar! schoone juffer! riep, met van verkropten toorn trillende stem, vrouw Beert, toen hare dochter binnenkwam.

Maria gaf geen antwoord, maar begon te weenen. Die nacht had een beslissende omwenteling in haar leven te weeg gebracht: bij het ontwaken in het hooi had zij schielijk ondervonden dat haar vrees voor zwangerschap ijdel was; alles was veranderd, maar te laat, helaas! want thans voelde en besefte zij genoeg, dat zij voor goed aan Reus verbonden was.

In korte woorden werden hunne plannen voor de toekomst nu door Balduk zelven geregeld en beslist. Hij had geen geld en zijne oude moeder kon er hem geen geven. Hij zou dus beginnen

met gedurende eenige maanden druk te werken en te sparen. Van het oogenblik dat zij een paar honderd franken bezaten zouden zij maar trouwen en bij de weduwe Balduk hun intrek nemen.

Het was een dag van louter blijdschap en verzoening in het huis van Beert. Van vóór den middag was de verloving van Reus en Maria in de Zijstraat reeds algemeen bekend en was er in de kleine woon een bestendige toeloop van bezoekers en gelukwenschers. Al de gewone kennissen van Reus: Donder de Beul en Klod de Vos, Boef Verwilst en Smuik Vertriest, Honderd en Een en Clep Sandrie, Bradden Dhondt en Slimke Snoeck, en 't Slijperken; de gezellinnen van Maria: Maaie Troet en Oele Feeffe, Muimme Taey en Moeffe Vrieze, Witte Manse en Stoute Threse, Verool en Luizema kwamen hen beurtelings bezoeken en deden, milddadig door Reus getrakteerd, in Beert's huisje hun scherp gelach en geschater weêrklinken. Witte Manse vooral, de stoute blauwe oogen door een ongewone vlam bezield, bezat zich zelve niet van opgewondenheid, schaterde en lachte luider dan de anderen en huppelde gejaagd in 't rond met een bestendige neiging om tot de twee verloofden te naderen, als hadde zij deze onverwachte gebeurtenis, die in den grond haars harten nog een gevoel van

jaloerschheid verwekte, van niet nabij genoeg kunnen beschouwen.

Reus, nu geheel kalm en bezadigd, zat naast Maria, met wie hij ernstig en gemoedelijk koutte. Wat kwam hij haar verzacht, veranderd voor! Hij had haar linkerhand in de zijne gevat, en, deze met een zachte drukking op haar knieën ter ruste latend, sprak hij haar op stillen, teederen toon van zijn tegenwoordig geluk en van zijne hoop op de toekomst. En zij, herlevend, hechtte thans geloof aan zijne woorden. Haar afkeer voor 't verledene verdween in een onduidelijken nevel; een vage, onuitsprekelijk vreedzame en zoete gewaarwording vervulde meer en meer, bijna in weêrwil van haar zelve, haar ziel en lichaam. En onweerstaanbaar daagde het vroeger ideaal van eenzaam, vlijtig, rustig leven weder in haar op. Zij sprak er hem over, blozend, met een weeken, schier smeekenden blik, als dorst zij iets onbereikbaars verlangen. Maar dadelijk stemde hij in haar begeerte toe. Hij zwoer dat hij ook geen anderen innigen wensch had, dan die aanstootelijke Zijstraat, met haar slecht, ontembaar gepeupel, te verlaten. En hij beschuldigde zich zelven over het verleden. Ja, hij was eertijds soms in slechte gezelschappen gedompeld, hij was verleid en bedorven geweest, hij had, gelijk zoovelen, slechte

kennissen aangeknoopt — en met het hoofd wees hij naar enkele, aldaar aanwezige leden der afschuwelijke rooversbende — maar nooit had hij geleefd als zij, nooit was hij mede uit stelen geweest, nooit had hij ander geld op zich gedragen, dan dit welk hij eerlijk, met zijn werken en zwoegen verdiend had. Thans wilde hij deze makkers van vroeger niet dadelijk den rug toekeeren, maar langzamerhand, dit beloofde hij haar, zou hij bepaald alle gemeenschap met hen afbreken.

En zij, de arme, vergat, vergaf alles. Ja, zij had hem voor slecht en bedorven gehouden, maar hij was toch geen dief, dit mocht hij met recht en met fierheid bevestigen. En hij zelf vermoedde niet hoe hoog en gewichtig zij dit schatte. 't Is dat zij in haar ouders huis de voorbeelden en de gevolgen dier ondeugd maar van al te dichtbij gezien had! Miel, haar oudste broêr, was een dief. Schier elken nacht, ondanks de waakzaamheid van Beert en zijne vrouw, brak hij des nachts uit het huis om ergens te gaan stelen. Hoe dikwijls, toen hij de veldwachters of de gendarmen op zijn hielen had, was zij hem, op zijn dringend en smeekend verzoek, de achterdeur of een der vensters niet gaan opendoen! Hoe dikwijls, wakker schrikkend in het midden van den nacht, had zij, aan de sponde van haar bed, diezelfde, woe-

dende gendarmen niet ontwaard, die achter pas gestolen voorwerpen huiszoeking kwamen maken en op dreigenden toon haar ouders, haar broeders en zusters en ook haar zelve als zooveel medeplichtigen ondervroegen! Maanden en maanden en aldra jaren en jaren had hij in het gevang gezeten en nu was hij eindelijk, tot het geluk van allen, naar Argentina vertrokken.

Een zweem van treurnis had Maria's aangezicht bedekt, terwijl ze zich dat alles herinnerde en, in gedachten meegesleept, bekeek zij, met een aangroeiende benauwdheid aan het hart de boevenaangezichten der roovers, die haar omringden. — Ware het eens een Donder de Beul geweest, of een Klod de Vos, of een Honderd en Een, of om het even welk der schelmen van de rooversbende, die haar in plaats van Reus in zijn bezit genomen had en over haar het recht van den sterkste deed gelden! Een ijzing greep haar aan, haar oogen spalkten zich wijd open en instinctmatig wendde zij het hoofd terzijde. Haar blik viel op Slim Snoeck, wien Maaie Troet en Witte Manse, in een hoek der keuken, voor den gek schenen te houden. Misschien lag er nog wel een zweem van spijt in het gevoel, welk op dat oogenblik in haar ontstond; althans het bleef niet duren. Slim Snoeck, evenals de anderen

verdween voor haar in een nevel; en vaaglijk getroebleerd door de gedachte, dat haar lot veel slechter hadde kunnen zijn, herhaalde zij nog eens, in een soort van behoefte haar levensideaal nog te beperken, terwijl haar hand werktuigelijk die van Balduk op hare knieën drukte:

— Ach! ik vraag toch niet beter dan altijd, door mijn vlijtig werken, eerlijk mijn brood te kunnen winnen.

Na den middag ging hij met haar eens uit Zij bezochten eenige herbergen: den „Gelapten Shako", den „Gloeienden Koteraar", het „Stinkerken" en, ietwat ten uitkante, op een afgelegen wijk, de „Meulemotte", waar er een taartbolling [1]) was.

Met zonsondergang keerden zij naar Braekel terug. En, aan een eenzaam plekje gekomen, tusschen de „kanten", waar er een klein hoekje bosch stond, omringde hij haar eensklaps 't middel met den arm, trok haar op zijne borst, kuste haar vurig en zei haar, steeds ontroerd en zacht:

— O, Maria, we gaan elkander huwen, nu moogt ge mij toch niets meer weigeren.....

Zij begreep wel wat hij begeerde en begon te beven.

— Och, Kamiel, vraag me dat niet; laat ons

[1]) Prijskamp met de bol, waarop elk mededinger gratis een zeker getal kleine taarten ontvangt.

wachten, smeekte zij, zonder zich echter te verweren.

Maar hij werd dringender, omsloot haar woester in de lenden, versmachtte haar met kussen, en hij gevoelde haar in zijn armen verzwakken, terwijl hij haar zachtjes, zonder haar te bruskeeren, naar het boschkantje leidde.

— Kom, Maria, kom, kom, herhaalde hij enkel, vervoerd en zeker van de zegepraal.

— Och, Kamiel toch, zuchtte zij nog eens. En schielijk, door een onweêrstaanbare macht beheerscht, omstrengelden haar beide armen zijn hals en zonken zij samen op het gras.

IX.

Van toen af kwam hij haar openlijk en regelmatig in haar ouders huis bezoeken. Dit gebeurde des zaterdags avonds, als hij met Beert en nog veel anderen, van Gent terugkeerde. Ook den ganschen volgenden zondag bracht hij bij haar door.

Zij gingen samen naar bollingen, naar prijs-

kampen en kermissen in het omliggende. Hij bleef de goedheid en de zachtheid zelve en, als vergoeding eischte hij steeds van haar slechts één ding: dát juist wat hij eerst zoo brutaal op haar genomen had en wat zij nu, geheel veranderd, hem niet meer weigeren kon. Het was in haar eene gelatenheid, eene vernietiging van wil, die haar, ondanks alle voornemens, ondanks een rusteloozen strijd met haar zelven overweldigde, zoodra hij zich met haar alleen bevond en zijn eigen wil, zijn recht van den sterkste wilde doen gelden. Dát zelfde, waarvan de gedachte alleen haar eertijds van schrik en afschuw deed ijzen: het aanstootelijke der daad, de vrees voor de gevolgen, alles verzwond, alles verdween, door haar liefde gelouterd en in een steeds aangroeiend gevoel van verrukking herschapen.

Beert en zijn vrouw vermoedden wel wat er gebeurde, doch maakten geene opmerkingen meer. Waartoe kon het ook baten? Liepen alle vrijages in hun stand daar niet op uit? Was het met hen zelven in hunne jeugd anders geweest? Was Miel niet reeds twee jaar oud toen zij trouwden? En vrijwillig sloten zij de oogen, gevleid dat Reus hun nu een zekeren eerbied bewees en verlekkerd op de liters bier en jenever, waarmede hij hen des zondags trakteerde.

Hunne liefde, althans, kreeg weldra, van zijnen kant, ten minste, een karakter van overmaat, van overweldiging en woestheid, dat Maria soms een geheime onrust inboezemde. Nu kwam hij ook wel eens gedurende de week naar Braekel. Hij legde, in gaan en keeren, na zijn lastigen arbeid, ruim vijf uren wegs af, om haar een oogenblik alleen in zijn armen te mogen sluiten. En dit verzadigde, bevredigde hem niet: hoe meer hij bij haar was, hoe meer hij nog wilde komen, terwijl een soort van toorn, van wanhoop hem aangreep, haar niet gansch den dag, niet gansch den nacht bij zich te kunnen houden.

Deze ontevredenheid en onrust oefenden weldra een slechten invloed op zijn gemoedsstemming en zijn karakter uit. Hij werd jaloersch van haar, hij vroeg haar soms, met nadruk, of niemand haar met voorstellen van liefde achtervolgde, of ze weigeren zou en zich desnoods verdedigen, indien iets dergelijks gebeuren moest.

— Maar Kamiel toch, waar zijn uw gedachten! antwoordde zij hem dan, pijnlijk ontroerd en gekwetst in haar liefde en waardigheid.

Maar hij drong aan, hij wilde weten of Slim Snoeck, of wel de zonen van den boer, of nog de knechts van de hoeve haar soms niet achtervolgden. En eene gedachte vooral, die

hem verschrikkelijk deed lijden, kwam hardnekkig, in vorm van vraag, op zijn lippen terug:

— Wat zoudt ge doen, indien men u eens met geweld moest aanranden?

— Ik zou mij verweren, mij verdedigen tot den dood, was steeds haar antwoord. Doch zulks voldeed hem niet: de herinnering van hetgeen hij zelf met haar gedaan had diende hem nu tot bestendige foltering, verbitterde zijn zoetste genietingen. En wanhopig balde hij de vuisten naar een onzichtbaren vijand, razend:

— O! moest ik weten dat iets dergelijks gebeurt, ik zou u beiden, u en hem, verscheuren.

Het duurde niet lang of deze obsessie van jaloerschheid werd een bepaalde oorzaak van lijden in Maria's leven. Weldra mocht ze geen voet meer verzetten, met geen jongman meer spreken, zelfs niemand meer bekijken, zonder zich aan vreeselijke scènes bloot te stellen. Hij had haar namelijk verboden nog aan Slimke Snoeck een „goeden dag" te wenschen en eens, op een zondag avond, had hij een jongen orgeldraaier bij de keel gevat die, in het voorbijgaan, naar heur geglimlacht en geknipoogd had.

Zij klaagde echter nog niet; zij dacht dat hun huwelijk, welk begon nakend te worden, aan zijn overdrevenheid een einde stellen zou. Zij verkeerden reeds drie maanden, hij had een zeker sommetje verzameld en het verwonderde haar, dat hij sinds eenigen tijd van trouwen niet meer sprak. Een gevoel van kieschheid, waarin zich ook een geheime vrees mengde, had haar tot dan weêrhouden zelve een woord daarvan te reppen; maar nu bestond er weêr een reden, die haar het spreken tot plicht maakte. Opnieuw bevond ze zich in staat van zwangerschap; zij was reeds veertien dagen over tijd, thans kon ze niet meer twijfelen.

Het was een zonderling gevoel in haar, ditmaal: geen schrik meer, geene wanhoop noch geen afkeer. 't Was een gevoel van gejaagdheid, van opgewektheid, bijna van scherp genot en van verrassing, waarin zich soms een vluchtige, maar vlijmende gewaarwording van angst en van twijfel mengde.

Zij wachtte tot den zondag, tot den zondag, avond, tot het oogenblik der scheiding om hem die bekentenis te doen. Reeds had hij haar voor 't laatst, met een gevoel van erkentenis voor het bij haar gesmaakt genot, in zijn armen gedrukt en gekust; reeds had hij zich half omgedraaid en gaf haar nog, bij het vertrekken, nopens hare handelwijze tegenover ander mansvolk, een vermaning, die de jaloerschheid van zijn hart verraadde, toen

zij eindelijk, bewogen glimlachend en, met klimmende ontroering, in afgebroken woorden sprak:

— Kamiel..... ik heb u ook nog iets te zeggen..... maar, misschien..... zult ge verwonderd zijn.

Hij keerde een stap terug, bekeek haar strak, eensklaps zeer ernstig.

— Wat is 't? vroeg hij kortaf.

— Het is..... het is, stamelde zij, beschaamd het oog ten gronde slaande,..... — dat ik er weêrom a a n b e n.

Hij zei eerst niets, hij bleef haar voordurend palstil aanstaren, als om de indruk, door haar woorden verwekt, in zich te laten dringen.

— Weerom aan!..... sedert wanneer! vroeg hij eindelijk, in soort van opschudding.

— Enfin, ik peins het toch, verbeterde zij haar eerste gezegde; — ik ben toch reeds veertien dagen over tijd. En blozend, bevend, door allerlei onverklaarbare gevoelens bewogen, staarde zij hem, in den bleeken maneschijn, weêr aan.

Zij verschrikte en haar oogen gingen wijd open. Zijn gelaat was veranderd en door een krampachtige samentrekking, die het paroxysmus der gramschap verraadde, schier onkenbaar geworden.

— E r a a n, Nondedzju! E r a a n! riep hij, opspringend, als hadde zulks tot den hoogsten graad

zijn verbazing verwekt. En eenklaps ontsnapte het hem, overweldigend, onweerstaanbaar:

— Maar, Nondedzju! dat kan van mij niet zijn!

En hij bekeek haar vlak in 't aangezicht, met oogen als om haar te dooden.

Zij antwoordde niet dadelijk. Haar verbaasdheid, haar verslagenheid waren zóó onuitsprekelijk groot dat alle gevoel, alle besef der werkelijkheid in haar stilhielden, terwijl zij het vermogen der spraak scheen verloren te hebben. Zij aanzag hem halsstarrig, met haar strakke, vergroote, verwilderde oogen en eerst na een lange, lange poos wendde zij, met een gelaat waarvan niets de tragische wanhoop wedergeven kan, het hoofd half om naar het in zilverglans gehulde veld, in een navrante opwelling van zuchten deze klacht uitstamelend:

— Och Kamiel toch!.... och Kamiel toch!

Maar hij, de bruut, begreep het grievende, het wanhopig welsprekende harer schier zwijgende protestatie niet. Verre van daar: haar machtelooze verdediging kwam hem als een bedekte schuldbekentenis voor; en wat tot dan toe zijn booze, bedorven aard slechts had durven veronderstellen, rees eensklaps, van een hersenschim tot een handtastelijke, overweldigende ontsluiering veranderd geworden, voor hem op. Hij slaakte

een vloek, die op 't geschreeuw van een wild beest geleek, en alvorens Maria zich van het gebeurde kon rekenschap geven, kreeg ze zijn vuist in het aangezicht en rolde zij, een scherpen angstkreet slakend, drie stappen achteruit, in een droge sloot.

Zij waren aan den ingang der Zijstraat: onmiddellijk vlogen de deuren der naaste huizen open en stond er volk op de straat.

— Wat is dat? wat gebeurt er? klonk het woest.

— Houdt ze vast! slaat ze dood! vermoordt ze! schreeuwde Balduk, Maria, die rechtgesprongen was en huilend wegvluchtte, achtervolgend.

— Reus! Reus! wat is er? wat heeft ze gedaan? schreeuwde 't gepeupel, ook achter het meer en meer afgrijselijk huilend meisje loopend.

— Maar houdt ze vast, Nondedzju! slaat ze dood! tierde opnieuw de schelm, die als uitzinnig scheen.

En voordat zij aan haar ouders deur was greep hij haar vast, sloeg hij haar weder op den grond. Doch hij had den tijd niet haar zeer te mishandelen. Als door den stoot van een stormram was Beert's voordeur krakend opengevlogen en sprong Beert zelf, als naar gewoonte dronken, blindelings toe. Met een schop wierp hij Balduk

van Maria, met een vuistslag zond hij Maria in huis en dan, zich weêr tot Reus omkeerend, begon het gevecht voor goed. Donder de Beul en heel de rooversbende; Muimme Taey, Oele Feeffe en hare gezellinnen waren, als bij tooverslag, uit den grond opgedaagd en opnieuw stond de gansche straat in rep en roer, opnieuw weerklonken in den nacht ruwe slagen, razende, onnoemelijke vermaledijdingen en scheldwoorden, gemengd met een geschreeuw en een gejoel, dat weldra tot een soort van algemeen oproer overging. Een groote steen werd door een onbekende hand midden in de groep geworpen en eensklaps, zooals het immer gebeurde bij dat ontembaar janhagel dier woelige Zijstraat, ontstond er een kolossaal gedrang en viel de gansche bende huilend en worstelend door elkaar. Maar ditmaal duurde het niet lang: Plots klonk, als een wachtwoord, een kreet: „de grommen! steekt de bie!" [1]) en alvorens de gendarmen, wier rassen, klinkenden stap men over den steenweg hoorde naderen, in de Zijstraat verschenen, was deze ledig en doodstil geworden. Zij waren getween en bleven eene wijl, verbaasd rondkijkend, in het midden der straat staan. Zij legden hun oor tegen Beert's vensterluiken; zij trokken aan de voordeur van

[1]) De gendarmen! loopt weg! (Bargoensch.)

den „Gelapten Shako”, aan die van den „Gloeienden Koteraar” en aan die van het „Stinkerken”; maar nergens een woord meer, nergens een licht, niets; volstrekt anders niets dan de kalme rust van brave lieden, die na in den schoot van hun gezin een vreedzamen zondag genoten te hebben, in een weldoenden slaap hun krachten herstellen. Al wat de brigadier na lang zoekens ontdekte was, tegenover Beert's deur, in het zand, een klein plasje bloed en daarnevens een zwaren baksteen, dien hij opraapte en als een eventueel bewijsstuk met zich medenam.

X.

Na het eerste oogenblik opschudding en verontwaardiging door dergelijke handelwijze veroorzaakt, wekte het echter niemands verwondering op, dat Reus Maria verlaten had, toen hij wist dat zij in staat van zwangerschap verkeerde. Zoo ging het immers met de meeste; en Oele Feeffe, Muimme Taey, Maaie Troet, Verool en Moeffe Vrieze, die des anderendags

met de overige wiedsters op het loofstuk [1]) daarvan koutten, kwamen tot het besluit en troostten Maria met de gedachte dat zij niet ongelukkiger was dan zij zelve en dan bijna al degene die zij kenden. En het verwonderde haar ook geenszins, toen het eene week later bekend werd, dat Reus Balduk nu met Witte Manse vrijdde. Zij voorspelden zelfs ook de toekomst dezer nieuwe liefde: Manse liep zelve achter Reus, en Threse, haar moeder, trok hem op voor het vertier; het zou insgelijks duren totdat Witte Manse in denzelfden staat kwam als Maria.

Deze, nu de eerste schok voorbij was, gedroeg zich ernstig en moedig in haar lot. Hoezeer zij ook door zijn mishandelingen had geleden en haar verlatenheid betreurde, zij liet er niets van blijken. Zij had bepaald vaarwel gezeid aan al hare zoete droomen; vaarwel aan 't ideaal van rustig leven; vaarwel aan alle liefde en geluk. Zij kende maar één doel, maar éénen plicht, maar ééne teederheid meer: arbeiden, zwoegen voor de vrucht, die zij thans in haar boezem droeg. Ja, zóó diep besefte zij de ruwheid en het onpeilbaar ellendige van haar leven, dat alles wat geen materiëele foltering was, op haar schier geen indruk meer maakte. Met afschuw verwierp ze nu ook

[1]) rapenveld.

alle gedachte van zelfmoord; en om in het voor haar zoo aanstootelijk, maar thans onontbeerlijk geworden vaderlijk huis te mogen blijven wonen, was ze smeekend vóór haar ouders op de knieën gevallen. Want zij was bevreesd voor den honger; en in dat schrikbeeld van honger versmolt zich voor haar een afgrijselijk visioen: bedelen langs de straten, met haar kind op den arm.

Zij ontvluchtte Reus, zij was er niet jaloersch van, zij veinsde zijn verkeering met Witte Manse, tegenover hare deur, zelfs niet te kennen; en zij leed slechts opnieuw toen zij hem soms des nachts, in den „Gelapten Shako" of op de straat, stomdronken, hoorde brieschen en schreeuwen. Thans was er weêr een diep en aanhoudend gevoel van zelfmeewarigheid in hem ontstaan. Schier elken zondag stelde hij de straat in rep en roer; en luidop, met vloeken en tranen, uitte hij zijne klachten over het folterend noodlot, dat hem dwong de eenige vrouw welke hij ooit bemind had, om hare ontrouw en valschheid, te moeten verstooten en verachten.

— Nondedzju! is dat nu toch niet wreed! kwam hij voor Maria's venster huilen, — dat meisje, dat ik zoo vurig liefhad, niet te mogen huwen, omdat ik peinzen moet dat zij mij bedrogen heeft, dat zij een andermans kind in haren schoot draagt! En hij trok zich de haren uit het hoofd en stampte met zijne voeten in de aarde, terwijl Maria, een vreeselijk lijden ter prooi, bevend, naast haar zuster Lisatje te bed lag, en Witte Manse en Stoute Threse vruchtelooze pogingen aanwendden om Reus te bedaren en hem in haar herbergjë terug te brengen.

En eensklaps, zonder overgang, op een zondag avond, stond hij in Beert's huis terug.

De verbazing der huisgenooten was zóó groot dat Maria, als met lamheid geslagen, machteloos ineenzonk en dat Beert en zijn vrouw, als versteend, roerloos en stom op hun stoelen bleven zitten, zonder er op te peinzen hem de deur uit te werpen. Hij naderde het meisje, hij viel voor haar voeten op de knieën, hij wierp haar, klinkend, een handvol vijffrankstukken in den schoot en smeekte, weenend:

— Maria, beloof mij, zweer mij dat gij het nooit met een ander te doen gehad hebt en ik zal met u trouwen.....

Zij was een weinig tot bewustzijn weêrgekomen, zij wierp, doodsbleek, met de onaangeraakte vijffrankstukken in haar schoot, een onbeschrijfbaren blik op hem, terwijl Beert en zijn vrouw, meer en meer verbaasd op hun stoelen genageld, hen beiden, stom, met ronde oogen bekeken.

— O zweer het mij, Maria! zweer het mij

toch! snikte hij opnieuw en vatte koortsig hare hand.

Zij schrikte, zij maakte een beweging, schielijk geheel tot de werkelijkheid terug geroepen. Een korte strijd ontstond in haar, een weigering kwam op haar lippen; maar zij bekeek het geld, het geld dat haar en haar kind van de ellende zou redden en zij antwoordde, de oogen toe, met een doffe, in de toegeschroefde keel verkroppende stem:

— Ik zweer het u ..... – en zij voegde er bij, voor haar kind, — op alles wat heiligst..... in de wereld is.

Begeesterd sprong hij recht, drukte haar in zijn armen.

— O, is het zeker? is het toch zeker? smeekte hij nog.

— Ik zweer het u, herhaalde zij gepijnigd.

Toen sprak hij weêr, met de hand naar de vijfrankstukken wijzend:

— Ziedaar het geld dat ik voor ons huwelijk gespaard heb, Maria. Er zijn tweehonderd vijf en twintig frank. Bewaart ze, sluit ze weg, het zijn de uwe.

Zij barstte in heete, onweêrhoudbare tranen los. En nogmaals, zooals in alle groote of verrassende omstandigheden haars levens, uitte zij haar gevoelens in een enkel, gezuchtte en herhaalde woord:

— Och Heere toch! Och Heere toch! Och Heere toch!

Zij stond op, zij verdween met haar schat in 't nachtvertrek. Beert en zijn vrouw, bewegingloos op hun stoelen gezeten, hadden niet verroerd, niet gesproken, de wijd opengetrokken oogen van hem en haar niet afgewend.

XI.

Den veertienden October, juist den Zaterdag vóór Braekel-kermis, greep het huwelijk plaats.

Te zeven uur 's mogens bevond men zich beneden, in de groote herbergzaal van het gemeentehuis. Balduk had geen vader meer; zijn moeder, een reeds bejaard, gebogen en half onnoozel vrouwtje, dat slechts met moeite voor de moeder van zulk een ruwen, struischen kerel als Reus kon doorgaan, vertegenwoordigde alleen de familie van genen kant. Beert en zijn vrouw, van hunne zijde, hadden Maria vergezeld; en Slimke Snoeck en Maaie Troet, waren wederzijds als trouwvaârke en trouwmoêrke aangesteld ge-

worden. Maria, steeds goedhartig, en genegen om het tegenover haar gepleegde onrecht te vergeten, had eerst Witte Manse willen vragen, maar Reus zelf, thans woedend op de twee vrouwen uit den „Gelapten Shako", die, naar zijn bewering, de oorzaak hunner vroeger oneenigheid waren, had zich op de krachtigste wijze daartegen verzet.

De wettelijke echtverbintenis werd ras voltrokken. De burgemeester en dienstdoende ambtenaar des burgerstands, een oude, rijke boer, die begon kindsch te worden, had zich, midden in de herbergzaal, met zijn secretaris aan een tafeltje gezet en was, in tegenwoordigheid van vier getuigen: een smid, een timmerman, een kleermaker en een bakker — gewoonlijk voor zulke huwelijken op het laatste oogenblik van hun werk gehaald, zoodat ze steeds in werkcostuum te voorschijn kwamen, — de verschillende acten en getuigschriften beginnen af te lezen. Hij was zeer lang van gestalte en mager, met een beenderig, hooggekleurd gelaat en verwilderde oogen; en zijn uitspraak had iets zeer verwards en belachelijks, daar hij elken volzin en schier ieder woord met een zonderlingen bijklank, met een slepend „oeoeoe" begon of eindigde. Deze zeldzame manier van spreken, die legendair was te

Braekel en in de omliggende gemeenten, verwekte den gedempten lachlust van bruiloftsgasten en getuigen, terwijl de secretaris, een soort van Hercuul, met gespikkelden baard en haar, van tijd tot tijd en zonder dat zijn ernstig aangezicht van uitdrukking veranderde, naar den eene of den andere der aanwezigen knipoogde, als om te zeggen: dat gaat er hier zonderling toe, hè? Alleen het meisje van den herbergier, een mager zwartje met een puistig aangezicht, en twee veekoopers, die druppels dronken aan den toog, kerels met lange, blauwe kielen aan en bruine, knobbelige stokken in de hand, waren daar als publiek aanwezig, terwijl buiten, vóór de vensters, met Luizema aan 't hoofd, een nieuwsgierige, luidruchtige bende jonge knapen en meisjes wemelde.

De burgemeester had zijn lezing gestaakt om naar de moeder van Reus op te kijken.

— Oevrouwoe Baldukoe, stemt gij toeoe in 't huwelijkoe van uwen zoonoe Kamieloe met Maria oeBeertoe?

Het oud, ook half onnoozel vrouwtje zag op en schudde 't hoofd, alsof het niet begrepen had. De secretaris moest de vraag herhalen en dan knikte het toestemmend, met doffe, heesche stem zeggend:

— O, bah ja ik, Meneere; dat is mij gelijk, Meneere.

— oeBeertoe, herbegon de burgemeester, zich tot Beert omwendend, en dezelfde vraag om toestemming werd uitgesproken.

Maar een schandaal greep plaats: Maaie Troet, die sinds ettelijke oogenblikken vruchtelooze pogingen aanwendde om een overweldigenden lachlust te beteugelen, barstte eensklaps luidop los. Zij wrong zich om op haar stoel, zij hield de beide vuisten aan den mond, als om er in te bijten, terwijl Luizema, van buiten, met haar grove jongensstem riep:

— Kijkt 'nen keer! wat krijgt de die!

Gebelgd, geërgerd, had zich de burgemeester omgekeerd.

— Oe als geoe wilt lachenoe, moogt ge buiten gaanoe, zuldoe [1]) ......

Maaie Troet, verstikkend, hield zich in, de wangen purper, de oogen uitgepuild en weenend, de beide handen aan den mond. Toen herhaalde de burgemeester, met een schuinschen, nog woedenden blik op Maaie, aan Beert zijne vraag.

— O, dat ze doen wat ze willen, dat kan mij niet schelen, antwoordde deze, lustig.

[1]) Versta je.

— Ja maaroe, stemt ge toe, ja of neenoe? vroeg de andere opschietend.

— O, bah ja ik, ze mogen zoowel gefopt zijn als eenieder, schertste Beert opnieuw.

En als vrouw Beert ook hare toestemming gegeven had, werd de plechtigheid geäbregeerd. De beestenkoopers aan de schenktafel hadden, kwinkslagen wisselend, versche glazen jenever besteld en de Hercuul van secretaris was met een onduidelijke, toonlooze stem de huwelijksacte begonnen voor te lezen. Na enkele minuten onderbrak hij zijn lectuur, wachtend op zijn acte starend. En de burgemeester, dadelijk het oog naar Reus opslaande, vroeg:

— OeKamiel Baldukoe,.... verklaart gij voor wettige huisvrouw te nemen oeMaria Beertoe?"

Een plechtige stilte was schielijk in de herbergzaal ontstaan. Allen keken ernstig en gewichtig naar de trouwers, zelfs de vier getuigen en de beestenkoopers aan den toog, terwijl Luizema en haar bende, met klimmende nieuwsgierigheid, het door de handen ingelijste hoofd tegen de buitenvensters drukten, zoodat zij een gekke rij van wandrochtelijk schijnende aangezichten, met platte, tegen de ruiten ingedrukte neuzen en monden vertoonden,

— Ja ik, Meneer, antwoordde, kalm, Balduk.

— oeMaria Beertoe, hernam de burgemeester, zich tot het meisje wendend, verklaart gij voor wettigen echtgenoot te nemen Kamiel Balduk?

— Ja ik, Meneer den burgemeester, antwoordde Maria, blozend het oog ten gronde slaande.

— Eiweloe .... in name der Wetoe .... verklaar ik u beiden door den huwelijksband vereenigdoe....

— Proficiat! proficiat! herhaalden halfluid de getuigen. En een van hen maakte een ruwe zinspeling op Maria's zwangeren toestand. Een glimlach kwam op de gelaten, de trouwers dankten en de secretaris, de lezing der acte voortzettend, hernam met zijn toonlooze, verwarde uitspraak:

..... — welk huwelijk openbaarlijk is voltrokken ten gemeentehuize, waarvan wij deze acte hebben opgesteld in tegenwoordigheid van Desiderius Bourgeois, oud vier en veertig jaren, hoefsmid; Alexander van de Walle, oud zes en dertig jaren, timmerman; Leo Verdonck, oud dertig jaren, kleermaker en Isidoor Verginst, oud twee en vijftig jaren, bakker, alle vier wonende te Braekel, hiertoe aanzochte getuigen, welke na voorlezing met ons deze acte hebben geteekend.

Op een teeken van Reus had het meisje in den toog versche glazen volgeschonken, jenever voor de mannen, anijs of munt voor de vrouwen.

— Kunt ge naamteekenen! vroeg de secretaris aan Balduk, toen de lezing geëindigd was.

Hij schudde 't hoofd en ook niemand van de bruiloftsgasten kon, uitgenomen Maria, die ontroerd, met trage, licht bevende hand, haar naam onder de acte zette. Toen stonden zij langzaam op, en, nadat Reus aan de schenktafel de vertering betaald had, verlieten zij 't gemeentehuis om zich ter kerk te begeven.

De vrouwen gingen vooraan, door Luizema en haar bende gevolgd, de mannen kwamen een twintigtal passen achter. Deze laatsten hadden, vóór het uit 't gemeentehuis vertrekken, hunne pijpen aangestoken en het speet hun, als zij aan den ingang van het kerkhof komende, die reeds moesten uitkloppen. De geestelijke plechtigheid werd nog vlugger voltrokken dan de wereldlijke. Meneer Verraert, de onderpastoor, zag er zeer misnoegd uit, en mompelde met weêrzin zijn latijn, zonder zelfs eenmaal het oog op de trouwers te vestigen. Alleen de nonnekens uit het klooster en een tiental hoestende en kuchende kwezels en kwezelaars, bestendige bijwoners aller kerkelijke plechtigheden, waren in de kerk aanwezig, en al de bruiloftsgasten vonden het er zóó stikkend en bevangen, vooral toen de blauwwalmende wierook onder de gewelven begon te

stijgen, dat zij, zoodra de mis gedaan, luid zuchtend van verlossing buiten kwamen en al spoedig in den »Dubbelen Arend," op de markt, een verversching gingen nemen. Zij vertoefden er echter slechts eenige oogenblikken; zij trokken al gauw, uitgehongerd, naar het huis van Beert, om te ontbijten.

Schier al het volk stond in de Zijstraat op de dorpels uit. — Proficiat, *zilde* [1])! proficiat! klonk het van deur tot deur den stoet in het voorbijgaan tegen. Vóór de deur van „'t Stinkerken" en vóór die van den „Gloeienden Koteraar" werden de trouwers „gestropt" [2]), en moest Reus trakteeren. Donder de Beul en eenige andere kerels van de rooversbende lieten zeer gewaagde kwinkslagen hooren; anderen lachten het echtpaar uit, maar alles ging toch in 't fatsoenlijke, behalve vóór den „Gelapten Shako", waar Stoute Threse, die in 't deurgat stond, op een uitdagenden toon, terwijl de bruiloft bij Beert binnentrok, tot een buurvrouw van daarover riep, dat haar man zaliger, toen hij haar huwde, eerst in de herbergen zijn schulden gaan betalen was. Dit was een zinspeling op Reus, aan wien zij, met of zonder recht, nog eenige centen in betaling van drank te eischen

[1]) Hoor!
[2]) Met een over de straat gespannen touw den weg versperren.

wist. Maar die beleediging werd door de bruiloftsgasten niet gehoord of niet begrepen en Witte Manse trok al gauw haar moeder binnen, op de uitscheldendste wijze in de straat roepend: — Toe, toe, toe, houd u met dat smerig volk niet bezig, wij moeten immers naar het geld dat zij ons schuldig zijn niet wachten om er brood mede te koopen!

XII.

Een bruiloftsdag, voor werklieden, is toch een verloren dag en, na overweging, hadden Reus en Maria besloten dat zij dien te Gent zouden gaan doorbrengen, liever dan te Braekel in en uit de herbergen te loopen.

De traditie vereischte dat zij het trouwvaârke en het trouwmoêrke met zich mede vroegen en, na het ontbijten, vertrokken zij alle vier, langs Lauwegem, met den trein van tien uur, naar de Vlaamsche hoofdstad. Luizema en haar bende liepen tot over halfwege meê.

Beweren dat zij er zich uiterst best vermaakten, ware overdreven. Zij waren het aldra beu van

langzaam door de straten te slenteren, hun oogen schemerden van naar de schitterende uitstallingen der winkels te kijken en bovenal het op de steenen gaan was voor hunne aan den zachten grond gewone voeten echt pijnlijk, terwijl het hun gansche lichaam met een overgroote vermoeienis overlaadde. Wat hun ook ergerde, was dat ze geen middagmaal vonden. Zij dorsten in de groote hoteils niet gaan, het kostte er veel te duur en ook, het was daar hunne plaats niet; en in de twee of drie kleinere herbergjes, waar zij een noenmaal gingen vragen, werd hun geantwoord, dat men er niet te eten gaf. Zij vergenoegden zich dus met in een bakkerij krentenbroodjes en taartjes te koopen, die zij daarna in eene herberg, met een glas bier gingen gebruiken. Dit stilde hun honger, maar gaf hun het zeu [1]), zoo bevestigden zij allen, en zij herhaalden onophoudend de bemerking: »dat er toch niets verkiesbaar was boven pap en aardappels, den gewonen, goeden, dagelijkschen kost." Zij zegden ook, dat zij voor niets ter wereld in de stad met al haar gewoel zouden willen wonen, en een zóó hevig gevoel van heimwee greep hen weldra aan, dat Slimke Snoeck, bepaald treurig, te drie uren voorstelde met den trein terug te keeren. Reus

[1]) Zure oprispingen uit de maag.

althans, bestreed terstond dit voorstel. Zij werden maar met den laatsten trein verwacht, men zou te veel met hen gelachen hebben, moesten zij vroeger in Braekel verschijnen. En liever stelde hij de beide vrouwen voor, gezamenlijk eens de aardewerken aan de Schelde, waar hij en Slim en nog vele anderen van Braekel arbeidden, te bezoeken.

Met gretigheid werd dit voorstel aanvaard, 't gevoel van heimwee was verdwenen. Zij trokken 't stationsgebouw voorbij, gingen dwars over een breed plein, volgden een rechte en lange, met boomen beplante laan, die naast de spoorbaan liep; en, na ruim een half uur gaans, kwamen zij eindelijk aan den zoom van een gapenden, hier en daar door een plankenafsluiting omzetten afgrond, een droog getrokken arm der Schelde, waar de werken uitgevoerd werden.

Het was hun niet toegelaten ter plaatse zelve neêr te dalen, maar van op de looze, houten brug, die hoog boven de diepte lag, toonden Reus en Slim aan de twee meisjes welke bezigheid zij dagelijks verrichtten, en wezen zij haar met den vinger de kennissen en makkers aan, die aan den arbeid waren.

— Zie, daar is Papelus, van uit de Zijstraat, en Nyper Dries, van langs de meerschen. Daar-

nevens hebt ge Mon [1]) den Beurzensnijder, den broer van Witte Manse, die te Lauwegem getrouwd is, en Cloet, van Wilde, den vechter, die weerom nog maar pas uit het gevang gekomen is. Ginds verder ziet ge Kurasken, van Baaigem, als naar gewoonte dronken, 'k durf het wedden, en Peper Maes, van Axpoele, die sinds hij Muimme Taey verlaten heeft, te Gent met eene hoer vrijt....

De vrouwen keken, glimlachend over de houten borstwering geleund, den blik, als gefascineerd, in de breede diepte, waar een bedrijvigheid als van een mierennest heerschte, gevestigd. De drooggetrokken bodem der rivier was omgewoeld, met nog ronde plasjes en stroomende vlietjes hier en daar; ontelbare mannen, die niet grooter dan kabouters schenen, gingen onophoudend, met beurtelings geladen en geledigde kruiwagens over de met planken bedekte hellende vlakken heen en weêr; anderen droegen manden vol baksteenen op de schouders; anderen nog rolden gezamenlijk zware stukken arduin voort, terwijl het geluid, welk de onzichtbare metselaars met hun truweelen maakten, slechts als een fijn geklikklak tot de ooren kwam, door het verdoofd en onophoudend gegons der dag en nacht water pompende stoommachien begeleid. De hooge, grauwe achtergevels van de

[1] Edmond.

huizen eener straat stonden, schier gevaar voor instorting inboezemend op de thans bergachtig schijnende stroomoevers; en, op korten afstand, opende een bruske bocht der Schelde een uitgestrekt gezicht over een deel der stad, met haar dichtgeschaarde spitse daken, haar hooge monumenten en haar ontelbare rookende schoorsteenpijpen onder den blauwen, in het verschiet ietwat benevelden hemel.

Een soort van hypnotisme had de vier bezoekers overweldigd, zij staroogden vóór zich, door het gedruisch van dat reusachtig werk gewiegd en als het ware onweêrstaanbaar aangelokt. Zij waren schielijk zeer ernstig geworden; zij keken, als bedwelmd, naar die lastige bedrijvigheid, waarvan zij, voor één dag, de werkelooze toeschouwers en, voor hun gansche leven, de zwoegende medewerkers waren. En zonder dát zij wist waarom, gevoelde Maria zich aan het hart bevangen. Zóó hadden haar vader, haar grootvader, al hare voorouders gezwoegd; zoo zouden haar man, haar kinderen, al de afstammelingen van haar bloed ook hun leven lang moeten doen. Een gevoel van weemoed greep haar aan en hare oogen werden vochtig. Zij dacht op het verledene, op haar beginnende genegenheid voor Slimke Snoeck, die nu, voor haar een onverschillige, aan hare zijde

stond. Zij herinnerde zich de kermis van Axpoele, den dans in den Oret en dan ook de vreeselijke aanranding van Reus, ginds, in den aardeweg van Braekel, die haar zoo schrikkelijk doen lijden en aan haar gansche leven een bepaalde richting gegeven had. En pijnlijk kromp haar hart ineen. Dat grootsche werk had ook in zich iets overweldigends, iets verkrachtends, dat haar als de weerschijn van haar eigen lot voorkwam. Ook dáár was het zwoegen en lijden; ook daar heerschte het ruwe recht, het recht van den sterkste en geenszins het eigen goedvinden noch de individueele wil. Deze gedachte troostte haar een weinig. De onbepaalde spijt en de treurnis, die haar nog in het harte lagen verdwenen, om voor een schier zacht gevoel van onderwerping en gelatenheid plaats te maken. Zij ademde langzaam en diep, een zucht, als van verlossing steeg uit haren boezem en nogmaals daagde, in een menging van vroomheid en angst, haar bescheiden levensideaal voor haren geest op: arbeiden, zwoegen, door haar deugd en vlijt een degelijk, vreedzaam lot bekomen. En met een zwijgende smeeking in den aanblik keek zij tersluiks naar Reus als om op zijn aangezicht te lezen of hij haar toch dat nederig geluk zou schenken.

Maar een luide stem, die uit den afgrond opsteeg, wekte hen allen uit hun droomerijen op en

deed hun den blik loodrecht onder hun voeten vestigen. Fon [1]), Slimke Snoeck's broer en voormalig minnaar van Maaie Troet, en die vader van een harer kinderen was, had hen herkend en stond naar hen te roepen en te wenken Hij vloekte herhaaldelijk, in zijn verrassing opgewonden en geestdriftig, en schreeuwde dat het gezelschap Nondedomme! moest beneden komen, dat hij Sakerdzju! hun schoenen zou afvegen. [2]) En, zonder schaamte, riep hij in 't bijzonder Maaie Troet bij zich, die hij al gauw nog eens tegen zijn ondervest zou drukken, tierde hij. Maaie, even onbeschaamd, antwoordde schaterend en lachend en, in weinige seconden tijds, stonden al de Braekelschen onder de houten brug vergaderd, ruwe zinspelingen op de trouwers makend en schreeuwend dat Reus hen toch ten minste moest trakteeren, wilde hij niet beneden komen.

Deze liet zich dan ook niet lang plagen. Hij wist wel dat zij met de vrouwen op het werk niet zouden toegelaten worden, hij liet een frank in de diepte vallen en, door 't gejuich en 't geschater van de arbeiders begroet, verlieten zij de houten brug om terug naar het station te keeren.

[1]) Alfons.

[2]) Vlaamsch gebruik. Als het een arbeider door list gelukt met zijn pet de schoenen van iemand af te vegen, wordt hij door dezen persoon getrakteerd.

XIII.

't Was donker avond toen zij weêr te Braekel kwamen; en in het huis der weduwe Balduk, waar de jonggehuwden hun intrek zouden nemen, begonnen dadelijk de gebruikelijke vermakelijkheden.

De echtelingen, de ouders van weêrskanten, het trouwvaârke en 't trouwmoêrke, waren de eenige deelnemers aan het avondmaal, dat bestond uit gebraden varkensvleesch, met aardappelen en bier. Het was immers niet noodig, niet waar? zijn geld in eten te verkwisten. Enkel voor wat den drank betrof zou men niet te nauwziende zijn; en, tot bewijs, zoodra de eerste luidruchtige bende mans- en vrouwvolk van allen ouderdom bij de weduwe Balduk binnenkwam, schoot Reus in den zak en liet hij, naar den „Gloeienden Koteraar" twee stoopen bier, een liter jenever en, voor het vrouwvolk, eene flesch „meetjeskonte" [1]) halen.

Van toen af werd de avondstond bepaald ingericht. Al de gewone kennissen en vrienden van de trouwers: de vrouwen, waaronder Oele Feeffe, Moeffe Vrieze, Muimme Taeij, Verool en Luizema; de mannen, waaronder de rooversbende geheel

[1]) mengsel van punch en jenever.

voltallig, waren er weldra vergaderd, en, daar er zich veel te weinig stoelen in het huisje bevonden, zette men zich ook op de tafel en de vensterbanken neêr, of hurkte en legde men zich plat ten gronde, langs de muren.

Zij hadden eens gedronken, een der mannen, Donder de Beul, ging midden het laaggebalkte keukentje staan om een liedje te zingen. Hij was zóó hoog van gestalte, dat hij ervan voorovergebogen was. Zijne te kort gebroekte beenen geleken op stelten, met voeten als visschen; zijne te kort gemouwde armen aan beenen, met handen als voeten. Zijn aangezicht was hooggekleurd en beenderig; zijn haren waren ros; zijn oogen scheel. Een klein, blond, mager kneveltje bedekte zijne bovenlip en schuins boven zijn voorhoofd, met de klep bijna tot op zijn linker ooglid, stond een kleine, grauwe, vuile pet. Hij was ongehuwd, hij had een kind bij Maaie Troet en een bij Oele Feeffe. — Silence, Godverrrr ....dome, riep hij met bulderende stem. En scheel, en ernstig naar 't gezelschap kijkend, begon hij, met ongemeen grove stem en wijd uitgestrekte handen:

»Komt vrienden al te gaâr,
Alsmede mijn geburen;
Ge zit daar al te maal
Ook ulder [1]) smoel te roeren.

[1]) uw

»G' aanziet er mij voor 'nen ambachtsman
En niemand en weet er wat dat ik kan,
Maar habil! maar habil!
In dien horlogestiel! in dien horlogestiel!"

Een verraste, wellustige glimlach was op het gelaat der aanwezigen verschenen. Allen keken, als verteederd, naar den reusachtigen, ongeëvenaarden schelm op, en brullend werd door een vijftiental monden het refrein herhaald:

»G'aanziet er mij voor 'nen ambachtman
En niemand en weet er wat dat ik kan,
Maar habil! maar habil!
In dien horlogestiel! in dien horlogestiel!

„Silence! huilde Donder opnieuw. Hij keek een wijl in 't rond, met zijn vervaarlijke oogen, als om te zien of men aan zijn gebod gehoorzaamde; en dan, met een afschuwelijken grijnslach op 't gelaat, hernam hij, in de volle, aandachtige stilte, met de glimlachende aangezichten op hem gevestigd, de rechterhand naar Maaie Troet en Oele Feeffe uitstekend:

»Wat vond ik aan mijne zij?
't Was een meisje met een harloezie.
Zij zeider tegen mij:
Dat is 'n speelharloezie.
'k Toucheerde aan heur harloeziekas

Om te zien of mijn slinger daar goed voor was.
't Zal gaan! 't Zal gaan!
Mijn slinger begon te slaan!
Mijn slinger begon te slaan!"

Opnieuw werd het refrein in koor herhaald, terwijl de zacht verraste uitdrukking der aangezichten zich nog meer accentueerde. Het waren nochtans de wulpsche, smeriger en smeriger wordende zinspelingen van het liedje niet, die een aanzienlijken indruk op de toehoorders maakten; daartoe was hun gevoel te zeer verstompt, zelfs voor 't gewicht van de ondeugd. Door de dagelijksche gewoonte zulks te aanhooren hadden de woorden, noch de bedoelingen voor hen schier geene beteekenis meer; maar, wat hen daarin ontroerde en verleidde, was de onbeschrijfelijk canaille, de schier infame manier, waarop Donder de Beul — de ongeëvenaarde — de minste dingen wist te nuanceeren. Oorverdoovende toejuichingen begroetten het einde van het laatste, onnoemelijk couplet; en onmiddellijk, nadat men nog eens gedronken had, moest Donder, op algemeen verzoek, een ander liedje, namelijk: „Adam en Eva in 't Aardsch Paradijs", beginnen.

Thans waren de geestdrift en de opgewondenheid reeds tot een zeer hoog peil gestegen in het huisje der weduwe Balduk. De oude vrouw, door

al dat ongewoon gedruisch gestoord, lag reeds te bed, op den zolder, maar de voordeur bleef open en onophoudend traden er nieuwe bezoekers in en uit. Geheel de Zijstraat, al wat het woelige Braekel aan slecht en bedorven gepeupel telt, was er weldra verschenen. Sommigen, voor al ander vermaak onverschillig, vertoefden er slechts lang genoeg om drie of vier achtereenvolgende druppels jenever te drinken; anderen, door het gedruisch en de verwarring aangelokt, schaarden zich in den kring om te blijven. De vrouwen, door vrouw. Beert binnengeroepen en onthaald, waren in meerderheid. Enkele droegen kleine kinderen op den arm; andere waren van jonge knapen gevolgd. Zij dronken zooveel als de mannen en schreeuwden en schaterden nog luider. Beert was reeds tweemaal in den »Gloeienden Koteraar" en in het »Stinkerken" versche liters jenever gaan halen.

In 't begin waren zulke vergaderingen soms een weinig gedesorienteerd en vaak wist men niet wat aangevangen om den avondstond te verlevendigen. Maar wanneer men eens aan het zingen geraakte was het spel in beweging gebracht en had men geen verveling meer te duchten.

Beurtelings nu, zongen zij elk hun liedje. Zij kwamen één voor één in 't midden van de lage keuken staan, onder de oogen van de anderen;

en toen ze zich daar op den voorgrond bevonden, was het treffend hoe wonderjuist de spotnamen, die zij schier allen droegen, toegepast waren. Enkelen hadden hun oorsprong in een karakter- of physionomietrek of in een lichamelijk gebrek. Honderd en Een was een hinkepink. Zijn gang had dezelfde kadans als zijn bijnaam. Wanneer hij stapte was het alsof iemand achter zijn rug zou herhaald hebben: honderd en een, honderd en een, honderd en een. Smuik [1]) Vertriest had een treurig aangezicht, met kleinen neus, met kleine, toegeknepen oogjes: bepaald iets van den indruk van een wintermist. En 't Slijperken, een kleine, altijd glimlachende blozer, had iets van de loosheid van een kruipdier, dat onopgemerkt tusschen de anderen sluipt. Maar de overige schimpnamen waren niet minder treffend toegepast, en zonder dat men wist of zeggen kon waarom, begreep en erkende men dat de epitheten: Donder de Beul, Klod de Vos, Boef Verwilst, Clep Sandrie, Bradden Dhondt, Reus Balduk, Slimke Snoeck en meer andere, zoowel als diegene der vrouwen, echt typisch en karakterschetsend waren.

Allen woonden in de Zijstraat. Zij waren er geboren en grootgekweekt. Hun familiën maakten er, van ouders tot kinders, een gansch afzon-

[1]) Mist.

lijken stam, een soort van blijvend, gevestigd bohemersras uit. Schier allen leefden in huisjes of, liever, in vervallen, zonder orde noch rooiing in de straat verspreide krochten van den Armen; en te vergeefs had het gemeentebestuur, door het afbreken van ettelijke woningen en het opbouwen van andere en reinere, die ruststorende groepeering van ondeugden pogen uiteen te drijven: met de hardnekkigheid van 't uitgerukte onkruid, wier zaad elk jaar tusschen de goede vruchten weder opschiet, hadden zij, door huwelijken, door verhuizingen en ook, door een ingeboren solidariteit die, ondanks hun dagelijksche kijf- en vechtpartijen, onder hen bleef bestaan, hunne gestadig verbroken kracht van cohaesie onophoudend weten te vernieuwen, zoodat de dorpsregeering, ontmoedigd en onmachtig, ten slotte haar ontwerp van verzuivering als onbereikbaar moeten opgeven had.

Zij zongen, elk op zijne beurt, en zonderling genoeg: in tegenstelling met hetgeen gemeenlijk in sommige andere gezelschappen gebeurt, waar de liedjes al gewaagder worden, naarmate de geestdrift klimt, werden zij hier van lieverlede zachter, ernstiger, weemoediger. De wreede noot, althans, bleef domineeren. In alle was er quaestie van verleiding, moord of wraak, met begeleiding van gendarmen, gevangenis en schavot. En het

gezelschap lachte niet meer: het was, alsof die afschuwelijke schelmen, in de bloedige en akelige tafereelen die zij evoqueerden, hun eigen leven vertelden.

De vrouwen, toen zij aan de beurt kwamen, waren niet minder tranerig en ernstig. Oele Feeffe zong met eene scherpe, schaterende stem en een gewichtig aangezicht haar liedje der »Verleide Minnares" en Moeffe Vrieze dat der »Schoone Liza." Muimme Taey zong het »Klaaglied van den Vondeling", Verool dat van »de Zieke Maagd" en Luizema zelve, met haar grove jongensstem, hief, doch zonder veel bijval, het deuntje van »'t Krekeltje" aan. Maar Maaie Troet vooral kon haar ontroering niet beteugelen: zij barstte, zeer dronken, na het tweede couplet van den »Remplaçant" in tranen los, en Maria zelve moest in haar plaats voortzingen:

»Hij schreef 'nen brief
Al uit de stad Lameur [1]):
Octavie blijft mij getrouw
En gij zult worden mijn vrouw...

Toen stelde iemand voor in koor te zingen. Een soort van rilling liep door het gezelschap en Donder de Beul, gewichtig en scheel, zette

[1]) Namur.

het lied van „Napoleon" op. Maar hij had het in te hoogen toon aangeheven, hij moest dadelijk, met vergrofde stem, herbeginnen:

Adsju! [1]) adsju! zoo zeg ik aan al de jonkheid,
Adsju! adsju! zoo zeg ik aan vele rijken:
Mijn Azia, mijn Afrika en ook aan Amerika vans gelijken.

Adsju! aan mijn schoon Belgenland,
Dat heel mijn macht kwam te verpledden [2])
Zij riepen altijd: Vivat Napoleon!
Wie zou er mij op St. Helena zedden! [3])

't Was een dier ontelbare, vage en banale, onsamenhangende liederen, vol tranerige denkbeelden en tafereelen, ontaarde weêrklanken der weêrklanken van het wezenlijke, waardoor de herinneringen, die de dwingeland hier achterliet, tot de hedendaagsche lagere volksklassen ten platten lande zijn overgeleverd geworden. Allen zongen mede; het lied deed de innigste snaren van hun harten trillen. Het verwekte in hen een mengsel van bewondering en gruwel, maar vooral een diep gevoel van eerbied voor zooveel gepleegde euveldaden, voor die schier nog tastbare manifestatie van de eenige macht, van 't eenig recht dat zij herkenden: het recht van den sterkste......

[1]) Adieu.
[2]) Verpletten.
[3]) Zetten.

Doch men werd al te treurig, zulks was het algemeen gevoel, en toen Oele Feeffe nog eens met haar flesch was rondgegaan, bracht Beert zelf de blijde uitgelatenheid onder het gezelschap terug, door het zingen en mimeeren der gekende klucht: „de kleine Pier Steyaert."

Niets dan 't vernoemen van dat liedje deed de monden lachend opengaan. Maar welk geschater naarmate Beert, barrevoets, blootshoofds en in zijn hemdsmouwen, wippend en gesticuleerend al de grappen van dien »kleinen Pier Steyaert," — een soort van allegorische dorpsloustic — detailleerde; en vooral wat gedonder van toejuichingen en bravos, telkenmale hij er in gelukte, bij het einde van ieder couplet, zooals door 't liedje werd vereischt, een poep te laten...., om te betuigen hoezeer die kleine Pier Steyaert de wereld in verachting hield. Het was te veel, men weende en kronkelde zich van het lachen; en de uitgelatenheid kende geen palen meer toen Beert, juist bij het eindigen, plotseling omver viel en, stomdronken van jenever en van woeligheid, knorrend als een zwijn op den vloer bleef liggen. Klod de Vos en Boef Verwilst tilden hem onder de schouders op en sleepten hem buiten.

Deze, die zich 't minst verroerden, en op wie men ook de minste aandacht sloeg, waren de

gevers van het feest: de echtgenooten. Reus, doorgaans zóó opgewonden en luidruchtig, sprak geen woord, schielijk als vreemd in zijn eigen huis, en Maria gevoelde zich moe, zóó moe dat haar oogen soms dichtgingen en dat alles, om haar heen, in een onduidelijken, schier pijnlijken nevel verzwond. Zij luisterde naar de gezangen niet en, zelfs de gekste kluchten, vermochten het niet, haar eenmaal te doen lachen. Zij ook onderging een gevoel van dubbele vreemdheid in dit voor haar nog nieuw en onbekend huis. Zij kende er, om zoo te zeggen, den weg niet, noch de plaats, waar zich de voorwerpen bevonden, en steeds gansch gekleed, met haar trouwmuts op het hoofd en haar tot folterens gespannen schoenen aan de voeten, bleef zij met Reus naast de haardsteê zitten, zonder andere behoefte dan een grooten, overweldigenden drang naar rust.

Van lieverlede nochtans ging het feest tot bepaalde baldadigheid over. Zulks begon met weddingen. Donder de Beul en Bradden Dhondt gingen er eene aan voor een liter jenever, wie het hoogst met zijn tanden een tafel van den vloer zou heffen. Bradden verloor en, bij het loslaten der tafel, viel een der pikkels op den voet van Luizema, die huilde. Honderd en Een zwoer dat hij een tabakspruim zou ingezwolgen

hebben. En, daar iemand zei: — bah! ge zoudt niet durven, haalde hij deze, die hij knauwde uit zijn mond, vertoonde ze aan de toeschouwers, lei ze in zijn glas jenever en dronk dit ledig.

— Kijk, Nondedzju! kijk! kijk! schreeuwde hij, met wijd open mond hinkend rond het keukentje gaande, om te toonen dat hij niet gezeurd had.

— Nondedzju! ik durf nog meer dan gij! riep Klod de Vos. En de met zwavel bestrekene toppen van vier lucifertjes afbrekend, wierp hij die in zijn glas en dronk het ook ledig.

Een oorverdoovend gejuich steeg op, al de aanwezigen, ten hoogste geïnteresseerd, schaarden zich om de twee schelmen, om steeds meerdere afschuwelijkheden te zien. Maar een nog woestere kreet, die terstond in een reusachtig gelach overging, weêrklonk en de schaar, opengaande, liet het „Slijperken" zien dat, plat ten gronde gevallen, een ongehoorde grap aan het uitvoeren was: het kroop, op den buik, zonder handen noch voeten te gebruiken, rond de keuken. Het wrong en het kronkelde zich, de spartelende armen en beenen wijd open, den rooden, halsstarrig glimlachenden kop hoog van den grond geheven; en telkenmale als het op zijn baan de voeten of de beenen eener vluchtende, luid schaterende vrouw ontmoette, greep het die krachtig vast en pakte,

en krabde en plukte, onbeschaamd en onbeschroomd, overal waar het maar kon. Toen werd het als een dierenkuil in huis. Allen, ter uitzondering der echtgenooten, die meer en meer vreemd in hun eigen woning aan den haard zaten, schreeuwden, huilden en tierden ondereen, als het ware om het uitsluitend vermaak zooveel gedruisch mogelijk te maken. Beert, uit het gras, waar Boef Verwilst en Klod de Vos hem neêrgelegd hadden, opgestaan, verscheen een oogenblik waggelend weêr in huis en werd zóó hevig uitgejouwd dat hij, met een vloek, opnieuw verdween. Hij was nauwelijks buiten, toen een zwartmagere, afschuwelijk slordige vrouw, Moeffe Vrieze's en Luizema's moeder, haar intrede maakte, met een bekorst en besnot schreiend kind op elken arm.
— Gij hoeren! gij teven! wilt ge naar huis beginnen komen! schreeuwde zij, van zoo ver zij haar dochters ontwaarde. En daar Moeffe, woedend, met hardnekkigheid weigerde te gehoorzamen, gooide zij haar heur beide smerige kleinen op den schoot, tierend:

— Neemt dan uw bastaards, schandaal! en creveert er meê van den honger!

En nauwelijks was ze weg of een gekijf ontstond tusschen het trouwvaârke en 't trouwmoêrke.

— Nondedzju! Nondemillemilledzju! hoorde men Slimke Snoeck huilen; gij durft met mij den zot houden! gij durft beweren dat gij een halven dag, met mij alleen in een zwijnskot zoudt zitten, zonder dat ik het verstand zou hebben hand of vinger naar u uit te steken! Eiwel, Nondedzju! we gaan dat zien [1]. Ge zult eens seffens met mij alleen buiten gaan, om te ondervinden of ik durven zal of niet. Hij was vóór Maaie rechtgesprongen, hij trappelde en stampte met de voeten en trok haar hevig bij den arm om haar te been te krijgen, onophoudend in zijn dronkaardshardnekkigheid herhalend: — Ze zal meêgaan! zeg ik, ze zal Nondedzju meêgaan! terwijl Maaie, eerst verwonderd en spottend, maar van lieverlede woedend, zich met krachtdadigheid verdedigde en heel de bende schurken zich rondom de beide twisters kwam scharen. En zie, daar was ineens het gansche spel bedorven: het zingen hield op, de schelmen kozen kant en zij, de eenen voor Slim Snoeck, de anderen voor Maaie Troet, en in een enkel oogenblik stond heel het huis in rep en roer, en werd er, zooals het steeds gebeurde bij dat ongetemd gepeupel, een algemeen gevecht aangevangen. Het was opnieuw een ongehoorde verwarring van vloeken, van ge-

[1]) beproeven.

schreeuwen en vermaledijdingen; een woest getrappel van voeten, een dof gebons van neêrvallende lichamen en een gekraak van omvergevallen stoelen, waarboven men nu eindelijk de gezagvoerende stem van Reus hoorde, die poogde het gezelschap op de straat te werpen. En het geschiedde: eensklaps, men wist niet hoe, vloeg de quinquet aan stukken en, in de duisternis, bij het scherp geschater der brutaal omvergeworpen en gepakte meisjes, onstond er een formidabel gedrang naar de voordeur, vloog deze open en brokkelde 't gezelschap huilend buiten.

't Was middernacht; de echtgenooten bevonden zich alleen, zij mochten slapen gaan.

XIV.

Ten slotte, en alles overdacht en overwogen zijnde, achtte Maria zich toch gelukkig. Wel had ze 't juist bepaalde ideaal haars levens niet bereikt, doch wat er aan ontbrak aanzag ze, met haar vroege ondervinding van 't bestaan, als den natuurlijken en onvermijdelijken tol, dien alle menschelijke illusie aan de werkelijkheid betaalt. Zelfs kwam die middelmatigheid in het geluk haar in zekere mate als een waarborg van vastheid en duurzaamheid voor. Zij had den echtgenoot niet, dien ze vrijwillig zou gekozen hebben, maar zij had er toch een, in plaats van, als zooveel andere meisjes in den toestand waarin zij zich bevond, door haar minnaar verlaten te worden. Ook aan de woning ontbrak er iets; zij had de aanstootelijke Zijstraat niet geheel verlaten en leefde niet met haar echtgenoot alleen, doch zij bewoonde die ook niet ten volle meer: het huis der weduwe Balduk bevond zich afgezonderd, aan 't eind van de straat, waar het open veld begon. En zelfs het soort van arbeid, dat haar man verrichtte, was niet wat zij zou gewenscht hebben — die aardewerken hadden iets brutaals dat haar mishaagde, en de mannen, heel de week van hun huisgezin verwijderd, werden er bedorven van zeden en leerden er vaak drinken — maar hij arbeidde toch, en hij won zelfs veel geld, in plaats van, als zoo velen, in Braekel als bedelaar of dief te loopen.

Ja, haar leven was nu kalm, eentonig en gelukkig. Zij kreeg geen slagen meer, zij was geene gedwongene getuige meer van vechtpartijen en baldadigheden, die haar, na het zwoegen van den

dag, de nachtelijke rust ontnamen. Zij ging weder, evenals vóór haar huwelijk, zoolang er nog veldarbeid was en haar zwangere toestand zulks toeliet, bij boer De Waele in daghuur werken, terwijl haar echtgenoot in Gent verbleef en de oude weduwe Balduk het karig huishouden oppaste. De beide vrouwen kwamen met elkaâr goed overeen. Wel was de oude gewoonlijk niet van een zeer aangenaam gezelschap en soms zelfs nog al knorrig, doch Maria had het verstand en het oordeel in alles zooveel mogelijk haar zin te volgen en de dagen, de weken vlogen in kalme, deugdzame bedrijvigheid voorbij, zonder dat er ooit tusschen haar beide een mishagend woord gewisseld werd.

Elken zaterdag avond keerde Reus van Gent terug. Maria kende 't uur, zij hoorde hem komen uit de verte, langs den somberen aardeweg, midden der luid redekavelende groep, samengesteld uit al de Braekelsche arbeiders en enkele anderen van het omliggende, zooals Cloet, van Wilde en Mon den Beurzensnijder, van Lauwegem. Zij kwamen ras vooruitgestapt, met de schop of de spade op den schouder en, in de duisternis, toen zij op haar drempel verscheen, kon zij haar echtgenoot bijna nooit van de anderen onderscheiden. Zij herkende hem eerst, toen hij den anderen een

korten „goên avond" wenschend, de vooruitgaande groep verliet, om binnen zijn woning te treden.

Zijn eerste blik was steeds voor haar. Hij vroeg, geijkt, als inkomgroet tot haar en tot zijn moeder: — hoe gaat het? en Maria bemerkte dat zijn oog zich dan werktuigelijk op haar zwangeren buik vestigde, terwijl hij zijn spade van den schouder nam en zij, blozend en onveranderlijk antwoordde:

— Heel goed; en met u?

— Heel goed, antwoordde hij dan ook weêr; en na eens het oog op zijn moeder te hebben neêrgeslagen, bekeek hij nogmaals zijn vrouw diep in de oogen, terwijl hij haar zijn geld afgaf en haar over het een of het ander, doorgaans over onverschillige dingen sprak.

Die blik ontroerde haar ten diepste. Hij had iets woest, iets overweldigends, dat haar haast schrik inboezemde; en telkenmale, wat zij ook aanwendde om die gedachte te verjagen, kwam haar de herinnering van zijn eersten aanval, ginds, in den zandweg tusschen Axpoele en Braekel, alsmede die van zijn afschuwelijke mishandeling, toen zij hem haren zwangeren toestand bekend gemaakt had, terug vóór den geest. Gedurende een lange poos verliet die indruk haar dan niet. Hij achtervolgde haar, terwijl zij hem zijn avond-

maal opdischte; hij zweefde om haar heen toen hij, bij tusschenpoozen koutend, vóór 't slapen gaan, in den hoek van den haard zijne pijp rookte; hij vergezelde haar in de kamer en overweldigde haar wezenlijk opnieuw, als hij, haar woest in zijne armen sluitend, haar met kussen op den mond in het bed neêrdrukte. Dan zuchtte zij ook, dan sloot ze de oogen, machteloos en verlamd, tevens van vreugde vervoerd en verschrikt en, gedempt, ontglipte het onweêrstaanbaar aan haar lippen:

— Och Heere toch! och Heere toch!

Ook bleef er, onverjaagbaar, een soort van vreemdheid, van verwijdering tusschen hen bestaan. Hij scheen de behoefte niet te kennen met haar zijn gedachten of zijn gevoelens te wisselen en zij, van haren kant, voelde zich tot geen uitstorting des harten aangemoedigd. Des zondags, nu, en zonder dat er echter de geringste oneenigheid tusschen hen bestond, gingen zij samen niet meer uit. Daarin volgde hij eenvoudig de gebruiken van zijn stand, waar de mannen, eens gehuwd, zich tot geen galanterie tegenover hun vrouwen meer verplicht achten. Hij ging in de herbergen met de kaart, met de krulbol of op het biljart spelen, terwijl Maria met de oude thuis bleef of eens tot aan haar ouders woning wandelde.

Van lieverlede, nochtans, overwon zij de onberedeneerde vrees, die haar soms 't hart benauwde, verjoeg zij hare akelige hersenschimmen. Waarom zou hij haar nog mishandelen? Waarom zou hij niet blijven zooals hij thans was: vlijtig en braaf? En in haar zucht naar geluk en vrede vergat zij eindelijk 't verledene om, vol hoop en vertrouwen, de toekomst in te kijken.

Met April kwam haar kind ter wereld: een meisje. Reus, verwittigd, verliet dadelijk zijn werk, het kind werd nog denzelfden dag in de kerk gedoopt en Selevie [1]) genoemd. Slimke Snoeck werd als „peetje" [2]) gevraagd en Maaie Troet als „meetje" [3]); en gansch den namiddag en een deel van den nacht was het weerom — maar ditmaal uitsluitend voor de vrouwen — volop feest in het huis der weduwe Balduk. Er werd overvloedig gedronken, gezongen, gekeven. Het geschater der stemmen klonk snijdend in de ooren, en het was een gestadig heen en weer gaan van de keuken naar de kamer, waar Maria, glimlachend en gelukkig, maar met van koorts gloeiende wangen, naast haar kleintje in het bed lag.

Och neen, nu had ze bepaald geen vrees voor slechte overeenkomst meer. Haar kind was de onwrikbare, onverbreekbare band, die heur man

1) Sylvie. 2) peter. 3) meter.

voortaan aan haar vasthechtte. En in haar verteederd moederhart kiemde schielijk een nieuw en onbekend gevoel: een gevoel van ware liefde voor Balduk. Voor de eerste maal haars levens omhelsde zij hem met volle en vrije teederheid en kwamen er tranen van echte droefheid in haar oogen, toen hij haar den volgenden morgen reeds vroeg moest verlaten, om terug naar Gent te keeren.

XV.

Een paar maanden later, op een zaterdag avond, wachtte zij, als naar gewoonte, op den dorpel harer deur rechtstaande, zijn terugkomst af, toen de klank zijner stem haar eensklaps ruw, in een uitbarsting van vloeken en vermaledijdingen, de ooren trof.

Zij sidderde. Zij wendde 't hoofd om en, reikhalzend en verschrikt, trad zij in het halfduister eenen stap vooruit.

Wat mocht er aan schorten? Gold het een gevecht of een gekijf? Of was het zijne stem niet, die zij gehoord had?..... Zij hoopte en twijfelde een wijl, de ooren gespitst, de oogen met inspanning gevestigd op de zwarte elzestruiken, die aan den ommedraai der baan het gezicht beletten.

Maar eensklaps klonk opnieuw zijn ruwe stem: — dat hij niet onder mijn handen valle of 'k sla hem dood! 'k vermoord hem! En bevend, terwijl ze de gansche groep aardewerkers van achter den elskant zag verschijnen, vluchtte Maria in huis.

— Wat scheelt er? vroeg de oude vrouw, die ook het gedruisch gehoord had.

— Ik weet het niet, antwoordde zij verkropt. En zij liep spoedig naar het wiegje, in den hoek achter het houten schutsel, waar Selevie, schielijk ontwaakt, stillekens begon te kermen en als het ware te probeeren om te schreien. Bleek en angstig zag zij haar echtgenoot binnenkomen.

— Godvermilledzju! grijnsde hij. En hij stampte met zijn spade op den vloer, dat er sprankels uit de roode tichels sprongen. — Nondedzju! vloekte hij nog. En hij gooide zijn blikken kalbas, waaraan zijn grauw eetzakje vastgebonden was, rinkelend over de tafel.

Maria, versteend van schrik, was sprakeloos gebleven, maar de oude vrouw keerde zich verontwaardigd om, met heesche stem roepend:

— Houd op met uw geweld, weêral! Gij moet

hier mijn huisgerief niet aan stukken komen slaan! Gij zijt zeker nog eens dronken!

Hij stapte naar de tafel toe, waar zijn avondmaal gereed stond, en, eerst, antwoordde hij niets op die verwijten. Hij nam een stoel, zette zich neêr en bleef een poos vóór zich staroogen. Maar plots sprong hij op, stampte krakend met zijn stoel op den vloer, wierp zijn pet kletsend tegen den muur en kwam met vlammende oogen en gebalde vuisten voor zijn oude moeder staan, haar in het aangezicht schreeuwend:

»Nondedzju! Nondemilledzju! wat weet gij mij te gebieden of te zeggen!"

Maria barstte in tranen uit. Zij liet het wiegje los, zij sprong smeekend, met uitgestrekte handen, tusschen den zoon en de moeder.

»O Kamiel, wat peinst ge! ge moogt niet! ge moogt niet!....

De moeder, rood van gramschap, was ook opgestaan en week terzijde.

»Gij sloeber! gij sloeber! gij sloeber!" herhaalde zij onophoudend, in eene plotselinge uitbarsting van haat zich omkeerend en nijdige, schuinsche blikken op hem werpend.

Hij achtervolgde haar, hoog van gestalte, met gesloten vuisten. Hij had een dreigenden, onheilspellenden schimptoon aangeslagen, van tijd tot

tijd herhalend: »wat zegt ge, vrouw! wat belieft u, bazin!" en hij kwam al nader en nader, ofschoon Maria op meer en meer smeekenden toon hem poogde te bedaren, terwijl Selevie, geheel en gansch ontwaakt, nu een luid en aanhoudend geschrei liet hooren.

De oude moeder, een halven cirkel rond de keuken makend, was tot aan het houten schutsel naast de ingangdeur gekomen. Daar keerde zij zich weder om, riep nogmaals »sloeber! sloeber!" en ging eindelijk, de deur hard achter zich toetrekkend, in den donkeren nacht buiten. Reus liet een luiden, grijnzenden schaterlach hooren.

Maar zijn gelaat overtrok onmiddellijk weêrom en met doffe vloeken kwam hij midden in de keuken terug. Toen waagde Maria het, hem op een bedeesden, smeekenden toon te vragen wat hem scheelde, waarom hij zoo grammoedig was.

Hij vertelde het haar. Hij had woorden gehad op zijn werk met een der surveillanten. Een kleinigheid in zichzelf, een kruiwagen, dien hij op zijn plaats niet had teruggezet. Maar de surveillant, slecht geluimd, had hem daarover zóó bitsig toegesproken, dat hij, gekwetst, ook in een opschietenden toon geantwoord had. Men was weldra tot wederzijdsche beleedigingen overgegaan; de surveillant had hem met zijnen stok bedreigd en

daarop had hij den surveillant een kaakslag gegeven. Hij was, op staanden voet, van het werk heen gezonden geweest.

Zij knikte met haar hoofd, aandachtig luisterend, weêr naast het wiegje, dat ze zacht, met den linker voet in beweging hield, neêrgezeten. En zij gaf hem dadelijk gelijk, zij bracht het zelfs in kwestie niet, of het ongelijk niet van zijnen kant kon zijn. Zij bekeek hem halsstarrig, met haar schoone, angstige oogen en haar bleek gelaat, en eerst na een ruimen tijd stilzwijgen, vroeg zij bedeesd, onder den aandrang eener onvrijwillige bekommering:

»En zijt ge nog voor lang van het werk heen gezonden?”

Een woeste vlam schoot uit zijn oog, een beleediging bromde in zijn mond en hij antwoordde, met van toorn bevende stem:

„Nondedzju! ge denkt toch zeker niet, dat ik er nog den voet zou willen zetten, zoo lang dat beest, dat zwijn van surveillant daar blijft.”

Zij zweeg. Zij knikte nogmaals, maar trager, met het hoofd en sloeg den blik ten gronde. Een overweldigende treurnis had haar eensklaps aan het hart gegrepen; zij moest zich geweld aandoen om niet te herbeginnen te weenen. En het was zonderling: zij die zoo vaak gewenscht had,

dat hij thuis zijn bezigheid mocht vinden, liever dan in die ruwe aardewerken, onderging nu een gevoel van smart en angst, bij de gedachte, dat die verandering zich thans wellicht verwezenlijken zou. Een onbedwingbare zucht ontsnapte aan haar boezem, zij knikte, sprakeloos en onderworpen, voortdurend met het hoofd, in antwoord op de grammoedige verklaringen van Reus. En toen de weduwe Balduk, na enkele oogenblikken rammelend weêr binnenkwam, ging zij het avondmaal opdisschen, dat zij nu alle drie stilzwijgend gebruikten.

XVI.

Het was een harde slag voor Maria; des te harder, daar hij haar zoo onverwacht en midden haar pas geboren geluk trof. De goede overeenkomst werd opnieuw onzeker, de toekomst wisselvallig. Gedurende eenige dagen hoopte zij nog dat hij, wanneer zijn gramschap wat zou verminderd zijn, terug naar Gent zou keeren. Maar 't bleek aldra dat ze zich bedroog. Reus hield woord. Hij keerde naar Gent niet terug en wendde ook geene pogingen aan om aldaar nog bezigheid te krijgen. Hij was slechts eenmaal te

Brugge en te Oostende naar werk gaan uitzien, doch zonder uitslag. Het was in het begin van Juni en het werk was schaarsch voor de arbeiders. In alle plaatsen had men overvloed van volk en bij de boeren was er nog geen noodig. Reus bevond zich dus noodzakelijk tot werkeloosheid gedwongen. Gedurende een paar weken vond hij echter thuis nog zijn bezigheid. Hij arbeidde met kruiwagen en spade op het beetje land, dat zijn moeder in pacht had, hij kliefde hout vóór de deur en ging te velde konijnenvoedsel plukken. En deze nieuwe occupatie behaagde hem. Hij herhaalde dat men nergens zoo gelukkig was als thuis, dat het domheid heeten mocht in daghuur te gaan arbeiden, als men tienmaal meer kon winnen, met zorgvuldig het brokje lands, waarop men zijn bestaan won, te bewerken; zonder te rekenen dat zulk leven ook zooveel vrijer en gezonder was.

Maria gaf hem steeds gelijk, deelde zelfs soms in zijn illusiën. Zij vergat, in haar verlangen naar vrede en geluk, de onbepaalde vrees, die haar het hart benauwde, en bekommerde zich minder om het zoo zuur gewonnen geld, dat van dag tot dag wegsmolt. Nog nooit was hij zóó zacht, zóó goed, zóó braaf geweest voor haar. Nu eerst, na ruim acht maanden huwelijk, smaakte

zij de volzaligheid der liefde, dat leven van vervoering en schier bovenaardsch genot, dat de stervelingen de wittebroodsweken noemen.

Een wittebroodstijd. zoo was het inderdaad: iets voorbijgaands en verrukkends, iets dat te overmatig en te onzeker was, om bestendig van duur te wezen. Langzamerhand, en naarmate hij minder te verrichten vond, degouteerde hij zich van zijn nieuwe levenswijs. Een onoverwinbare verveling, een soort van heimwee, een behoefte naar verandering maakten zich van hem meester en weldra vroeg hij zich met een gevoel van teleurstelling en gramschap af, of hij, met al zijn arbeiden, wel iets degelijks verricht had. Een hagelbui, die zijn koren neërvelde, en de plaag, die zijn aardappelen overviel, boezemden hem een bepaalden afkeer van den landbouw in. Hij wierp spade en kruiwagen aan kant en raakte ze niet meer aan. Na enkele weken had hij volkomen de gewoonte van den arbeid verloren.

Het ergste was dat hij, met zijn werkeloosheid, van lieverlede in slecht gezelschap begon te verzeilen. Hij bezocht meer de herbergen in de Zijstraat: den „Gloeienden Koteraar", het „Stinkerken" en ook, zijn vroegere vijandschap vergetend, den „Gelapten Shako". Daar kwam hij in nauwe aanraking met de gansche groep scha-

vuiten, de welbekende en beruchte bende van Donder de Beul, Klod de Vos, Boef Verwilst en de anderen, en het duurde niet lang of deze schelmen waren zijn dagelijksche gezellen geworden.

Zij vergaderden gewoonlijk aan den gevel der „Maan", eene herberg aan den hoek van de Zijstraat en de Groote Dorpstraat. Daar zaten of lagen zij nagenoeg den ganschen dag, ingevolge 't weder, in de zon of in de schaduw uitgestrekt, schimpend de bedrijvige voorbijgangers nakijkend. Zij praatten en lachten, zij vertelden anecdoten en advonturen, zij jouisseerden van het leven, vrij van kommer en van zorgen, met de gelukkige gerustheid van grondeigenaars, die hofsteden en renten bezitten. Waarmede zij eigenlijk leefden bleef duister. Met diefstallen en wildstrooperij, zei men in 't algemeen; althans niet met hun arbeid, 't was stellig.

Het moet tot verschooning van Reus gezegd worden: hij aarzelde en worstelde tamelijk lang, vooraleer medeplichtig te worden. De van zijn ouders geërfde traditie, door te arbeiden zijn brood te verdienen, en een soort van ingeboren fierheid weêrhielden hem. Maar, tevens door de nakende armoede gedwongen en door de begeesterde verhalen der andere schelmen verleid, ging het gevoel van eerlijkheid in hem meer en meer aan 't wankelen en aan 't verzwakken. En eindelijk, op zekeren avond, trok hij eens, zonder dat Maria het wist, op een nachtelijke jachtpartij mede. De uitval was schitterend. Zij schoten, in de jacht van het kasteel van Lauwegem, veertien hazen en sleepten [1]) er twee en twintig patrijzen, hetgeen, na verkoop en verdeeling, voor ieder de som van dertien frank opbracht. Reus jubelde. Hij was onherroepelijk bedorven en bij de rooversbende ingelijfd. Hij gaf een deel van het geld aan zijn vrouw, zonder haar te zeggen hoe hij het gewonnen had, en, van dat oogenblik af, nam hij aan al de ondernemingen der schelmen deel.

XVII.

Het waren met list belegde, gewaagde, wel eens echt dramatische uitgangen. Somtijds liep alles opperbest af: er was een weinig maneschijn, de hazen speelden op de klaverstukken, de patrijzen, in de aardappelvelden, lieten zich als van zelf onder de netten vangen. Noch jachtwakers, noch gendarmen waren te zien; hun stoutheid zelve was den wilddieven eene waarborg van ongestraftheid. Maar soms ging het er anders toe. Soms

[1]) In netten vangen.

werden zij op heeterdaad betrapt en moesten zij in alle richtingen vluchten. Dan kropen zij in slooten en tusschen de kanten, dan legden ze zich plat, als dood, ten gronde, het hart bonzend, de borst hijgend, met het nog rookend geweer en den soms nog spartelenden buit aan hun zijde, terwijl de jachtwakers en de gendarmen, een drie of viertal passen van daar, woedend en vloekend naar hen zochten. Doch vooral in de duisternis der betrokken nachten hadden die ondernemingen iets dramatisch, bijna iets episch, dat aan de oude rooversbenden uit de middeleeuwen deed denken. Dan gingen zij, zooals ze 't noemden, »luchten". Men verbeelde zich eene gewone sparrepeers van vijf of zes meters lengte, aan ieder uiteinde door een man in de hand gedragen. Midden dier peers en, met een zinkdraadje er aan gebonden, hing de »luchtbak", een groote, brandende lantaarn van een bijzonder model, die slechts naar voren hare stralen zond. Aan weerszijden, met geladen geweren, stapten de jagers; en langzaam en stil ging de gansche bende aldus vooruit, langs den rand der bosschen en kasteellanen heen, door de partijen aardappels, door 't rapenloof en door de klavers. 't Verscholen wild, ontwaakt, en dat meende het daglicht te zien, zette zich recht op de achterste pooten en kwam zelfs, verblind,

in den lichtstraal der lantaarn aangeloopen. De jagers vuurden hun geweren af en doodden zonder falen. Het wild werd opgeraapt, in zakken gestopt en op den rug gedragen.

In zulke jachtpartijen speelden zij, zooals men zegt »ridder of mis." Zij waren gewoonlijk half dronken, zij kenden schuchterheid noch vrees, zij wisten dat men hen kon zien en hooren; maar het is bekend dat wilddieven op dergelijke tochten tot alles bekwaam zijn, dat zij steeds een paar, met kogels geladen geweren bij zich hebben, en zij rekenden op de lafhartigheid van jachtwakers en gendarmen om ongestoord hun euveldaden uit te voeren. Gewoonlijk gaf het resultaat hun gelijk; doch het gebeurde ook wel dat er van uit een bosch of van achter een haag op hen geschoten werd. Dan brandden zij ook, zonder een oogenblik aarzelens, in die richting hun geweren af en de wakers weken achteruit, stom van schrik als zij de kogels der vermetele wildroovers om zich heen door het krakend slaghout hoorden vliegen.

Tusschen een en twee uur 's morgens keerden zij dan terug naar Braekel. En van waar ze ook kwamen en hoe talrijk ze waren, altijd was hun bijeenkomstplaats in den »Gelapten Shako", het beruchte herbergje van Stoute Threse en Witte Manse. Zij kwamen er van achteren binnen, nadat

zij over eene sloot gesprongen, en over een klein muurtje geklauterd waren. Een van hen tikte een gekend sein op 't buitenvenstertje van 't slaapvertrek en schier onmiddellijk kwamen Stoute Threse of Witte Manse barrevoets en in japon, of zelfs in 't hemd het achterdeurtje openen. Stilzwijgend en gebogen stapten de mannen binnen en trokken één voor één in 't keukentje, achter de herbergzaal. Een zeer klein nachtlampje werd aangestoken en slechts een weinig opgedraaid, de achterdeur in volle stilte weêrom toegegrendeld. Toen ging een der mannen naar den zijwand van het keukentje en klopte er, met zijn vuist, drie doffe, korte slagen op. Een korte wijl verliep: somtijds moest men het sein herhalen. Maar gewoonlijk werd het kloppen in het huis daarnaast dadelijk herhaald en, na ettelijke oogenblikken, stond er een klein, reeds bejaard, half aangekleed ventje, met een verslenst gelaat, met zilveren ringen in de ooren en bloedigroode randen om de oogen tusschen de wildstroopers, in 't keukentje. »De goên dag, jongens, de goên dag", murmelde het een paar malen; en dadelijk gingen zijn vreeselijke oogen naar de zakken vol met wild. Het was Tjiepke Baert, een vellenplooter, de algemeene verheler der Braekelsche wildstroopers en dieven. Hij woonde naast den »Gelapten Shako" en een

geheime opening in den zoldermuur liet hem toe ten allen tijde, overdag of 's nachts, onopgemerkt in de herberg te komen.

Zoodra hij daar was, werden de zakken uitgeledigd en de stukken wild geteld. Gewoonlijk kregen ze dadelijk accoord. Tjiepke raapte één voor één de hazen op, overkeek die, betastte ze met de eene hand, terwijl hij ze met de andere bij de ooren opgetild hield, blies in de wol, trok aan de pooten en wierp ze dan weêr, doode pakken, ten gronde, terwijl hij een opmerking stamelde. De zeven of acht schurken stonden rondom hem geschaard, als reuzen om een dwerg en, zwijgend, luisterden zij zijne gezegden af. Zij hadden hem in hoog gezag; zij hielden hem voor eerlijk — een gewichtig punt voor hen — en vonden dat hij hun steeds de waarde voor »hun goed" betaalde. Ook als hij eindelijk een som had aangeboden en dadelijk daarbij zijn beurs te voorschijn haalde, waarin de vijffrankstukken rinkelden, was er al niet veel meer bij te krijgen en probeerden zij er doorgaans ook niet mede.

Intusschen staken Stoute Threse en Witte Manse de kachel aan en maakten zij de koffie klaar. De beide vrouwen: de moeder, kort en gezet, met nachtmuts en blauw japon; de dochter, dun en wat grooter, zonder andere kleeding dan haar

vuilwit hemd en 't bleekblond haar los op de schouders, liepen bedrijvig tusschen de mannen heen en weer, haalden potten en kannen, maalden de koffie, sneden een kolossale stapel dikke tarwe-boterhammen op een bord. En zij gevoelden niet de minste schaamte over hare lichte kleeding, de gewaagde zinspelingen der dieven deden haar glimlachen, zij werden in 't voorbijgaan door de mannen vastgegrepen, soms door den eenen of den anderen met geweld op de knieën getrokken, overpakt, overplukt en overkust, zonder iets anders dan een flauwen en als het ware verrukten schijn van verdediging aan te wenden. Witte Manse vooral huppelde met een glans van onbeschaamde ondeugd op 't gelaat door al die mannen heen, drong tusschen de knieën, wreef zich tegen de ruggen en scheen zelve de gelegenheid te provoqueeren, om gepakt en gekust te worden. Bijzonderlijk voor Reus betoonde zij zich opzettend. Zij knoopte onophoudelijk gesprekken met hem aan, zij kwam zich vóór zijn voeten plaatsen, triomfantelijk kalm in haar wulpsche halfnaaktheid en bekeek hem met oogen, die klaarblijkelijk getuigden van hetgeen zij verlangde. En als hij, gezweept, haar soms woest, in een vlaag van drift vastgreep en haar, in een oogenblik van dierlijke begeerte, naakt op zijn knieën trok, om haar te

kussen, dan kwam er een glimlach op haar lippen, dan sloot ze de oogen en smaakte een genot, waarvan zij alleen de ondeugende diepte kon peilen.

Na de koffie dronk men jenever en soms, als de jacht gunstig was geweest, wijn. Tjiepke, de eerste, gaf het sein van den aftocht. Hij ging zijn paard voor zijn karretje spannen en weldra hoorde men hem, door de straat, met hun en ander geroofd »goed" heenrijden, op weg naar Gent.

Een voor een, dan, trokken ook de anderen op hunne beurt weg. Doorgaans bleven Honderd en Een en Donder de Beul de laatsten. De eerste had den naam dat hij met Witte Manse, die van hem echter niet weten wilde, poogde te verkeeren; den tweede werd soms in bras- of vechtpartijen verweten, dat hij met Stoute Threse sliep. In elk geval was, vóór het krieken van den dag, alles stil en rustig in den »Gelapten Shako."

XVIII.

Met dit alles was het leven van Maria allengs zeer treurig geworden. Misschien klaagde zij nog te vroeg, in vergelijking met het lot van vele

jonge vrouwen uit de Zijstraat, maar bij haar was het vooral een zedelijke pijn, toen zij zag hoe Reus van dag tot dag meer naar den afgrond daalde. Zijne wildstrooperij, die thans geen geheim meer was voor haar, kwetste haar in hare eer van treffelijke, werkzame vrouw. Van arbeid of ergens naar bezigheid uit te zien was er zelfs geene spraak meer. Met den oogsttijd had zij hem eens voorgesteld zich bij boer De Waele te gaan aanbieden, maar hij had dit voorstel zóó duchtig van de hand gewezen, en zóó luid geschreeuwd dat al de boeren beesten waren en dat hij nooit bij geen enkelen zou arbeiden, dat zij het niet gewaagd had er nog over te spreken.

Er begonnen nochtans dringende redens te bestaan opdat hij ernstig arbeiden zou. 't Zij de wilddieverij minder opbracht dan de dagelijksche en regelmatige arbeid; 't zij dit gemakkelijk gewonnen geld ook gemakkelijk verspild werd, stellig was het dat er gebrek in het huisgezin begon te heerschen. Maria had een soort van afkeer om dat oneerlijk gewonnen geld te beroeren, en als Reus er haar uit eigen beweging geen gaf, vroeg zij er hem geen meer.

Als echtgenoot was hij ook in zijn voordeel niet veranderd. Nooit was hij zeer spraakzaam geweest, maar thans, in de weinige oogenblikken,

die hij thuis doorbracht, was het zelden dat hij Maria nog eens het woord toestuurde. Hij zat somber en bekommerd, hij keek zelfs naar zijn kind niet meer, het was alsof zijn huisgezin hem een soort van antipathie inboezemde. De onverklaarbare verwijdering, die van 't begin af tusschen hen geheerscht had, daagde weder op, accentueerde zich. En 't was alsof een nieuw gevoel daar nu mede vermengd werd: een dof gevoel van gramschap tegen het tafereel van vlijt en eerlijkheid, dat hij, na zijn eerlooze nachtelijke tochten, in zijn huis terugvond.

Maria had weldra bemerkt dat deze gemoedsstemming zich meer en meer bij hem vertoonde, naarmate hij des nachts meer op wildstrooperij uitging. Zij wist evenwel dat de „Gelapte Shako" het „quartier general" van soortgelijke kerels was; en nu drong zich de gedachte aan haar op dat hij daar, door de moeder en de dochter, tegen zijn huisgezin opgehitst werd.

Het was een zonderling gevoel van gramschap, van onvrijwillige jaloerschheid en van wraaklust, dat zij daardoor weldra onderging. Niets blijft geheim onder 't gepeupel van een volksstraatje, en reeds herhaaldelijk hadden hare moeder en enkele buurvrouwen Maria gewaarschuwd, dat Reus opnieuw betrekkingen had aangeknoopt met Witte

Manse. Eerst had de jonge vrouw daar weinig naar geluisterd, maar van lieverlede, met zijn aangroeiende koelheid tegenover haar en de trapswijze verbittering van haar leven, hadden die gezegden op haar een diepen indruk gemaakt. Zij had geen rust meer als Balduk niet thuis was. Zij ontwaakte midden in den nacht, sidderend van zijn plaats aan haar zij ledig te gevoelen en stond uit haar bed op. Zij ontstak licht om te zien hoe laat het was; zij opende de voordeur en ging barrevoets en in 't haar, de doode straat inkijken, het oor luisterend naar de geruchten van den nacht gespitst.

Zulks werd aldra een echte foltering. De onzekerheid omtrent hetgeen hij deed en omtrent de plaats waar hij was joeg haar de koorts op 't lijf; de gedachte dat hij misschien, in den »Gelapten Shako" bij die ondeugende, ontuchtige Witte Manse zat, deed haar — doorgaans zoozeer onderworpen, van haat en gramschap beven. Op den duur werd die twijfel onuitstaanbaar. Zij wilde weten wat er eigenlijk van was en, op zekeren nacht, verliet zij haar huis en sloop zij in 't geheim, ook als eene dievegge, achter de huizen en de tuinen heen, naar den »Gelapten Shako".

Het had juist twee geslagen op den toren, zij bleef, haren adem ophoudend, aan 't eerste achter-

venster van het herbergje staan en loerde, door een spleet van 't blind, in het ternauwernood verlichte keukentje. Zij kon weinig zien: een somberen rug of twee, een dikken hals, de helft van Honderd en Een's opgeblazen aangezicht, en Stoute Threse en Witte Manse die, halfnaakt, heen en weêr liepen. Er werd gefluisterd, maar hoe aandachtig zij ook luisterde, zij kon volstrekt geen enkel woord begrijpen. Iets intrigueerde haar nochtans bijzonderlijk: een soort van verdoofd getjilp en gekakel, dat bij tusschenpoozen uit den grond scheen te komen. Zij kon niet denken wat het zijn mocht, maar het ontstelde haar instinctmatig, als iets onheilspellends; en, op gevaar af van ontdekt te worden, trok zij het luikje ietwat wijder open en stak zij 't aangezicht dichtbij de kleine ruitjes. Het tafereel dat zij alsdan ontwaarde hield haar stom, pal en als versteend, met vergroote oogen ten gronde genageld. Midden in 't keukentje, door het achttal schelmen en de twee vrouwen omringd, met zijn groote, waterige, roodrandige oogen en zijn zilveren ringen in de ooren, stond Tjiepke Baert, de poeldenier, vellenplooter en verheler uit de Zijstraat. Hij hield een levend, grijs en grauw gespikkeld hoen, van het zoogenaamde „koekoekras", in zijne beide handen. Maria zag hem het hoen met de vin-

geren bevoelen; eens schuinsch, met zijn schrikkelijke oogen, naar de roovers opkijken; eenige woorden — wellicht de waarde — fluisteren. Zij zag haar man en Boef Verwilst met het hoofd knikken, het hoen uit Tjiepke's handen nemen, neêrbuigen, en dan, zich weêr oprichtend, hem een ander toereiken. Zij drong nog nader, het oog, als gefascineerd, op het schouwspel gevestigd.

Nog veertienmaal — zij telde het op met klimmenden schrik — zag zij Reus en Boef aldus neêrbuigen, en telkens, aan den kleinen opkooper een nieuw, verbaasd uitkijkend, soms kakelend en met de pooten spartelend kuiken overhandigen. Zij hadden er van alle soorten, van alle rassen, hanen en hennen, groote en kleine, rosse, witte, zwarte, grijze en gespikkelde, een geheele »basse-cour," tot zelfs een klein, bruin, Engelsch hennetje, dat hun tjilpend uit de handen vloog, en twee zware, prachtige kalkoenen die, als Turksche pachas, met een soort van eerbied, ten toon gebracht werden.

't Was een veropenbaring in een donderslag voor Maria. Een dief!.., Haar man was een dief!.... Wildstrooperij, daar kon ze nog over; zulks sleepte nog geen schande na zich. Maar stelen! O! welke schande! welke schaamte voor haar! Zij kon haar eigen oogen bijna niet geloo-

ven, zij hadde nog willen twijfelen, zóó vlijmend was hare smart, zóó ongeneesbaar gevoelde zij zich getroffen in hare kiesche inborsten van arme, eerlijke vrouw. Doch neen, twijfelen kon ze niet. De bewijzen waren daar, door de misdadigers zelven tentoon gebracht. En tot toppunt van foltering schoot haar plots een argwaan, die terstond tot zekerheid werd, door het brein: het gestolen pluimgedierte behoorde aan boer De Waele toe, aan den braven boer, waar zij dagelijks ging arbeiden en die haar het bestaan verzorgde. Zij had ze allen aan het klein Engelsch hennetje herkend.

Halsstarrig, met een verkropten droefheidszucht in hare keel, loerde zij steeds door 't venstertje. Een schemering benevelde bijwijlen hare oogen; 't kwam haar soms voor of alles om haar heen draaide en wankelde. Het dof geruisch van een gedempt gelach daarbinnen, riep haar tot de werkelijkheid terug. Men had accoord geslagen en Tjiepke, door de acht schelmen en de twee vrouwen omringd, haalde zijn beurs te voorschijn en betaalde, op een hoek van 't tafeltje, het »goed". Wat zag Maria op datzelfde oogenblik! Reus, haar man, die achter den rug der anderen, de halfnaakte, schaamtelooze Witte Manse bij zich trok, haar brutaal onder het hemd vastgreep en

haar een langen, woesten, dierlijken kus op den mond drukte.

Een ruwe kreet ontsnapte haar, zij vluchtte weg, verwilderd, op haar bloote voeten, door den somberen nacht.

XIX.

Ja, hij was een dief geworden. De nachtelijke tochten op wildstrooperij hadden hem tot trapsgewijze en voorbereidende ontwikkeling in 't kwaad gediend; en toen hij, met zijn medeschelmen, nagenoeg al het wild der omstreken vernietigd had, was hij rijp om als dief op te treden.

Zij maakten nu, in hun vak, eene bepaald wel ingerichte bende uit. Zij waren, gemiddeld twee- of driemaal ter week, op rooverstochten uit en zij gingen op de volgende manier te werk:

Omstreeks zeven uur 's avonds ging het Slijperken zich in een droge sloot, in de nabijheid der gendarmerie verschuilen. Dit was 't gekend uur omtrent hetwelk de gendarmen de herbergen, waar zij het grootste gedeelte van hun tijd doorbrachten, verlieten, om gezamenlijk, in het

brigade-gebouw, hun avondmaal te gebruiken. Het Slijperken had voor zending te constateeren of zij alle vier binnenkwamen. Dit was reeds een groot punt, maar nu moest men nog te weten komen, of zij dan naderhand nog, al of niet, de gendarmerie verlieten. Het Slijperken was ongeevenaard in het volbrengen dezer taak. Loos en voorzichtig als een kruipdier, met de valschheid en het geduld eener kat, lag het, alleen, glimlachend in den donkeren nacht, het heen en weêr gaan der gendarmen te beloeren. Geen gevaar dat het zich zou vergist hebben. Het kende den gang van ieder der vier kerels, het had hunne gebruiken bestudeerd, het wist als er aan *zulk* venster licht te zien was, dat die of die gendarm weêr op wacht uitging; en somtijds zelfs, luisterend aan den rand der sloot gekropen, hoorde het hen op den weg hun nachtronde — als het gebeurde dat zij er een deden — vaststellen en regelen. Van zijne inlichtingen voorzien kwam het dan terug naar den „Gelapten Shako" en de dievenbende vertrok in een richting, waar de komst der gendarmen niet te vreezen was.

Zij stalen alles wat kon medegedragen worden en het stelen waard was. Zij haalden [1]) zoowel een zak graan als een kruiwagen, zoowel eenige

[1]) (dievenspreuk) stalen.

korven aardappels als een bundel vlas; maar evenals de koffie en de rijst de voornaamste koopwaren van een kruidenier zijn, zoo ook bestonden voor hen twee belangrijke artikels, waarop ze zich gansch bijzonder toelegden: hoenders en konijnen. Zij gingen van huis tot huis, van hoeve tot hoeve, overal waar er maar eenigszins middel bestond om iets te verrichten. Zij bezochten den arme zoowel als den rijke; den kortwoonder [1]) en den koehouder [2]), zoowel als den grooten boer; zij hadden geen lieve kinderen, zooals ze zelven, soms schertsend onder elkander zegden, maar kozen zonder onderscheid alle plaatsen, waar het uitoefenen van hun bedrijf hun 't gemakkelijkst voorkwam.

Zij waren tevens zeer geslepen, zeer behendig, stout en vastberaden in hun ondernemingen. Hun eerste zorg, als zij op eene hoeve kwamen, was steeds de waakhonden het blaffen te beletten. Daartoe wendden zij verschillende middelen aan. Het beste was, een loopsch teefje met zich mede te nemen. Geen gevaar dat, om het even welke waakhond dan nog blaffen zou. Doch die hadden zij niet steeds voorhanden, alhoewel ze schier allen, met dit inzicht, hondenmoertjes hielden; en meestal

[1]) konijnenboer.
[2]) kleine boer met vee maar zonder paarden.

bekwamen zij de stilte door een in den muil van een houten klomp vastgebonden been vóór het hok te werpen, zoodat de hond zich daar zeer lang mede bezig hield. Maar, als de hond volstrekt niet zwijgen wilde, dreven zij hem, stoutmoedig, met geweld in zijn hok en sloten er hem, bij middel van een in het hol gestopten schoof stroo, tot smachtens toe op. Daarna gingen zij de klinken der voor- en achterdeuren van het woonhuis en van den paardenstal, met sterke touwen aan zware, dwars over het deurgat tegen den muur gedrukte houten staven vastmaken. Aldus hadden zij, van wege boer of knecht, geen verrassing te vreezen, want lang reeds zouden zij, indien zij ontdekt werden, op de vlucht zijn, alvorens de boer of de paardenknecht hunne deur open kregen.

Nadat de noodige voorzorgen aldus genomen waren, vielen zij dadelijk aan 't werk. Bij middel van een laddertje werden de hoenders uit hun roest genomen; met een lang en zwaar breekijzer kreeg men de konijnenhokken open. Boden de deuren te veel weêrstand, moest men te groot geweld gebruiken en gedruisch veroorzaken, dan nam men liever enkele pannen uit het dak en zaagde men, om een opening te maken, twee of drie latten door. Somtijds viel er te klauteren,

door enge gaatjes te kruipen. Dan tilde men het Slijperken op de schouders en als een slang verdween het in de hokken. Toen alles gedaan was maakte men de vastgebonden klinken weder los. Staven en touwen moesten later nog dienen. Alleen de hond bleef, half verstikt, achter den schoof stroo in zijn hok zitten. De buit werd, als naar gewoonte, in zakken gestopt en op den rug gedragen. En altijd, voor alle mogelijke eventualiteit, had men een paar met kogels geladen geweren mede.

XX.

Maria, was 't veld in gevlucht, schier zinneloos van smart, van gramschap en van schaamte. Neen, zij wist niet meer wat ze deed, zóó hevig trof haar die dubbele slag. Zij stapte recht vóór zich, met vasten, rassen tred, met somber, neêrgebogen hoofd, diep zuchtend, zonder te weten waarheen. Soms bleef ze plotseling staan, in den somberen, reeds kouden najaarsnacht en, bevend, hoorde zij haar tanden klapperen. Allerlei ge-

waarwordingen en gedachten werden door elkander in haar brein geschokt. En boven alles steeg haar haat voor Witte Manse. Zij herinnerde zich een dergelijken nacht, een paar jaren geleden, als zij, in hare wanhoop, op het punt geweest was zich te verdrinken. Opnieuw dacht ze daarop, opnieuw voerden hare schreden haar instinctmatig naar een water, toen het denkbeeld van haar kind haar eensklaps voor den geest kwam. Wie weet of het in haar afwezigheid niet ontwaakt was? Of het niet lag te schreien? De oude vrouw was half kindsch en half doof; zij kon het mogelijk niet hooren. En spoedig, angstig ijlde zij, alle andere bekommering verjagend, terug naar huis.

Volkomen rust en stilte heerschten er. Welk kontrast met haar verbrijzeld, bonzend hart! Zij deed het lampje branden; zij kwam er mede voor het spiegeltje. Zij week achteruit, verschrikt over de ontsteltenis van haar gelaat. Haar oog viel op haar slapend kleintje in zijn wieg en dit gezicht deed haar overspannen zenuwen bedaren.

Een uitdrukking van eindeloozen weemoed overdekte haar gelaat, zij zette 't lampje op de vensterbank, en met de beide armen uitgestrekt boog zij over het wiegje neêr en smolt op 't

aangezichtje van Selevie in overvloedige tranen en kussen en zuchten weg.

Dit weenen deed haar goed. Een diepe vermoeienis, een soort van lamheid overweldigde haar en zij ging weêr te bed. Een geruimen tijd bleef ze daar, als in een staat van bewusteloosheid gedompeld, met steeds vloeiende, bittere tranen haar ongeluk overpeinzend. En van lieverlede sluimerde zij in, het hoofd vol bange, pijnlijke hersenschimmen.

Eensklaps schrikte zij wakker.

— Maria! Maria! meende zij een doffe, ruwe stem te hooren roepen.

Zij wipte uit haar bed op, zij sprong verwilderd naar het vensterraam van waar het geroep scheen te komen.

— Maria! haast u, Nondedzju! doet open! klonk het, duidelijk ditmaal.

Zij had de stem van Reus herkend; zij liep ontsteld naar de voordeur en trok die open.

Hij wierp haar schier omver in zijne haast om binnen te zijn. En woedend, terwijl hij weêr de deur toegrendelde, raasde hij dof, met vlammende blikken en onder aanhoudend gevloek:

— Schandaal! hoer! teef! kondet gij dan uw lui kadaver niet meer oprichten om mij uit de klauwen der gendarmen te redden!

Stom van schrik ving zij die scheldwoorden vlak in het aangezicht. Doch zij had schier den noodigen tijd niet om haar gewaarwordingen te gevoelen: hij stiet haar ruw in de kamer, hij riep, verdofd, terwijl hij haastig zijn kleeren uittrok:

— Alij! te bed! en past op als de gendarmen mij hier komen halen, dat ge niet zegt, dat ik dezen nacht mijn huis verlaten heb!

Zwijgend en bevend trok zij met haast onder de grauwe dekens.

— Past op wat ge zegt! herhaalde hij nog eens, hijgend zijn pet ter zijde gooiend. En nauwelijks lag hij aan haar zijde, of een drietal geweldige kloppen deden de voordeur dreunen.

— Doet open! riep een gebiedende stem.

Reus vatte Maria's rechterarm vast, om haar het opstaan te beletten.

— Blijft liggen! fluisterde hij.

Heviger werd er gebonsd.

— Gaat ge openen! schreeuwde de ruwe stem, — of moeten wij de deur instooten?

Balduk sprong recht, trok zijne broek aan.

— Wat is dat daar? wat gebeurt er? riep hij. En, toen hij aan de deur was, alvorens die te openen:

— Wat is dat? wie zijt ge? herhaalde hij nog.

Steeds dringender werd het gebod herhaald.

Hij opende en twee gendarmen, in uniform en gewapend, stapten binnen.

— Wij houden u aan! sprak een van hen, de hand op Balduk's schouder leggend.

Maria en de oude moeder waren opgestaan en hadden licht ontstoken. De gendarmen, hijgend, zweetend en beslijkt, maakten zelven de voordeur weder dicht, en de oudste van beiden, de brigadier, middelmatig van gestalte, met langen, blonden knevel, zei:

— Gij hebt dezen nacht met Donder de Beul, Klod de Vos, Honderd en Een, Bradden Dhondt en 't Slijperken boer De Waele's hoenders gestolen. Men heeft u gezien, men heeft u achtervolgd, gij zijt in den „Gelapten Shako" gegaan om uwen buit te verdeelen. Waar zijn die hoenders, die gij gestolen hebt?

Reus verademde in stilte. Hij begreep terstond dat de gendarmen niemand op heeterdaad betrapt hadden en dat zij twijfelden. Bij den eersten alarm, door Stoute Threse gegeven, waren zij elk langs zijnen kant gevlucht, den buit in den brand latend. Stellig was Tjiepke er nog in gelukt, vóór de komst der gendarmen het „goed" in veiligheid te brengen. Ongetwijfeld was het er op dat oogenblik reeds meê op weg naar Gent. Dit alles vloog, pijlsnel, door het brein van den

dief en stout antwoordde hij, na eene korte aarzeling, de diepste verwondering veinzende:

— Ik! Kiekens[1]) gestolen! Ik! Zijt ge zot! Ik lag sedert gisteren avond te bed, toen ge mij door uw kloppen ontwaakt hebt. Vraagt het aan mijn wijf en aan mijn moeder, als ge mij niet gelooft. Is 't zoo niet, Maria en moeder? Ben ik gisteren te negen uur niet slapen gegaan?

Maria werd vuurrood en antwoordde iets onverstaanbaars, terwijl zij een doekje van den grond raapte om haar schaamte en haar tranen te verbergen; maar de oude, zonder aarzelen, bevestigde en zwoer dat haar zoon de loutere waarheid sprak.

De brigadier bekeek hen alle drie, door een twijfel aangegrepen.

— Past op indien ge liegt! sprak hij; ik zal het weten!

— Iek bijn pourtant heel zeker u te heb gezien. Kij sijt daar over[2]) tien minuut langs ackter de hofs[3]) naar huis kom gevluch, beweerde de tweede gendarm, een Waal, een groote, struische, leelijke kerel, die bijna geen Vlaamsch kon spreken.

— Meneer, ik zweer u dat ge mis zijt, herhaalde Reus, krachtdadiger dan ooit. En ook de

---

[1]) hoenders.
[2]) voor.
[3]) tuinen.

moeder bevestigde dat ze subiet wilde dood vallen, als er kon bewezen worden dat haar zoon van gansch dien dag een voet buiten zijn huis had gezet.

— Dat zullen we zien, we gaan huiszoeking maken, besloot de brigadier.

De Waal, — zoo werd de tweede gendarm in Braekel genoemd, daar zijn echte naam, Deschlins, door de dorpelingen niet kon uitgesproken worden — nam het lampje in de hand en ging er meê, zich buigend, in het kamertje, door al de anderen gevolgd. In alle hoeken en kanten, in, onder en achter de bedden, onder den zoldertrap, in de kleêrkast en de eetkast, zelfs tot in de wieg van Selevie werd er, doch zonder uitslag, gezocht. Maria, doodsbleek, volgde als een slachtoffer de navorsching der twee gendarmen, die haar zoo vlijmend de verledene ellenden van het ouderlijk huis herinnerden.

De brigadier, nochtans, en de Waal zelf begonnen meer en meer te twijfelen, toen de oogen van den eerste zich schielijk op Balduk's schoenen vestigden. Hij haalde ze van onder 't bed, overkeek ze nauwkeurig en toonde, zonder te spreken den dief peilend in de oogen starend, de versche modder, die nog aan de zolen kleefde.

— En ge zegt dat ge niet uit geweest zijt? vroeg hij eindelijk, op schimpenden toon.

Reus verbleekte en een oogenblik kromp zijn gelaat als onder den steek eener hevige pijn in een. Maar terstond, met geweld zijn vluchtige ontzetting overwinnend, antwoordde hij, vrijpostiger dan ooit:

— Ik ben gisteren te Lauwegem naar werk gaan uitzien; ik ben te acht uur langs de vuile binnenwegen teruggekeerd. Ik was zoo nat, dat mijn voeten in mijn schoenen zwommen. Is 't zoo niet, Maria?

Opnieuw klonk haar antwoord onverstaanbaar, maar de moeder haastte zich vooruit, met de woorden:

— 't Is zoo waar of [1]) ik hier sta, meneer den brugedier. Ik heb zijn kousen vóór het vuur van den haard moeten drogen.

De brigadier had zich weêrom neêrgebogen. Hij overzocht de andere kleedingstukken van den dief. Hij betastte de zakken en keerde die om, althans zonder er iets compromettants in te ontdekken. Zulks scheen hem te mishagen. Hij rechtte zich weêr op en wisselde eenige woorden in 't Fransch met den Waal. Zij keerden naar het keukentje terug, maar alvorens te vertrekken wierp de brigadier Reus deze onheilspellende woorden toe:

[1]) als.

— De dievenbende is gekend en wij weten dat gij er deel van maakt. Past op! ik waak.

Verslagen, zonder een woord, lieten de Balduks de gendarmen vertrekken.

XXI.

Ditmaal geraakten zij nog eens ongedeerd uit de klauwen der Wet. De vervolging moest, bij het ontbreken van voldoende bewijzen, onverrichter zake opgegeven worden; maar de politie waakte inderdaad en hunne tochten werden aldra zeer, zeer gevaarlijk. Allen, overigens, waren over één punt 't accoord: 't was Klakke Maerschalck, de baas uit den „Gloeienden Koteraar", die, nijdig over Stoute Threse's nering, hen afgespied en verklikt had. Hij zou dat later wel betalen.

Zeer zelden, nu, verschenen zij nog des nachts in den „Gelapten Shako". Zij hadden afgewisselde bijeenkomstplaatsen; nu eens in de kalkschuur van baas Baete, aan de vaart; dan weêr in een stalletje, naast het huis van Klod de Vos; dan nog in 't open veld, achter een elskant, achter een

korenhoop of onder een molen. En veel meer onvoorziene toevallen en omstandigheden dwarsboomden nu ook hun ondernemingen. 't Slijperken moest met verdubbelde oplettendheid de gendarmerie bewaken en te tien, te elf uur 's avonds wisten zij soms nog niet of men, al of niet, des nachts zou uitgaan. Vaak gebeurde het nu dat Reus, midden in den nacht, door een gekend tikketak op zijn venster werd ontwaakt. Dan opende hij spoedig en stil zijne deur en 't Slijperken, of Donder de Beul, of Boef Verwilst, of Klod de Vos, of een andere schelm der bende trad binnen. — Alij, spoed u, klonk het alsdan; — alles is goed, wij gaan uit, de gendarmen zijn slapen. En Reus, zonder zich het minst om zijn vrouw te bekreunen, kleedde zich aan en trok meê.

Hij poogde niet meer, als in den beginne, zijn nachtelijke uitgangen met den half eerlijken dekmantel van wildstrooperij te bekleeden. Hij zei haar rechtaf: — ik ga. dáár, of dáár en niet zelden vertrok hij zelf, midden in den nacht, op zoek naar de anderen, zijn vrouw de boodschap opleggend aan de leden der bende, die mogelijk naar hem mochten komen vragen, te zeggen waar hij heen was. Het scheen als stelde hij er een soort van moedwilligheid in, haar gedwongen medeplichtig te maken en het gevoel van eerlijk-

heid en de zwijgende afkeuring, die hij in haar vermoedde, te trotseeren. 't Was meer en meer in hem een aangroeiende, onoverwinnelijke antipathie, de jaloersche, nijdige, onberedeneerde haat van het kwaad tegen het goed. Zij was als van een ander geslacht, als van een ander bloed voor hem. Hij hield haar voor preutsch, hooggeleid [1]), en al haar gaven en deugden kwamen hem als zooveel stilzwijgende, tot hem gerichte verwijten voor. Van dag tot dag keerde hij meer naar zijn oorspronkelijken aard terug.

Maria leed in stilte, aan 't ongeluk gewend. Zij verwachtte niets goeds meer van zijnentwege en na vele inwendige opstanden was zij, als immer, tot een toestand van betrekkelijke gelatenheid gekomen. Wat kon zij er ook tegen aanwenden? Zij was de zwakste; hij was de sterkste. En geen ander recht dan het recht van den sterkste werd, in haar maatschappelijken stand, begrepen en erkend. Zij had hem eens, betreffende zijn stelen, eenige bedeesde opmerkingen gemaakt, maar, hij had haar zóó ruw geantwoord dat zijne zaken de hare niet waren, dat zij geen lust gevoeld had, verder daarop aan te dringen. En ook, zij moesten toch leven, en van waar zou het komen, indien hij volstrekt niet werken wilde. Ach! zij

[1]) hoogmoedig.

had reeds zóóveel illusiën verloren, haar lot geleek nu zóózeer op dat der ellendige vrouwen in de buurt, dat het weinige goede, welk haar nog overbleef, haar schier 't verdedigen niet waard meer was. Op één punt bleef zij steeds dezelfde: zij kon niet lijden dat haar man met Witte Manse liep.

Zij kon het vroeger nog begrijpen, althans in zekere mate, als hij des nachts, toen hij met de anderen van de rooverstochten terugkwam, den »Gelapten Shako" bezocht; dan had hij ten minste een voorwendsel: 't verdeelen van den buit. Maar nu, dat zij daar slechts nog bij toeval, hun vergaderingen hielden, had hij er ook niets meer te verrichten, tenzij zijn schandelijke, ondeugende betrekkingen met Witte Manse.

Gedurende de week schier elken avond, en des zondags nagenoeg den geheelen dag en een groot deel van den nacht, bracht hij thans in den „Gelapten Shako" door. Die infame Witte Manse, die noch tucht, noch eerbare schaamte kende, en die telkens, bij zijn eerste verzoek, aan zijn geraffineerd-dierlijke driften voldoening gaf, had hem van lieverlede aan haar weten te binden totdat zij weldra uitsluitend en volkomen over hem heerschte. Hij gaf haar geld, hij kocht haar kleederen en juweelen, hij gehoorzaamde slaafsch aan al haar verzoeken. Zij en haar moeder wonden hem be-

dektelijk tegen Maria op, exploiteerden op alle manieren de ingeboren antipathie, die zij in hem tegen zijn vrouw gevoelden. En hij, van zijnen kant, deed dan ook vaak zijne brutale rechten gelden, eischte soms, in 't midden van den dag, en als het herbergje vol volk was, dat zij onmiddellijk ergens met hem alleen ging, tot het verzadigen zijner schandelijke driften. Hij verbood haar, alleen of met een anderen, naar kermissen te gaan, dulde het zelfs niet dat zij met iemand sprak of schertste en bewaakte haar onophoudend op de bedreigendste wijze, den mond vol scheldwoorden bij de geringste afwijking aan zijn bevelen, het hart door een wreedaardige jaloezie verslonden. Reeds tweemaal had hij haar schoppen en slagen gegeven, juist als aan een wettelijke vrouw.

Maria kende rust noch vrede meer, telkens als zij wist dat Reus in den „Gelapten Shako" was. Haar moeder of Lisatje, haar jonger zustertje, kwamen haar daarvan verwittigen, en dan was het sterker dan haar wil: zij liet vallen wat viel en, met Selevie op den arm, trok zij de straat op. Vooral des Zondags namiddags, in die lange, vervelende, verloren uren kon ze daar heen en weêr gaan, met bonzend hart, koortsachtig, met gloeiende wangen. Van uit haar moeders huis hoorde zij 't gedruisch, 't gezang, 't gevloek in het beruchte

herbergje. De geburen wisten dat zij daar zat en waarom zij er zat en, van tijd tot tijd, als de avond viel, kwam de eene of de andere van uit den „Gelapten Shako" in Beert's huis, om, met moeielijk verholen genot aan Maria te zeggen: — hij doet dit of dàt; hij zit naast Witte Manse in den hoek; hij is met haar buiten gegaan. — Dan wipte Maria als onder eenen zweepslag op, dan moest ze buiten, in den nacht, door hare moeder nog meer aangehitst, om zelve te hooren en te zien. Stoute Threse en Witte Manse wisten dat Maria daar liep, en zeiden het aan Reus. Bedektelijk, van dag tot dag wat meer en, als het ware zonder dat Reus het zelf gewaar werd, hitsten zij hem uit dien hoofde op.

— Potverdeeke! ze staat daar weêr al! — riep Manse soms, eensklaps de voordeur opentrekkend. En Stoute Threse, opdat al de aanwezigen van haar eerlijkheid overtuigd zouden zijn, liep dan ook, op hare beurt, rood van gramschap naar de voordeur, om in de straat te roepen:

— Sakerdzju! wat wordt dat hier eindelijk! Dat zij ook binnenkome, indien ze denkt dat er hier kwaad gebeurt!

En, terugkeerend, voegde zij er bij, zich tot Reus wendend:

— Nondenondedomme! ware ik man van zulk

een vodde, van zoo een straatlooperigge [1]) van een wijf, die iemand wil slecht maken en zich zelve gansche dagen met anderen bezighoudt, wat zou ik er op baffen! [2])

Deze laatste beschuldiging was een laster, die Stoute Threse Reus in 't hoofd poogde te steken. Zij en Witte Manse beweerden, dat Slim Snoeck, welken Maria steeds heimelijk bemind had, thans bepaald haar lief geworden was. En zij haalden bijzonderheden aan: men had haar eens met hem ontmoet, op eenen avond, aan het Kapelletje der Tooverheks; en hij had er ook eens bij geslapen, een nacht dat hij, Reus, op 't wild uit was.

Eerst liet Balduk haar zeggen en gaf hij weinig gehoor aan hare ophitsingen en geen geloof aan haren laster. Zij liep daar; wel, wat kon het hem schelen! En als zij er vermaak in vond hem af te spieden, welnu, zij mocht dat doen; hij was voorzeker niet bang voor haar, schertste hij. In den grond was het nog een overblijfsel van schaamtegevoel, gepaard met het besef van hare waardigheid en van zijn degradeering, die hem, in weêrwil van hem zelven een zekeren eerbied voor zijn vrouw inboezemde. Edoch, door het gedurig en herhaald aandringen der twee slechte vrouwen en

[1]) straatloopster.
[2]) slaan.

door zijn natuurlijk bedorven aard overweldigd, begon hij weldra, tengevolge van die aanhitsingen, teekens van grammoedigheid en toorn te laten blijken. En, op zekeren zondagavond dat Witte Manse, die als naar gewoonte, de voordeur opengetrokken had en met het bericht: ze staat daar weêr al, Sakerdzju! terug in huis kwam, keerde hij zich eensklaps om op zijnen stoel, bekeek hij zijne minnares vlak en vrijpostig in de oogen en vroeg haar ruw, met korte, lompe, afgekapte stem:

— Wie?.... wie is daar!

— Wie!.... moet ge dat vragen!.... altijd dezelfde!

Hij stond op, hij stiet Witte Manse ter zijde, hij trok de voordeur open en ging buiten.

— Waar is ze, Nondedzju!

Witte Manse en haar moeder hadden hem op de hielen gevolgd.

Er was een weinig maneschijn, hij zag Maria staan, met Selevie op den arm, aan den witten gevel van haar ouders huis. Hij stapte recht op haar toe, hij vroeg haar met zijn ruwe stem:

— Wat staat ge daar te doen?

En een grijnslach verwrong zijn gelaat; een slechte, booze vlam glom in zijn franke oogen; hij was dronken. Een samenscholing van enkele personen had zich dadelijk gevormd en Maria,

eerst verschrikt, maar door het gezicht van Witte Manse in haren haat gezweept, antwoordde, vastberaden:

— Ik sta hier om de schoone dingen gade te slaan, die gij met dat schandaal, dáár — en zij wees naar Witte Manse — aan den dag brengt.

Zij had ter nauwernood den tijd die woorden uit te spreken. Hij sloeg haar eensklaps met zijn vuist in 't aangezicht, zóó hevig, dat zij, met Selevie op den arm, huilend ten gronde viel, terwijl de beide vrouwen uit den „Gelapten Shako", tegen den ook buitengesprongen Beert en zijn vrouw, met vermaledijdingen en scheldwoorden oprukten. Maar Reus, alles beheerschend, had de reeds vluchtende Maria achtervolgd en ingehaald.

— Naar uw huis zult ge gaan! naar uw huis, Nondedzju! Schandaal! hoer! teef! die zich des avonds met Slim Snoeck gaat bezig houden! schreeuwde hij onophoudend. En op iedere beleediging volgde een schop, een schop om haar te dooden.

Steeds huilend, met haar ook huilende kind op den arm, vluchtte zij voort. Tweemaal stortte zij neder op den grond; tweemaal sprong hij als een wild beest op haar; tweemaal maakte zij zich weder los, moord roepend. Zij ijlde in haar huis,

zij grendelde de deur dicht alvorens hij den tijd had er haar te volgen en haar wellicht te dooden.

God! wat een rumoer geheel dien nacht in de Zijstraat! Toen Maria binnen was greep er voor de deur een worsteling plaats tusschen Balduk, de Beert's en de twee vrouwen uit den „Gelapten Shako". Weldra geraakten Donder de Beul en heel de dievenschaar; Moeffe Vrieze, Oele Feeffe, Luizema, Verool en geheel de wiedstersbende er bij; de eenen kozen partij voor Reus, de anderen voor Maria, en, zooals het immer gebeurde in die ontembare Zijstraat, liep het uit op een algemeen en blind gevecht, waaraan de laatkomende verschijning der gendarmen met moeite een einde kon stellen.

Geheel den nacht bleven de drie beruchte herbergjes: de „Gelapte Shako", de „Gloeiende Koteraar" en het „Stinkerken", open.

XXII.

En nu was het definitief gedaan met Reus. De laatste neiging tot beternis was bepaald bij

hem versmacht, de strijd tusschen het goede en het kwade was in hem met de zegepraal van dit laatste geëindigd. Hij was volkomen weêr de brutalige schelm van voorheen geworden.

't Was een wreedaardige, stelselmatige, schier dierlijke haat, dien hij tegen zijn ongelukkige vrouw gevoelde Hij kon haar wezenlijk — figuurlijk gesproken — niet meer hooren noch zien. En van toen af begon hij haar te mishandelen, om het genoegen, om de drift van te mishandelen.

Dienzelfden nacht, nadat hij haar zoo vreeselijk geslagen had, was zij met Selevie in het huis harer ouders weggevlucht. 's Anderendaagsmorgens vroeg, met het recht van de Wet en het recht van den sterkste gewapend, kwam hij er haar halen. Zij moest hem volgen en, als zij weêr thuis was, sloeg en sleurde hij haar opnieuw langs den grond, zonder dat zijn oude moeder, geterroriseerd, een woord tot Maria's verdediging dorst in 't midden brengen. En sedert dien dag ging het geregeld: voor een kleinigheid, omdat de pap of de aardappels niet van pas gekookt waren, voor een stoel, die op zijn plaats niet stond, voor Selevie, die schreide en, als er geen enkele reden bestond, voor niets, alleen omdat hij slecht geluimd was, kreeg zij slagen.

Op korten tijd geleek zij op de schoone, gezonde Maria van vroeger niet meer. Zij was reeds zeer veranderd sedert haar huwelijk, maar nu vooral begon zij te vervallen. Hare oogen, waarin thans een bestendige uitdrukking van angst en smart te lezen was, zaten als verdiept in hunne holten; haar kaaksbeenderen puilden uit; hare gelaatskleur, vroeger bleek, was geelachtig geworden en zag er soms schrikwekkend uit, tusschen het zwart der breede, het aangezicht inlijstende haarlokken. Reeds scheen zij veel ouder dan haar jaren — zij was pas drie en twintig — en haar schrale, versletene kleeding, die niet meer vernieuwd werd en te wijd om haar vermagerd lichaam hing, neep, als een grievende onrechtvaardigheid der natuur, het hart van medelijden toe.

Dagen en nachten bracht Reus thans achtereenvolgend in den „Gelapten Shako" door, en hij zei er aan al wie 't hooren wilde, dat hij maar wachtte op den dood van zijn vrouw om met Witte Manse te hertrouwen. En nochtans belette dit hem niet haar soms nog te begeeren, haar vaak, toen hij pas uit de armen zijner schandelijke minnares kwam, als vrouw in zijn bezit terug te eischen. Het waren brutale, dierlijke streelingen, die aan geen menschendrift, maar aan een beestengeilheid geleken. 't Was de woeste, gestadig

terugkomende herhaling van den aanslag, waaronder zij, jaren te voren, ginds langs den zandweg, in het koren, bezweken was. En, o monstruositeit der natuur! juist als ware zij enkel voor zulke liefde, voor het dierlijk verzadigen zulker driften geschapen geweest, weldra gevoelde zij weêr, met gruwel, dat zij zwanger was.

Zij vroeg zich af, of zij toch ditmaal niet beter aan haar leven een einde zou maken. Zij dacht er zeer kalm en zeer ernstig over na; zij onderzocht, beredeneerd, wat soort van einde het zekerst en het minst pijnlijk zou zijn, en wellicht zou zij haar ontwerp ten uitvoer gebracht hebben, zonder eene onverwachte gebeurtenis, die eensklaps een volkomene verandering en een tijdelijke verzachting in haar ellendig leven kwam brengen.

XXIII.

Sinds ettelijke weken heerschte er een crisis, een soort van gedwongen werkstaking onder de leden der Braekelsche rooversbende. Niet alleen was de waakzaamheid van inwoners en gendarmen

tot een graad, die voor de dieven onheilspellend was, gestegen, maar ook de hulpbronnen der landstreek waren op eene bedenkelijke wijze verminderd en, in sommige plaatsen, zelfs volkomen uitgeput. Ja, zij hadden zoo ontzaglijk veel gestolen, dat er bijna niets meer te stelen overbleef. Dat zij door hun arbeid hun brood konden verdienen, kwam hun zelfs niet eenmaal in de gedachte; ook spreekt het van zelf dat zij in bitteren nood begonnen te verkeeren. Wel kregen zij, in tijden van gebrek, eenige eet- of drinkwaren op krediet in den „Gelapten Shako", die de opbrengst van later te plegen tochten zou vergoeden; maar Stoute Threse, die de kerels kende, was zeer voorzichtig en avanceerde nooit iets in speciën; en nu, in tegenwoordigheid dier hardnekkig voortdurende crisis, had zij ook bepaald van alle verdere voorschotten afgezien. Het oogenblik was hachelijk en eene algemeene beraadslaging werd door het dievenkorps gehouden.

Zij waren het allen eens, dat men dringend, zonder uitstel, een middel moest aanwenden om de bezwaarde financiën van het genootschap te herstellen. En juist nu kwam Smuik Vertriest met een prachtig, reusachtig ontwerp voor den dag, dat, sinds eenige weken in zijn brein van schelm ontstaan en tot rijpheid gekomen was, een voorstel dat

terstond, onder toejuichingen, de algemeene goedkeuring der gansche bende wegdroeg.

Smuik, had, bij uitzondering, een dag gearbeid op het kasteel van Lauwegem, waar zijn oom, zijn vader's broeder, de betrekking van hovenier bekleedde. Hij had er, namelijk, de vijvers helpen schoonmaken en geconstateerd dat het water er krioelde van visschen. Die visschen, dat was „goed", evenals de hoenders en konijnen; en dat „goed" daar te zien zwemmen, zonder nut voor iemand, zulks had Smuik echt pijnlijk aangedaan. Dadelijk was hij gaan denken op middelen om zich van dat „goed" meester te maken.

Hij wist dat de vijvers van 't kasteel met de Bovenkaenel op gelijk niveau gehouden werden en door een sluis, aan het eene uiteinde van het park, van de Onderkaenel gescheiden waren. 't Verschil van niveau tusschen de Bovenkaenel, die de vijvers alimenteerde, en de Onderkaenel, die hun tot ontlasting diende, bedroeg ongeveer een meter. Des zomers en in tijden van droogte werd het water, door de zorgvuldig geslotene sluis opgehouden; des winters als het water in de vijvers te hoog steeg, zette men de sluis een weinig open, waardoor het overloopende langs de Onderkaenel wegvloeide. Maar steeds, zomer of winter, bleef vóór de sluis een ijzeren traliewerk

staan, dat het ontsnappen der visschen belette.

Nauwkeurig had Smuik, gedurende den noenstond, dit alles onderzocht, en schielijk was, als een goddelijke ingeving, een eenvoudig en overheerlijk plan in zijn brein ontstaan: een vischnet plaatsen, in de Onderkaenel, op een tiental meters afstand van de sluis; het traliewerk dat er vóór stond wegnemen; de sluisdeur een voet hoog opdraaien. Op min dan drie uren tijds zouden de vijvers van 't kasteel geheel leegloopen en al de visschen, door den stroom meêgesleept, zouden in het net, dat de geheele breedte der Kaenel zou afsluiten, gevangen worden.

't Was als een koorts onder de dievenbende toen deze kolossale onderneming eens bepaald besloten was. Een ongewone bedrijvigheid hield hen te been; de geheime vergaderingen aan den hoek der Zijstraat en der Groote Dorpstraat waren schier bestendig geworden. Hun opgeruimde houding, hun van vreugde stralend gelaat getuigden van hun geestdrift. Het ging zooverre dat Stoute Threse, de lucht van een goede zaak krijgend, zich met hen verzoende en hun weêr, in haar herbergje, een nieuw krediet geopend had.

Ruim een week vóór den vastgestelden dag werden de toebereidsels gemaakt. Reus en 't Slijperken, van Smuik vergezeld, gingen zich eerst

nog eens als ooggetuigen van de mogelijkheid der onderneming overtuigen. Opgetogen keerden zij van hunne reis terug. Neen, neen, Smuik had niets overdreven, integendeel. 't Kasteel — het was in November — stond reeds opgesloten; geen levende ziel was in het park of in de nabijheid te bespeuren, en in de vijvers, voor de sluis, die op de eenvoudigste wijze kon opengemaakt worden, hadden zij een onbeschrijfelijke hoeveelheid visch zien zwemmen. — Nondedzju! zij hadden daar snoeken gezien, die ten minste acht of negen kilo's wogen, en karpers! ..... karpers, die voorzeker twee-, driehonderd jaar oud waren: een net om er de Kaenel meê af te sluiten; een breekijzer, om het slot van de sluis te doen afspringen, en een zwengel, om de deur open te draaien, ziedaar al het gereedschap dat zij noodig hadden. Ja toch, nog iets: een kar, om den visch te voeren; want daar was er! Nondedzju! daar was er! O, 't was ongeloofelijk!

Zij gingen met Tjiepke te rade. Zij vroegen hem of hij een drie- of viertal honderd kilo's allerlei riviervisch zou aanvaarden. Tjiepke, verbaasd, vroeg tijd om te antwoorden tot na den vrijdag, als hij naar Gent zou geweest zijn. En 's vrijdags avond kwam hij met een gunstig antwoord weêr. Zij mochten hem visch leveren zoo-

veel zij wilden; hij zou hem hun betalen, al de soorten ondereen, tegen vijf en zeventig centimen per kilo. Hij besprak maar één punt: de visch moest des donderdags nachts gevangen worden, zoodat hij er onmiddellijk meê naar Gent kon rijden, om er hem den vrijdag morgen vroeg, op den dag dat er geen vleesch te eten was, aan den man te brengen.

Van toen af werden de laatste toebereidselen voltooid. Eerst waren zij voornemens geweest hunne patrijsgarens [1]) als vischnetten te gebruiken; maar de veranderingen, die er uit dien hoofde moesten aan toegebracht worden, waren hun een steek in 't hart geweest. Zou het niet mogelijk zijn ergens een net te leenen? Het duurde niet lang: Klakke Maerschalck, die eertijds visscher van beroep was, bezat netten. Zij hingen in zijn stalletje, boven de kolen. Den zondag avond, gedurende een gevecht dat Boef Verwilst en Bradden Dhondt in de Zijstraat in gang gestoken hadden, braken Donder de Beul en Klod de Vos in 't stalletje en namen er de netten uit. 't Was wel besteed ook. Klakke kon dat nemen als loon voor zijn vroegere verklikking. Het eenige wat hun nog ontbrak was een zwengel. Zij hadden reeds al de zwengels van de slijpsteenen der

[1]) patrijsnetten.

Zijstraat onderzocht, zonder er een gepasten te vinden, toen 't Slijperken, die te Lauwegem, aan de sluis, de maat genomen had, ontdekte dat deze van de „gaaisprang" der handboogmaatschappij er juist op paste. Zij jubileerden. Den volgenden avond gingen zij naar de „gaaisprang", maakten den zwengel los en namen hem mede.

Alles was in orde. Den Donderdag, met de schemering, waren zij allen in den „Gelapten Shako" op hun post. Stoute Threse had hun, op hun verzoek, een versterkend avondmaal bereid: twee konijnen, die zij, daags te voren, bij arme lieden, te Wilde, gestolen hadden; en eindelijk, te zeven uur, zetten zij zich op weg.

Zij vertrokken in afzonderlijke groepen, om geen argwaan op te wekken. Donder de Beul, Klod de Vos en Smuik Vertriest waren de eersten. Zij droegen niets dan ieder eene flesch jenever. Zij zouden den steenweg naar Lauwegem volgen, tot aan de Vierschaar, en dáár, in het bosch, de anderen afwachten. Daarna verlieten Honderd en Een en Boef Verwilst het herbergje. Hunne geweren lagen, sedert den vorigen avond, in eene droge sloot, onder bladeren gedoken. Zij zouden die in het voorbijgaan halen en dan, verder langs de Kaenel heen, de bijeenkomstplaats in 't Vierschaarbosch bereiken. Bradden Dhondt, Clep

Sandrie, het Slijperken en Reus vertrokken de laatsten. Reus werd door Witte Manse en Stoute Threse tot aan het achtermuurtje uitgeleid. Zij moesten zwengel, lichtbak en netten dragen en daarmede, het dorp Wilde op zijde latend, den eenzamen aardeweg volgen, die ook op de Vierschaar uitliep. Tjiepke, eindelijk, zou, langs Baevel omrijdend, te tien uur juist, met kar en paard, aan de sluis van Lauwegem-kasteel staan.

XXIV.

Het was een woeste, stormachtige avond. De nacht, ondanks een dunne sikkel maan, in 't Westen, was zeer duister; de wind loeide, vervaarlijk klagend, door de naakte boomenkruinen, van tijd tot tijd van een zweepende regenbui vergezeld: een echte dievenavond.

Te acht uur bevonden zij zich allen aan het Vierschaarbosch. Dit was een zeer uitgestrekt dennenwoud, omgeven door diepe slooten en door breede, hooge beukenlanen ingelijst, dat tot de goederen van het kasteel van Lauwegem behoorde.

Het was te vroeg om dadelijk voort te gaan, dit was het algemeen gevoelen. 't Kasteel stond slechts op een half uurtje afstand van daar, en vóór negen uur mochten zij, zonder gevaar, met hun onderneming niet beginnen. Zij kropen onder de sparren om voor den huilenden wind bevrijd te zijn en dronken er, om den tijd te slijten, hun eerste flesch jenever ledig. Enkelen onder hen ontstaken hunne pijpen; een wild konijntje, dat voor hun voeten wegsprong, verraste hen en deed hen hartelijk lachen. Boef Verwilst drukte met een vloek zijn spijt uit dat hij niet mocht schieten. Zij keuvelden halfluid en zonder schroom; hun stem werd door het geloei van den wind beheerscht.

Maar Reus slaakte ook een vloek en wierp, als uit bravade, de flesch tegen een boom aan stukken.

— Vooruit! riep hij. — Genoeg gedronken en gepraat! te werk!

Zij sprongen over de sloot en verlieten het bosch. Zij zetten hunnen kraag recht, trokken hun pet over de ooren, en sloegen de breede, pijlrechte, een weinig afhellende beukenlaan in, die naar de Kaenel leidde. Weldra hadden zij bosschen rechts en links; de wind huilde nog vervaarlijker door de hooge, naakte kruinen der beuken, de bleekgele sikkel der maan verdween

bijna volkomen achter de pikzwarte, schommelende gordijn van 't klagend sparrebosch.

— Nondedzju! wat een weêr! sprak, klappertandend, Klod de Vos. En hij maakte zich boos tegen Honderd en Een, die naast hem ging en, door zijn hinken, hem bijna in de sloot had doen vallen.

— Nondedzju! loopt ge zat dan! Ge moet mij nu nog in 't water niet stooten. We zullen nat genoeg zijn, dezen nacht.

Maar een zeer fijn gefluit weêrklonk en allen bleven stilstaan. De hooge gestalte van Donder de Beul, die aan het hoofd der bende stapte en, met omhoog geheven arm zich had omgekeerd, teekende zich gitzwart op den somberen aardeweg af.

»Veronica's Kruis!" werd er van mond tot mond gefluisterd. En allen gingen wat ter zijde, in de schaduw van het klagend woud, terwijl een kruipende gestalte — het Slijperken — langs de boomen heen vooruitschoof. Een korte wijl verliep. Het fijn en stil gefluit, — iets als het verwijderd geschreeuw van een nachtvogel — weêrklonk opnieuw, de bende verliet haar schuilplaats en stapte weer vooruit. Zij waren daar aan de eigenlijke Vierschaar, op de plaats, die bekend is onder den naam van „Veronica's Kruis". De laan,

die zij volgden, werd er van een andere gekruist en midden op het vierweegsch, dat van alle kanten door sparrebosschen omringd was, prijkte, onder drie reusachtige beuken, een vermolmd Christusbeeld, met de twee weenend neêrgeknielde beelden van Maria en Maria Magdalena aan zijn voeten. Een boogvormig houten schutsel hield het tegen wind en regen bevrijd; onder de gekruisigde voeten van den Goddelijken Lijder brandde, met treurigen glans, een eenzaam lantarentje. In vroeger tijden was daar een oude vrouw vermoord, vertelde een legende. Rechts op een dertigtal meters afstand stond, op een der hoeken van den kruisweg, een nagabootst Zwitsersch huisje, door een jachtwaker bewoond. Het Slijperken had den doortocht veilg gevonden, de gansche bende stapte nu, vlug en stil, over de Vierschaar, bij het voorbijgaan een gluipenden blik op het door den wind geschudde kruis met zijn bevend lantarentje werpend. Zij volgden verder de breede, afzinkende laan, steeds tusschen beukenboomen en sparrebosschen heen en, na enkele minuten gaans, kwamen zij aan een steenen brug, die over de Kaenel lag. Zij vertoefden er geen oogenblik. Zij draaiden rechtsom, volgden de kronkelingen der Kaenel en, na ruim een kwartier gaans hielden zij, voor goed, ditmaal, stil. Zij waren aan

een tweede steenen brug gekomen, waarover, nog al hoog boven den niveau der beek een steenweg liep, juist aan het uiteinde van 't park van Lauwegem—Kasteel en dicht bij de plaats waar zich de sluis, het doel hunner rooverstocht, bevond.

Huiverend, onder het aanhoudend gehuil van den wind in de kruinen der boomen, klommen zij op den steenweg, groepeerden zich naast de haag zelve van het park en hielden er een korte beraadslaging. 't Slijperken stelde voor met twee of drie mannen in het ronde een herkenningstocht te ondernemen, om zich te verzekeren of men gerust te werk mocht gaan. Smuik Vertriest, Clep Sandrie en Bradden Dhondt deelden deze meening, maar Reus, Donder de Beul en al de anderen achtten deze voorzorg overbodig, beweerden dat er bij zulk een weêr noch God, noch mensch te been was en dat men zonder tijdverlies moest beginnen. Een kort, dof, vlug gesprek had plaats gegrepen, met soms een luider klinkende uitdrukking om het gedruisch van den wind te beheerschen, en men kon het niet eens worden, toen Reus, ongemeen stoutmoedig, dien avond, eensklaps woedend, met een vreeselijken vloek uitriep:

— Maar lafaards, gaat ge hier midden die kassei [1]) blijven staan kouten, totdat de boschwachters of

[1]) steenweg.

de gendarmen ons bij den kraag komen vatten!"

Dit was doorslaande. Het gesprek hield op, zij keerden terug, beneden den steenweg, aan den boord der Kaenel, waar de netten lagen. Honderd en Een ontkurkte er de tweede flesch jenever. Zij dronken ieder twee druppels[1]) en onmiddellijk daarna werd het net in de Kaenel geplaatst.

Zij waren opgehitst, een stoute moed bezielde hen nu; zij gingen onbeschroomd en met vlugheid te werk. Na enkele minuten had Reus, door Smuik en Klod geholpen, met een houten hamer de twee staken, waaraan het net vastgemaakt was, in den bodem der rivier vastgeslagen. Bemerkend dat er iets haperde, stapte hij zonder aarzelen in 't water, wierp de hinderpaal — een boomwortel — uit den weg en sprong, met een nieuwen vloek, weêr op den oever.

— Zie, zoo lang duurt het, loeters [2])! riep hij uitdagend. En hij liet door Honderd en Een een verschen borrel uitschenken dien hij, als ware het water geweest, in zijn keelgat goot. Zij waren daar nu klaar, zij klommen weêr naar boven, op den steenweg, waar 't Slijperken, in de haag van het park verborgen, uit eigen beweging wacht gehouden had.

Toen verdeelden zij zich in twee groepen.

[1]) borrels.

[2]) dommerikken.

Bradden Dhondt, Clep Sandrie en Klod de Vos zouden bij het net blijven, terwijl al de anderen, onder 't bevel van Reus, die zich bepaald als opperhoofd der bende had aangesteld, het grootste en gewichtigste deel der onderneming gingen verrichten. Reus deelde, aan de blijvenden, op gezagvoerenden toon, zijn laatste bevelen mede. Zij moesten nauwkeurig de rijzing van het water gadeslaan en vooral, Nondedzju! zien, dat het net door het geweld van den stroom niet werd medegevoerd. Van kwartier tot kwartier, als de sluis open stond, zou men gezamenlijk den visch uithalen. Als Tjiepke met zijn kar verscheen, moesten zij dadelijk zijn gespan op zij doen gaan, in een kleine laan, in het bosch. Tjiepke mocht geen oogenblik zijn paard verlaten. Men zou hem den buit in zakken aanbrengen. De drie schurken, van deze aanbevelingen voorzien, daalden terug naar 't beekje neêr en al de anderen, door Smuik, die den weg kende, geleid, kropen één voor één, in den somberen, huilenden nacht, door de haag, in 't park van het kasteel. Toen zij er reeds binnen waren, keerde Reus nog eens op zijn stappen terug. Hij floot 't gewone sein, het tevens scherp, zacht en lang gefluit. Hetzelfde geluid klonk als antwoord tegen en Clep Sandrie verscheen bij de haag.

— Past op, Nondedzju! dat ge daar al den jenever niet uitdrinkt! vermaande hem Reus.

— »Nondedzju! wat meent ge dan!” antwoordde de andere, gebelgd, en hij voegde er nog iets bij, dat in ’t gedruisch des nachts verzwond.

Reus wendde de hielen om en vervoegde zich bij de anderen, die reeds voor het sluisje stonden:

— »Het breekijzer” beval hij.

Honderd en Een overhandigde het hem. Hij taste in het duister met de hand; hij gevoelde het ijzeren plaatje, dat het slot bedekte. Hij stak het plat, scherp uiteinde van zijn hefboom er onder en hief. Een korte schok, een kort, hard gekraak, het stuk ijzer viel op den grond, het slot was ontbloot. Donder de Beul, die den zwengel vasthield, stak er hem op. Hij paste als gegoten. Donder en Reus duwden er samen op: met een dof gegrijns werd de deur opgehaald.

Een versmachte triomfkreet ontsnapte uit hun monden. »Nondedzju! nondedzju! nondedzju! het gaat!” juichten zij allen, woelend en trippelend van blijdschap. En spoedig, met vertiendubbelden moed, lieten zij de deur terug neêr.

Thans was de groote quaestie het wegnemen van ’t hekwerk, dat vóór de sluis stond en de visschen tegenhield. Smuik door al de anderen omringd, gaf enkele inlichtingen: het hek was

zwaar en zat diep in den grond gevestigd, met weerhaken aan elken spijker, zoodat er een aanzienlijke kracht zou vereischt worden om het er uit te krijgen. Daarenboven stond het tegen het metselwerk van de sluis gedrukt en het was er met krammen aan vast geslagen. Hij stelde voor, eerst met het breekijzer, het hekwerk van den muur te trekken en er dan samen, met een zestal mannen, van beide kanten van de sluis aan te heffen.

Zij verdeelden zich nogmaals in twee groepen, zij gingen beneden de sluis, zich aan de spijkers zelven van het hekwerk vasthoudend. Thans, onder de hooge boomen van het park, was de nacht zoo zwart als inkt. Zij zagen zelfs elkanders gestalten niet meer; zij moesten alles al tastende verrichten. Zij hoorden slechts het vervaarlijk loeien van den wind en in het kort afleidingsbeekje van den vijver, het gezweepte water, dat tegen den muur van de sluis kwam aanklotsen.

Donder en Reus, door een machtig heffen, gelukten er in, het traliewerk met zijn krammen uit den muur te trekken. Zij overhandigden het breekijzer aan Boef Verwilst, die door Honderd en Een en ’t Slijperken geholpen, na een drietal herhaalde pogingen van hunnen kant hetzelfde volbrachten. Zij wierpen den hefboom terzijde,

zij hieven alle zes te zamen, zoo hard zij konden. Het traliewerk verroerde zich niet.

— Ik zal weêrom in 't water moeten gaan, sprak Reus. En terstond, de daad bij de woorden voegend, liet hij zich neêrplonsen. Maar een onvrijwilllige gil ontsnapte hem:

— Nondedzju! Nondedzju! is dat koud!

Er was niets aan te doen, nochtans, zij moesten er allen in. Over de hellende oevers slibberden zij gestadig uit en het was hun onmogelijk te heffen. Één voor één dan, lieten zij zich neêr; en aan allen ontsnapte dezelfde doffe kreet:

— Nondedzju! Nondemilledzju! wat is dat koud!

Maar, als zij er eenige oogenblikken in waren, gevoelden zij de killigheid niet meer. En nu, met reuzenmoed, hieven zij nog eens. Vergeefsche poging: het hek bleef staan, als een boom.

— Nondenondemilledzju! riep Reus.

Maar Smuik had eene nieuwe ingeving:

— Indien wij eens al te zamen langs denzelfden kant hieven? stelde hij voor.

Boef, Honderd en Een en 't Slijperken gingen over de sluis en voegden hunne pogingen bij die van hunne makkers. Zij tilden uit al hun krachten, zij slaagden er in het traliewerk een weinig op te heffen.

— Het gaat, Nondedzju! het gaat! juichten zij.

Zij hieven nog sterker, zij trokken, onder het water, de spijkers met de beide handen tot zich; en een soort van woede overweldigde hen nu, onafgebroken vloeken en vermaledijdingen rolden verdofd uit hun monden, zij beleedigden het hekwerk, zij overlaadden het met de afschuwelijkste scheldwoorden en bedreigingen, als gold het een bezielden vijand, die hun weêrstand bood.

En schielijk was het weêrom een versmachte triomfkreet, die zich in het vervaarlijk huilen van den wind mengde: het hek was losgerukt, het keerde hun achterover in de armen, zacht en als ontzenuwd, gelijk een strijder die zich overgeeft. Zij sleepten het op den oever en, terwijl Donder de Beul en Reus, ditmaal voor goed, de sluisdeur opendraaiden, liep 't Slijperken de mannen aan het net verwittigen, dat de zaak bepaald was aangevangen.

Eenige oogenblikken verliepen. Zij hadden, zonder moeite, de sluis ruim een voet geopend en staarden peilend in de diepte, zonder iets te zien. Was alles nu volbracht? Was de deur niet te hoog opgedraaid? Niet te weinig? Liepen de vijvers leeg? Rees de Kaenel? Zij wisten dat het zóó zijn moest en nochtans greep een soort van twijfel, een gevoel bijna van angst hen

aan. Zij hoorden slechts, in het huilen van den wind, het water vlugger stroomen en ietwat harder tegen de zijmuurtjes aanklotsen. Het was iets nieuws voor hen, een ruwe glimlach speelde op hun boevenaangezichten, een soort van hypnotisme hield hen daar genageld, het oog gevestigd op dat water, welk zij niet zagen stroomen, maar waarvan zij, in den akeligen nacht, de geheime, reusachtige evolutie begrepen. En zij ondergingen een zonderling gevoel, een menging van naïeve weetgierigheid en van verrassing, bijna als kleine knapen, die voor de eerste maal een onbekende plechtigheid bijwonen.

Reus, eindelijk, wilde het weten. Hij kroop beneden de sluis, hurkte zich neêr, tastte met de rechterhand naar 't water. Hij gevoelde niets, hij boog dieper voorover. En eensklaps slibberde zijn voet uit, viel hij omver in 't water en werd hij met geweld tegen den muur van de sluis geworpen.

— Nondemilledzju! kreet hij, in 't huilen van den wind.

Met handen en voeten, door Donder en Honderd geholpen, klauterde hij weêr omhoog. Hij was van onder tot boven beslijkt, hij klaagde, vloekend, over hevige pijn in zijne linkerheup; maar hij had het geconstateerd: 't geweld van

den stroom had hem omvergeworpen; de vijvers werden geledigd met het geweld van een orkaan.

Opgewonden, alsdan, liepen zij allen weêr het park uit, naar het net.

— Eiwel, hoe is 't? Hebt ge reeds gelicht? klonk het geestdriftig en verward.

— Nog niet, maar Nondedzju! jongens, dat water rijst!

— Welnu, ge moet lichten, beval Reus. En hij liep zelf naar 't touwtje van 't penseel [1]), dat hij aan een struik vastgebonden had. Maar groot was zijn verwondering toen hij bemerkte, dat de struik reeds half onder het water zat.

— Nondedzju! riep hij verbaasd uit. En, door Klod de Vos en Bradden Dhondt geholpen, trok hij de fuik zijlings op den oever der beek.

— Zit er iets in? vroegen zij allen, rondom het net geschaard.

— Wie kan dat zien, Verdome! morde Reus. — Ik hoor toch spartelen. En eensklaps, met die roekeloosheid, die hem reeds den ganschen avond voortzweepte, gaf hij het bevel:

— Gaat in het bosch en ontsteekt den lichtbak; wij moeten zien wat wij verrichten. En worden wij betrapt, ik schiet.

Clep Sandrie en Boef Verwilst verdwenen, ter-

1) Achterste gedeelte van het net.

wijl de anderen, huiverend onder een schielijk uitbarstende regenbui, rondom het net neêrgehurkt bleven zitten. Clep en Boef kwamen weldra met hun brandenden, maar onder een zak verborgen lichtbak terug. Zij hielden hem voor het penseel, zij constateerden, woedend, dat er nog niets dan een tiental kleine bliekjes in zat. Zij lieten 't net weêr los, en, 't licht boven het water houdend, deinsden zij verbaasd, met schrik geslagen, achteruit.

— Nondedzju! Nondedzju! het water was ruim een halven meter geklommen! Het stroomde woest, in blonde draaikolken, nog door den wind gehekeld en allerlei voorwerpen: bladeren, takken, kruiden en stukken hout in zijn vaart medesleepend. Een onvrijwillige afschuwkreet ontsnapte hen. Als in een weêrlicht, bij het geflikker van hun lichtbak, begrepen zij welke vreeselijke verwoesting zij aan het aanrichten waren: al de oeverlandouwen, de hoeven, de bosschen, een gansch gewest afwaarts verdronken, vernield. Zij verbleekten, zelven door de blinde macht hunner euveldaad overweldigd. Zij bleven eene wijl stom, met uitgespalkte oogen het schouwspel aanstaren; en eensklaps ijlden zij, de eenen naar het net, om dit, bij middel van touwen en staken, te versterken, de anderen in 't park, om de sluisdeur

weêrom neêr te laten. Maar, door een fataliteit, 't zij de stroom te krachtig was, 't zij het een of het ander voorwerp tusschen de glijramen was geraakt, toch bleek het thans bepaald onmogelijk, de sluis weêr dicht te krijgen. Reus en Donder, weldra door al de anderen geholpen, duwden uit al hun krachten op den zwengel, zonder hem nog te kunnen bewegen. Zij vloekten, zij scheeuwden, door den regen en den wind in 't aangezicht gezweept, terwijl het water, onder hun voeten, stormend voortstroomde. En plots vielen zij overhoop ten gronde: de zwengel was onder hun drukking gebroken, zij hadden geen middel meer om den steeds woester stroomenden vloed der Kaenel te stelpen: de gansche Bovenkaenel zou zich in de vijvers van 't kasteel en deze in de Onderkaenel ontlasten, een geheele landstreek droogtrekkend en een andere verdrinkend.

Alsdan, in hun paniek, schenen zij het hoofd te verliezen. Zij vloekten niet meer, zij liepen verwilderd heen en weêr, bevend en verschrikt, meer en meer door het monstrueuse hunner euveldaad overweldigd. En tevens verliet hen alle gevoel van voorzichtigheid: zij ijlden met hun lichtbak bloot in de hand, zij riepen naar elkaar als bij klaren dage, enkelen wilden vluchten. Een oogenblik poogde Reus nog in de

verwarring wat orde te brengen. Hij liep, door Smuik Vertriest geleid, en van Honderd en Boef vergezeld, dwars door het park naar de bovensluis, om, zoo mogelijk, die te sluiten en aldus ten minste het water der Bovenkaenel terug te houden; maar 't was een vruchtelooze, onmogelijke poging die, zoodra aangevangen, moest opgegeven worden.

Toen werd de „sauve-qui-peut" algemeen. Zij raapten hun gereedschap samen en liepen in den steeds huilenden nacht uit het park, door het schrikbeeld der aangerichte verwoesting achtervolgd. Het water was zóó hoog gerezen, dat hun geheel net onder stond; zij zagen, verzot, een losgeraakt hondenhok en een schuitje pijlsnel voorbijvliegen en zij gingen alles in den steek laten, toen Klod de Vos als een uitzinnige hen te gemoet gesprongen kwam, met doffe stem schreeuwend:

— Nondedzju! Reus! Smuik! Donder! Boef! komt langs hier, Nondedzju! helpt ons! het penseel zit tot bartens vol.

Zij ijlden, zij hieven hun lichtbak aan de hoogte van de fuik, die Clep en Bradden, met moeite, uit al hun krachten vasthielden; en een enkele, schier eerbiedige kreet versmachtte in hun keel:

— Nondedzju!

Klod had niet gelogen; het net zat proppenvol: een prachtig, spartelend en schitterend gekriel van karpers, snoeken, baarzen, alen en blieken. Met koortsige, van aandoening bevende handen, werd het geledigd. Zij hadden een vollen zak visch. Er was een snoek bij, een monster, die ten minste tien kilo's woog. Triomfant, met verstilde, verteederde vloeken, plaatsten zij het net weêr. En nauwelijks stond het er vijf minuten of weêr trokken zij 't penseel boven, met een nog heerlijker vangst.

Een dof gejuich steeg op; nieuwe vloeken weêrklonken; Donder de Beul riep begeesterd:

— Nondedzju! nu gaat het er naartoe! de barons komen af!

Op dit oogenblik hoorden zij 't geratel eener kar over den steenweg. Het Slijperken ging zien en het gewoon, fijn en lang gefluit verwittigde hen aldra, dat Tjiepke aangekomen was.

Zijn gespan werd in de boschlaan gevoerd, het ventje zelf verscheen terstond in het midden der dieven.

— Eiwel, jongens, hoe gaat 't? vroeg het halfluid, in den brieschenden wind.

— Nondedzju, Tjiep! Nondenondedzju! klonk 't eenig antwoord. En zij leidden hem bij de twee volle zakken.

— Nondedzju! riep het op zijne beurt.

Zij hadden nogmaals 't penseel opgehaald, zij wisten niet meer waar hun buit te leggen. Twee volle balen werden op Clep Sandrie's en Donder de Beul's schouders getild en naar de kar gedragen. Hun schrik was heelemaal verdwenen. De begeestering van het welgelukken vervoerde hen. Zij dachten op de geruineerde, overstroomde gewesten, op het monstrueuse hunner euveldaad niet meer. En met innig genoegen constateerden zij nu ook dat het water niet meer klom, dat het zelfs een geringe neiging tot dalen scheen te te hebben.

— Nondedzju! daar moeten wij op drinken, juichte Klod de Vos.

Honderd en Een nam de flesch, hurkte er zich mede bij den half onder zijn zak verborgen lichtbak neêr en schonk ieder der mannen twee borrels uit. De jenever, door de van koude bevende handen een weinig gestort, verspreidde zijn sterken geur onder de dichtgeschaarde groep; een wellustige glimlach zweefde op de ruwe boeventronies. De regenbui had opgehouden, maar de wind loeide steeds met ontembaar geweld door de huilende en piepende kruinen der boomen.

Zij hadden nog tweemaal het net opgelicht, doch met zeer verminderden uitslag. Zou de

visch reeds opgevangen zijn? Het water was nu toch bepaald gezonken. Een korte, met vloeken versierde discussie ontstond. De eenen vonden dat men buit genoeg had en wilden vertrekken, de anderen dat men voort moest visschen; en het was eindelijk nogmaals een voorstel van Reus dat doorging:

— Kom meê met mij, sprak hij, ik zal u leeren visschen.

Hij had met een soort van uitdagenden moedwil zijn geweer genomen en dit op zijn schouder gelegd. Hij klom weêr op den steenweg, brak door de haag en verdween in het park, door al de anderen, uitgenomen de bewakers van het net, gevolgd. De nacht was een weinig opgeklaard; een breede, donkerblauwe lap ging in het Westen, tusschen de wolken open, bezet met enkele sterren en met de gansch aan den horizon verdwijnende sikkel der maan, terwijl het Oosten, het Noorden en het Zuiden in een pikzwarte duisternis gehuld bleven.

— Verbergt den lichtbak in den zak, beval Balduk aan Boef Verwilst, den drager.

De schelm gehoorzaamde en, beter dan met de lantaren, konden ze zich thans rekenschap van het gebeurde geven.

De stroom was nog slechts onbeduidend. Be-

neden de sluis stond het water nog ongeveer een halven meter boven het gewone peil, maar daarboven, in het kort afleidingskanaaltje van de vijvers bleef er ten hoogste een voet water. Buigend onder de takken van het struikgewas, volgden de dieven nu dit kanaaltje, in de richting van 't kasteel. De felle wind, thans ijzig koud, had den donkerblauwen lap uitspansel nog breeder gemaakt, en eensklaps, aan een brusken ommedraai, waar 't slaghout ophield, stonden zij, op korten afstand, vóór het door zijn breede, geledigde vijvers omringde kasteel.

Bij dit gezicht greep een onvrijwillige gruwel hen weder aan. Dat hoog en somber gebouw, met zijn spitse zijtorens en zijn ontelbare toegesloten vensterluiken, dat nu als uit een akeligen afgrond oprees, boezemde hun een schier superstitieusen schrik in. En Smuik Vertriest uitte 't gevoel van allen:

— Nondedzju! wat opgang zal dat morgen bij den klare maken!

Maar kort van duur was deze indruk. Hunne aandacht werd door een gespartel in de vijvers opgewekt en een doffe triomfkreet ontsnapte aan Reus, terwijl hij, door de anderen gevolgd, in de waterkom nederdaalde.

— Nondedzju! wij dachten dat we de barons

hadden, maar *hier* zijn ze, *hier* liggen ze te spartelen!

En een soort van klopjacht werd begonnen. Zij traden in het ijskoud water, dat hun nog nauwelijks tot halfwege de knieën reikte en, met afgerukte boomtakken en staven gewapend, gingen zij rondom het kasteel en dreven de overblijvende visschen in kudden vooruit, in de richting van de sluis. Zij troffen er nog een verbazende hoeveelheid aan. En nu kende hun gezweepte geestdrift geene palen meer: zij voelden, half dronken, de ijzige kou niet meer, zij vergaten alle bedachtzaamheid, zij liepen plassend door het lage water, zij riepen met luider stem naar elkander, zij dansten en vloekten van verteederde vervoering. De huilende wind had, door een van die rasse veranderingen eigen aan de onweêrsnachten, voor den donkerblauwen hemellap in 't Westen weêr wolken geschoven en, onverschrokken, hadden zij den brandenden, door Boef Verwilst gedragen lichtbak opnieuw te voorschijn gehaald.

XXV.

Eensklaps, midden in hun uitgelatenheid, en zonder dat iets buitengewoons zulks deed verwachten, knalde een geweerschot in den nacht.

Zij wipten op in 't water en Donder de Beul, meenend dat het Reus was, die zijn roer had afgevuurd, riep: — Nondedzju! Reus, wat peinst ge! toen twee nieuwe, achtervolgende, aan den overkant des vijvers ontploffende schoten, slag op slag door het getuit van een horen en het woedend geblaf van verscheidene honden gevolgd, als bij tooverslag de misgreep opklaarden! Zij waren ontdekt! op heeterdaad betrapt! Een doffe kreet weêrgalmde, Boef doopte zijn lichtbak in het water uit en, als een storm in het stormen van den nacht, was het, voor goed, ditmaal, het: »sauve-qui-peut!" Hunne vlucht geschiedde zóó plotseling, dat Honderd en Een en Reus zelfs den tijd niet namen hun eigene geweren los te branden. In een oogwenk waren zij uit het park, door hun betrappers achtervolgd.

— Wat is er? wat gebeurt er? riepen Tjiep en de bewakers van het net, die hen verwilderd te gemoet geloopen kwamen.

— De boschwachters, Nondedzju! de boschwachters! schreeuwden zij in de verwarring van hun schrik. En overhoop sprongen zij op het karretje, dat in dollen rit wegvluchtte.

Bijna op 't zelfde oogenblik braken de vervolgers uit het park. Zij zagen de dieven wegvluchten en vuurden opnieuw hunne geweren naar hen af. Een akelig gehuil scheurde het stormen van den nacht en Donder de Beul, gekwetst, viel met een afschuwelijke vermaledijding in het karretje achterover.

— Nondemillemilliardsdenondedzju! schreeuwden zijn makkers. En oogenblikkelijk, door een woeste wraaklust gedreven, vuurden Honderd en Een en Reus nu ook op de vervolgers af.

Zij wisten niet of zij iemand getroffen hadden, zij hoorden slechts, in de dolle vlucht van het rijtuig en het gieren van den wind, verscheidene nieuwe schoten weêrgalmen en de kogels boven hun hoofd sissen. Donder de Beul, aan den linkerschouder getroffen, hield niet op te vloeken en te kermen. Tjiepke Baert, van voren op de kar gezeten, joeg, met onophoudende zweepslagen, zijn schuimende paardje door den inktzwarten, stormenden nacht. Aan de eerste huizen van Lauwegem gekomen, waren zij reeds tamelijk ver vooruit; zij hoorden het loopen hunner vervolgers niet meer.

Als een orkaan reden zij door 't rustig, ingesluimerd, door enkele schaarsche lantarens ternauwernood verlichte dorp. Het sloeg juist twaalf toen zij den kerktoren voorbij reden. Een man, die hen in de straat te gemoet kwam, keerde zich om en bleef stilstaan, stom en als versteend bij het gezicht van zulk een laten, zotten, ongewonen rit.

— Wat gaan we met den visch doen? vroeg eensklaps Reus Balduk. — Tjiep, gaat gij hem voort naar Gent voeren?

— Verdome, neen ik! antwoordde het klein verhelertje, doodsbang en steeds uit alle kracht zijn ros zweepend.

Allen bleven verslagen. Zij dachten niet langer op buit maken, maar wel hoe ze zich uit de klauwen van het Gerecht zouden redden. En de visch zou hen verraden; zij moesten er zich van ontmaken, kost wat kost, om 't even op welke manier. Zij smeekten Tjiep hem voort naar Gent te voeren; zij wilden hem dien voor half geld, voor niet laten, en zijn herhaalde, halsstarrige weigering, die zooveel als een algemeene veroordeeling beteekende, deed hun geheel het hoofd verliezen.

— Laat hem ons langs den weg afstorten, stelde Klod de Vos voor.

— Of hem in een mestput gieten, opperde Bradden Dhondt.

Maar Donder de Beul, de gekwetste, kreeg, midden in zijn kermen en lijden, nog de beste ingeving:

— Nondedzju!...... schier al die visschen...... leven nog...... Rijdt er meê naar den Klokpoel ...... van boer De Waele...... en stort ze er in af.

Als drenkelingen aan een reddingsplank klemden zij zich aan dit uiterst redmiddel vast. Zij reden nog rasser door den akeligen nacht en, daar een nieuwe regenbui uitbarstte, drongen zij zich nog nauwer naast elkander, opdat de visch in die weldoende verschheid zou herleven. Maar wat hun schrik schielijk opnieuw ten toppunt voerde, was een onverwachte hinderpaal, die vóór hen oprees langs den steenweg tusschen Lauwegem en Braekel, in een afzinkende plaats, „de leegte" geheeten: een soort van meer, dat dwars over baan en velden lag en aan den boord van hetwelk Tjiepke's paardje steigerend bleef stilstaan.

Stom van verbazing, beseften zij eerst niet wat het was. En toen zij plotseling het gebeurde begrepen hadden, werden zij bleek van angst en gruwel. — Nondedzju! het was de Kaenel, de

overstrooming van de Kaenel, die zich tot daar had uitgestrekt! ......

Tjiepke, meer dood dan levend, sloeg razend met de zweep op zijn ros. Het beest, in plaats van voort te gaan, deinsde verschrikt, hinnekend achteruit. Een schreeuw van wanhoop steeg op, allen voelden zich verloren: reeds hoorden zij in de verte hunne vervolgers naderen ......

Toen spanden zij, als in een strijd om het leven, al hunne krachten tot een uiterste reddingspoging in. Zij wipten van de kar, twee mannen grepen het paard bij den muil en trokken het vooruit; al de anderen duwden uit al hunne macht aan het karretje en zoo stormden zij door den plas en geraakten zij aan den overkant weder op den steenweg. Zij sprongen terug op het rijtuig, sloegen tusschen boomen, een aardeweg in, en enkele minuten later lag hun geheele vangst in den grooten vijver, waarin Maria, jaren te voren, zich had willen verdrinken.

Zij vertoefden er zoo kort mogelijk. Het schrikbeeld der boschwachters, en misschien der gendarmen, die hen achtervolgden, affoleerde hen. Morgen, met het krieken van den dag, zouden zij, om alle vermoedens te vermijden, de doode, bovenzwemmende visschen komen weghalen. En weêr vluchtten zij heen, nat en beslijkt,

overweldigd van vermoeienis en angst, elk naar zijn huis.

Ditmaal zou het er echter niet bij blijven. Nauwelijks waren zij thuis of zij werden door de gendarmen opgeëischt. Eén voor één werd de gansche bende aangehouden. Thans viel er niet te loochenen, noch zich te verontschuldigen; zij waren gehoord, gezien en herkend geweest. De kwetsuur van Donder de Beul bloedde nog, hun druipende kleeren lagen daar, onweêrlegbare bewijsstukken, en er werd hun ook iets verschrikkelijks bekend gemaakt: dat hun geweerschoten een der vervolgers, een boschwachter, vader van zeven kinderen, doodelijk gewond hadden.

Den volgenden morgen werden zij alle tien, onder een grooten toeloop volks, geboeid, door de gendarmen in twee rijtuigen gestopt en te Gent naar het gevang gevoerd. Zes weken later verschenen zij vóór de Gentsche correctioneele Rechtbank. De gekwetste boschwachter alsook Donder de Beul waren beiden van hunne wonden genezen, maar de door de overstrooming aangerichte schade was verschrikkelijk. Heel Braekel en talrijke bewoners uit het omliggende waren op de debatten aanwezig. Deze duurden twee dagen en het gezicht dier tien, daar op het „deugnietsbankje" gerangschikte bandieten was een schouw-

spel, waar zelfs vele Gentenaren uit den gegoeden stand ook kwamen naar zien. Een soort van legende was nopens hen in omloop; de dagbladschrijvers vergeleken hen met de beruchte benden van Baekeland en van Cartouche en de aanwezige dames zochten, met verschrikte nieuwsgierigheid, een sympathiek of romanesk gelaat onder die woeste boevenhorde. Voor vele bewoners van Braekel was het een echte verbazing te vernemen, dat de bekende Donder de Beul Henri van Paemel heette, en Honderd en Een Basiel Verhaeghe, en 't Slijperken Bernard Sorie, enz. enz., toch zoo zonderling!

Zij werden allen, doch op zeer ongelijke manier, veroordeeld. Reus Balduk en Honderd en Een, als voornaamste plichtigen, tot twee jaren gevangzitting. Donder de Beul en Smuik Vertriest tot één jaar; Klod de Vos, Clep Sandrie, Bradden Dhondt, Boef Verwilst en Tjiepke Baert ieder tot zes maanden; en, tot eenieders verwondering, het Slijperken voor één enkele maand, daar het onmogelijk bleek tegen dat loos kruipdier bepaald bezwarende bewijzen te leveren.

Allen — het Slijperken uitgezonderd — werden op staanden voet aangehouden. Braekel gevoelde zich voor een tijdje verlost, Braekel verademde!

XXVI.

Maria genoot dus een tijdelijken vrede. Zij was van hare bruut verlost, maar dadelijk kwam nu een nieuwe, groote kommer vóór den dag: waarvan zouden zij, de oude moeder, en het kind voortaan leven? Zij hadden geen geld en de winter stond voor de deur. Wel waren zij, sedert de veroordeeling van Reus, door het Weldadigheidbestuur als behoeftigen ingeschreven, maar de nooddruftigen waren talloos in Braekel en de onderstand werd doorgaans zeer partijdig verdeeld, zoodat zij soms lang moesten wachten. Bij de boeren was het buitenwerk geëindigd, dus geene hoop ook van die zijde. Zij had geen andere toevlucht meer dan het kantwerken en daarmeê kon ze, als ze van 's morgens te zes uur tot 's avonds te negen schier onverpoosd arbeidde, en daarbij nog zeer bedreven was, dertig of vijf en dertig centen per dag winnen. Hoe zou ze, met zulke middelen, de oude, kindsche moeder en haar kind, dat reeds groot werd, onderhouden? Wat zou ze vooral doen als haar tweede op de wereld kwam?

Bij haar ouders moest ze geene hulp gaan

vragen. Daar was het leven een onophoudende strijd tegen de ellende, tegen den honger; daar geraakte het wekelijks gewonnen geld, door het betalen der levensbehoeften, elken Zaterdag juist, juist op; en wat er bij toeval nog van overbleef, werd des zondags door Beert verdronken. Neen, neen, daar viel niet aan te denken; haar bleef, behalve 't zoo ongezond kantwerken, dat haar de borst ineenduwde en vroeger, als ze nog zeer jong was, reeds hare gezondheid had gekrenkt, een enkel hulp- en reddingsmiddel over..... het bedelen.

Er zijn geen woorden om de schaamte en het lijden uit te drukken die Maria folterden, alvorens ze tot deze uiterste en onvermijdelijke vernedering — de schrik van gansch haar leven — kon besluiten. Voor haar, voor haar alleen zou zij het nooit aangegaan hebben. Liever, duizendmaal liever ware zij van honger gestorven. Maar de oude moeder, die geen anderen steun meer had; maar haar kind dat leefde, en dit dat zij in haren schoot droeg, maakten het haar tot een plicht.

Driemaal ter week, den maandag, den donderdag en den zaterdag mochten de arme lui van Braekel aan de deuren van enkele rijke huizen aalmoezen gaan ontvangen. „Schooien" [1]) noemden

[1]) bedelen.

de burgers dàt; maar voor hen, de ellendigen, die het deden, was het „vragen". In een kudde, een dertigtal, meestal vrouwen, kwamen zij langzaam door de straten gegaan en bleven zij, gebeden prevelend, hier en daar voor de deuren stilstaan. Het was een akelige, terneêrgedrukte stoet. De drie of vier stokoude mannetjes, die gewoonlijk met de vrouwen medegingen, sukkelkelden op stokjes en krukken; de vrouwen, in eertijds zwarte, maar door de jaren en 't gebruik ros en groen geworden, somtijds in flarden hangende kapmantels gehuld, stapten gebogen, met zeere oogen, met gerimpelde aangezichten en handen, vaak met door waterzucht opgezwollen voeten. Als de rijke deur met een reet openging en de hupsche meid, als vies, de hand uitreikte, hielden de gebeden op en gingen zij één voor één, met een „God zal 't u loonen" hun klein koperen muntstuk ontvangen. Er waren enkele jonge aangezichten onder het getal.

En zoo ging Maria nu ook mede. Zoo sukkelde zij, tusschen die ellendelingen, gewoonlijk met Muimme Taey en Verool aan haar zijden en met van schaamte blakende wangen door de straten, om een aalmoes te ontvangen. In de eerste tijden meende zij vaak van droefheid en ellende te zullen sterven. Het was als een calvarieweg voor

haar, met zooveel lijdensstaties als huizen waar zij stilhielden. Elken maandag, donderdag en zaterdag was ze op voorhand ziek van ontsteltenis; en een ontmoeting vooral had haar tot wanhopens getroffen: eens, op een morgen, terwijl ze met de schooiersbende voor de deur van den notaris stond, was Siednie De Waele daar voorbij gekomen. Maria had zich onder de kap van haar mantel verborgen, om toch niet ontdekt te worden, doch te vergeefs; het boerenmeisje had haar vriendin van vroeger jaren herkend en was, diep ontroerd, tot haar genaderd:

— O Maria, ik weet wel dat gij niet gelukkig zijt, maar gij moet toch zeker nog niet schooien?

En toen Maria neêrslachtig en bevestigend met het hoofd geknikt had, was 's boerenmeisjes oog vol tranen geschoten:

— O neen, neen, Maria, dat moet ge, dat moogt ge toch niet doen. Indien gij iets te kort hebt, moogt gij altijd, altijd naar onzent komen.

Maria, 't hart verkropt, had niet meer kunnen antwoorden. Maar terwijl ze met de akelige kudde langs de straat voortging, was zij als een kind begonnen te weenen.

Neen, neen, nooit, nooit, nooit zou ze bij boer De Waele, op die hoeve, waar ze, bemind en geëerd, steeds zoo eerlijk haar brood had

verdiend, gaan bedelen. Neen, neen, liever sterven.

XXVII.

In haar verlatenheid had ze nochtans een vriend gevonden: Slimke Snoeck, 't gewezen trouwvaârke op haar huwelijk, Slimke, dien ze vroeger nog heimlijk en schier onbewust bemind had en met wien Stoute Threse en Witte Manse haar *zóó* ten onrechte beschuldigd hadden, naderhand oneerlijke betrekkingen aangeknoopt te hebben.

De Gentsche Scheldewerken waren voor een tijdje opgeschorst, Slimke was thuis, met al de anderen. Om zijn ledigen tijd te slijten, kwam hij Maria soms bezoeken. Hij zat daar stil, met zijn glimlachend meisjesaangezicht, in 't keukentje, met zijn pijpje in den mond en 't oog gevestigd op de jonge vrouw. De gemäakte ruwheid, die hij in de tegenwoordigheid zijner makkers veinsde, maar die toch, ondanks alles, in zijn natuurlijk zachten aard niet was gedrongen, legde hij daar volkomen af. Hij onderging onvrijwillig den weldoenden invloed van Maria en zij, van haren

kant, schiep een gevoel van rust, waarin zich soms een zweem van weemoed mengde, in deze kalme intimiteit, die haar, door een natuurlijke aaneenschakeling van herinneringen en gedachten, naar een onbepaald, reeds ver in het verledene verdwenen ideaal terugvoerde. Zij werd er aldra aan gewoon hem daar te zien, met hem te spreken. Hij was een troost in haar ellende; zijn braaf, gezond, glimlachend aangezicht, verlevendigde haar treurig huisje, het kantwerken scheen haar minder vervelend, toen hij aan haar zijde zat, en het was een gevoel als of haar iets ontbrak, telkens hij een dag naliet te komen. Iets enkel mishaagde haar in hem en boezemde haar soms een soort van vrees in: zijn halsstarrigheid om zoowat op half ernstigen, half lachenden toon den laster van Stoute Threse te herhalen, namelijk dat Maria, sedert haar huwelijk oneerlijke betrekkingen met hem zou gehad hebben. Zij gaf daar ongaarne antwoord op, zij had hem reeds meermaals gevraagd er niet meer over te spreken; maar Slim voldeed hierin aan haar verzoeken niet en 't kwam haar zelfs voor — al kon ze zich toch wel vergissen – dat hij daar een soort van vermaak, ja, een zekere hoovaardij in vond. En zij wist niet waarom, maar hoe groot ook haar vertrouwen in hem was, toch hield zij zich,

van lieverlede, meer en meer op hare hoede en verlangde zij, — hoe weinig aangenaam dit ook zijn mocht — de tegenwoordigheid der weduwe Balduk als hij in huis was.

Tot dusverre, nochtans, had hij nog niets aangewend, dat haar argwaan kon rechtvaardigen; maar, op zekeren namiddag, dat ze zich bij toeval alleen bevond, stond hij schielijk van zijn stoel op, naderde tot haar en zei, glimlachend zijne hand op haren schouder leggend:

— Mariatje, zijt ge dan boos op mij?

Zij verschrikte, zij staakte 't speldewerken en keek naar hem op, werktuigelijk, met een uitdrukking van smeeking op het gelaat, zich achteroverbuigend om zijn streeling te ontgaan. En 't was deze beweging, gepaard met dien smeekenden, schier verwijtenden blik, die hem plots als uitzinnig maakte. Hij greep haar woest in zijn beide armen vast, hij duwde haar nog meer op haar stoel achterover en drukte zijn mond op den haren, driftig, in een aanval van ontembare begeerte stamelend:

— Maria, o Maria, laat het mij nu ook eens doen, 't is reeds zoo lang dat ik er goesting naar heb!

Zij had een korten, doffen gil geslaakt, zij was rechtgesprongen en verdedigde zich krachtig,

zonder eigenlijke gramschap, maar met onwrikbare vastberadenheid antwoordend:

— Neen, neen, wat peinst ge, Theofiel; ge moogt niet! ge moogt niet! ge moogt niet!....

Doch hij liet haar niet los, hij versmachtte haar met kussen, hij sloot haar woester in zijn armen, hijgend herhalend:

— Waarom niet? waarom niet? wij hebben toch den naam dat wij te zamen doen!

Zij wilde niet, zij verdedigde zich krachtiger, hijgend en het aangezicht angstig samengetrokken. En, in de hardnekkigheid van den strijd klonk hare stem eindelijk dreigender:

— Theofiel, ge moogt niet, of 'k ga roepen!

Hij liet haar los, schielijk verschrikt, 't gelaat ontsteld en purperrood. Zij ging, verstikkend en met de handen het losgerukte haar van voor haar oogen verwijderend, midden in de keuken staan.

— Wat kan het u schelen, nu gij er toch aan zijt: gij moet het toch niet laten voor zulk eenen smeerlap van 'nen man gelijk de uwe, die u met iedereen bedrogen heeft, stamelde hij nog een paar malen, een beweging makend om weêr tot haar te naderen.

Zij strekte, verdedigingshalve, de bevende handen uit en antwoordde, eenige stappen terzijde gaande, met meer vastberadenheid dan ooit:

— Om het even, Theofiel, ik wil niet, gij moet mij gerust laten!

Toen drong hij niet meer aan; hij zonk, schielijk beschaamd en als verlamd, op een stoel neder. De oude moeder kwam binnen, hij bleef nog eenige oogenblikken en verdween.

Maria had zich opnieuw voor haar kantwerkkussen neêrgezet, door een gevoel van eindelooze droefheid overweldigd. Een bittere, gepijnigde plooi verwrong haren mond en stille tranen rolden over haar bleeke wangen. Waarom moest hij het zijn, hij, in wien ze steeds vertrouwen had gesteld, die haar de laatste illusiën ontnam? Haar smart bracht haar in verbeelding naar 't verledene terug; zij vroeg zich af, met wanhoop, waarom hij haar zijn liefde niet verklaard had toen ze nog jong en vrij was, toen hij bemerken kon dat zij hem ook liefhad, toen zij samen, zóó gemakkelijk, haar bescheiden en eerlijk levensideaal konden bereiken!

IJdele klachten! Haar geluk was verwoest; elke dag, elke gebeurtenis stortten voor haar een nieuwen druppel, in de reeds zóó boordevolle schaal van 's levens bitterheid.

XXVIII.

Op den twee en twintigsten April, juist op Paschenavond, werd Maria's tweede kind geboren: een jongetje. Het werd 's anderendaags morgens vroeg gedoopt en ditmaal vervulden Beert en Oele Feeffe wederzijds het ambt van peter en van meter. Het kind werd Francies geheeten — Cies, klonk het al dadelijk — naar den voornaam van zijn grootvader. En weêrom greep hetzelfde tooneel van eertijds plaats: al de vrouwen der gebuurte kwamen Maria bezoeken; het wichtje — een wangedrocht van kleinte en van rachitisme — werd van arm tot arm overhandigd; Maria's bed stond onophoudend omzet van pratende, schaterende, schreeuwende wijven; er werd overvloedig koffie gebruikt, met tarweboterhammen en aldra bier en jenever gedronken. 's Avonds gaf Beert, stomdronken, blootshoofds en barrevoets, in de kamer zelve, waar zijn dochter met de koorts te bed lag, een vertooning van „de kleine Pier Steyaert". Maar hij kon het niet tot een goed einde brengen; na het derde couplet begon hij te zeeveren en verging zijn stem in een dierachtig gebommel. Het onophoudend ronddraaien en

wippen deed hem op zijn beenen waggelen, tot zooverre dat hij eensklaps, als naar gewoonte, bij het luid, honend getier van al de aanwezigen, met een rochel in de keel op den vloer neêrstortte en er als een dier bleef liggen.

Eenige dagen verliepen. Maria, steeds bedlegerig, had vruchtelooze pogingen aangewend om op te staan. Zij was ongemeen zwak, zij bleef zoo bleek uitzien als de dood, zij had eens eenige stappen gedaan, tot in het keukentje, en was er machteloos ineengezonken. Beert en zijn vrouw werden geroepen, en hadden haar weêr naar bed moeten dragen.

De armen-dokter werd ontboden. Hij kwam, hij zag haar lang en peilend aan, hij stelde haar eenige vragen. Zij moest ook, op zijn bevel, haar borst ontblooten en de aanwezigen, verbaasd, zagen hem op die blanke, vermagerde borst, een zonderling voorwerpje, een soort van zilveren horentje — een „toetertje" werd het terstond geheeten — plaatsen en daar, met het oor erop gedrukt, aandachtig in luisteren. Verder had hij niets gevraagd; ja toch, hij had haar ook gevraagd of zij veel hoestte en of zij de geldelijke middelen bezat, om wijn, vleesch en eieren te koopen. Op haar ontkennend antwoord was hij heen gegaan, maar sinds was hij terug gekomen

en nu ontving Maria eindelijk, door de tusschenkomst van den dokter, van het Weldadigheidsbureel en van een rijke juffer uit het dorp, zei men, den noodigen bijstand. Zulks had zelfs opspraak en jaloerschheid verwekt in de Zijstraat.

— Het spijt mij, dat ik buiten tand [1]) ben, had Stoute Threse nijdig, spottend gezeid, — anders zou ik ook nog eens pogen aan den kweek te geraken [2]) en met de „toetersziekte” te bed blijven liggen, om van het Weldadigheidsbureel geld, en van Eefer Pluimsteert wijn, vleesch en eieren te krijgen. En ditmaal nog had Stoute Threse de lachers op haar zijde gehad: de Zijstraat vond dat Maria het op haar gemak deed en dat het waarlijk prettig was zoo 'n beetje de „toetersziekte” — de benaming had fortuin gemaakt — te hebben.

Een treurige gebeurtenis deed eensklaps de kwâtongen zwijgen en de spotternij van enkelen tot medelijden overgaan: op een morgen liep het door de weenende vrouw Beert aldra bevestigd nieuws de Zijstraat rond, dat Maria des nachts bloed gespuwd had.

1) van den tand, beteekent hier: te oud.
2) baren.

XXIX.

Gedurende vier dagen verkeerde Maria in doodsgevaar. Vrouw Beert, door een schielijke crisis van moederlijke verteedering overweldigd, verliet de sponde harer dochter niet. Langzamerhand bekwam Maria een weinig; maar hare doodsbleeke kleur, haar uitgemergelde wangen, de hoest, die haar niet meer verliet en vooral de aanblik harer vergroote, zwarte oogen, die angstige, bijzondere, kenschetsende blik der longterenden, verrieden genoeg welk geheim vonnis reeds onherroepelijk over haar uitgesproken was. Zij scheen ook in eens van karakter veranderd. Zij, die steeds zoo vlijtig was, poogde zelfs niet meer nog iets te verrichten. Zij liet schier al den last van haar huishouding rusten op Lisatje, haar jonger, zeventienjarig zustertje, dat, sinds haar ziekte, bij haar inwoonde. Men was in den zomer, het weder was prachtig en bijna gansche dagen zat ze nu, somber en zwijgend staroogend, in de zon, op het plankier, met Selevie en Cies naast zich, voor haar ouders gevel neêrgehurkt. Haar moeder, haar jongere broêrs of zustertjes zaten of liepen om haar heen; zij arbeidden of speelden, zij

praatten met de voorbijgangers. Zij alleen, met haar tragiek gelaat, bleef uren lang spraak- en bewegingloos, door het overweldigende van 's levens ellende als onverschillig geworden.

Één voor één waren de schelmen uit het gevang terug gekomen. De gekende boevenaangezichten van 't Slijperken, van Klod de Vos, van Boef Verwilst, van Clep Sandrie en Bradden Dhondt en weldra ook van Donder de Beul en Smuik Vertriest verschenen ieder op zijne beurt weêr in de Zijstraat en, van lieverlede ook kwamen het gejoel en de onrust in Braekel terug.

Onder zedelijk opzicht waren zij juist dezelfde gebleven als vroeger. De straf had op hen hetzelfde uitwerksel gehad als r e g e n o p e e n e e n d, maar lichamelijk waren zij doorgaans zeer veranderd, zeer vermagerd, met bleeke, ongezond opgezwollene aangezichten. En, op die afkeerige boeventronies, met hun ingedrukte en misvormde hersenpannen; op die lage voorhoofden, waar de dicht opeengeplantte, borstelige haren, schier tot op de lijn der wenkbrauwen nederdaalden; in hun lichamelijke gebrekken en hun gansche physieke vervallenheid, straalde nu ook treffender de zedelijke degradatie door. Men erkende duidelijk in hen de vertegenwoordigers van een der laagste sporten der maatschappelijke ladder; de tot het

merg der beenderen bedorvene nakomelingschap van verscheidene stammen bandieten, een geslacht, waaruit alle goede en herscheppende elementen verdreven waren en vervangen door een uiterste, eenige macht: de macht, de vitaliteit der erfelijke Ondeugd.

Allen, overigens, uitten diepe klachten over het regiem der gevangenis. Zij hadden het er zeer veranderd, zeer verslecht gevonden. Gedurende de eerste dagen, die op hun terugkomst volgden, konden zij daar moeielijk over zwijgen. Zij vergaderden hier en daar in de Zijstraat, aan den gevel der huizen en, door een gapende groep aanhoorders omringd, vertelden zij zonder einde, in het zand neêrgevleid, over hun leven in het gevangenhuis en de allerhande ontberingen en folteringen, die zij er hadden uitgestaan. Pouah! wat slechte aardappels en wat afschuwelijke soep! En dan nog te weinig om te leven en te veel om te sterven. Honger, Nondedzju! honger en koude hadden ze geleden! Hun werk in 't gevangenhuis bestond in 't plakken van papieren zakken en zóó helsch dwong hen de honger, dat zij de stijfselpap uit hunne bakjes aten. Toen de surveillanten zulks gewaar werden hadden zij zand in de stijfsel gemengd en, niettegenstaande dit, werd er nog van gegeten.

Zij vertelden van hun opsluiting gelijk soldaten van een vreeselijken oorlog, waaraan ze zouden deel genomen hebben of, als reizigers, die na een verren ontdekkingstocht hun avonturen en de akelige gevaren, aan welke zij ontsnapt zijn, verhalen. En zij gevoelden zich interessant, zij hadden een bewustzijn van vermeerderde eigenwaarde, een soort van ernstige zelfmeewarigheid liet hen het besef dat zij, als na een lastigen, verdienstelijken arbeid, een ontegensprekelijk recht op rust verworven hadden. Niet zelden, een overgroote vermoeienis veinzend, lieten ze zich herhaaldelijk, met lamme, ontzenuwde gebaren door de „galerie" plagen, alvorens een aangevangen anecdote voluit te willen vertellen.

Zij spraken ook somtijds van iets anders, iets zonderlings en vaags, waarvan zij vroeger nooit gehoord hadden en dat hen thans, in de samenwoning met allerlei gevangenen, ingeboezemd was geweest.

Er zou verandering komen in de wereld. Een nieuwe partij stak het hoofd op, de socialistische, welke 't beheer der rijken onderwerpen en dit van 't eigenlijke volk aanstellen zou.

Goederen en fortuinen zouden onder al de bewoners der aarde in verdeeling komen; er zouden voor niemand langer voorrechten bestaan.

Zij werden ernstig toen ze daarover spraken en schudden gewichtig met het hoofd. Zij waren voor de algemeene verdeeling der goederen, maar het er bijgevoegde leerstelsel: „aan eenieder loon naar werken" of „bezitten naar verdiensten" liet hen koel. Zij beseften inwendig dat zij er zouden bij verliezen, moest de verdeeling op dien voet van louter rechtvaardigheid en deugd geschieden. Als men aan de landbouwers den grond en aan de arbeiders de werktuigen zou gegeven hebben, wat kon er dan nog voor hen overblijven? En ook dat woord „bezitten" was een wanklank in hun ooren en verwekte in hun geest een denkbeeld van zelfverantwoordelijkheid en regelmatig leven, dat met al *hunne* begrippen van maatschappelijke degelijkheid streed. Waarom bezitten? En als men eens bezeten had en weêr arm werd, zou men daardoor misschien het recht verbeurd hebben voort te leven? Zij waren niet voor bezitten, zij wilden niet bezitten. Zij leefden naar gelang van omstandigheden, zonder kommer noch vrees, naar dat de kans zich voordeed. Elken morgen gingen zij hun voorraad halen, waar die te vinden was, en iederen avond ging met het einde hunner bestaansmiddelen weg. Eens had een van hun — Klod de Vos — eenige honderden franken geërfd, waarmede hij in zijnen

stand, en mits te werken, schier rijk had kunnen zijn; maar Klod had nacht en dag zijn makkers getrakteerd en in hun gezelschap gebambocheerd; en zij hadden al te zamen geene rust gekend, alvorens de laatste cent ervan verdronken en verkwist was geweest. En zij werden bepaald en hardnekkig conservatieven als zij op de afschaffing van enkele voorrechten, zooals dat der jacht, b. v. begonnen te denken. Ziet eens, zij waren thans op Braekel — de dokter, de zoon van den notaris en de gemeente-ontvanger, die een regelmatige jachtacte hadden, medegerekend — hoogstens een vijftiental, die op jacht uitgingen en toch was er na Kerstdag geen haas noch patrijs meer te bespeuren. Wat zou er geschieden en hoe lang zou er nog een stuk wild bestaan, indien een ieder vrij 't geweer ter hand mocht nemen en er meê te velde trekken?

Ook het algemeen stemrecht was een phantasie, waarvan de noodzakelijkheid en de voordeelen hun niet duidelijk voorkwamen. Nochtans, het was wellicht niet slecht. Bepaald zou iedere verkiezing toch op een braspartij uitloopen. Elke stem zou eenige franken waard zijn en misschien wel zou men eens de gelegenheid vinden om voor iets degelijks te stemmen, zooals de afschaffing der politie, b. v. En, wat hen voor goed met de

socialistische beweging verzoende, was het vage voorgevoel van den strijd, van de lange verwarring, die uit de oprukking der klassen tegen elkander zou ontstaan, en van de allerhande euveldaden, die zij in die troebele tijden zouden kunnen plegen. In hetzelfde gevang waar zij hun straf uitgeboet hadden, zat ook, wegens zoogezegde politieke misdaad, een Gentsche socialist opgesloten. Zij hadden hem eens gezien en hij had hun met geestdrift over de toekomst gesproken. Het was een klein, mager ventje, met bleek gelaat, met een zwart, dun gezaaid kinnebaardje en oogen, die blonken als karbonkels. Hij had gepoogd hun de schoone en edele principen der maatschappelijke hervorming in te boezemen; doch dit hadden zij niet begrepen, Toen had hij hun verzekerd, dat zij om de vijf jaren allen rijk zouden zijn en dit had op hen een diepen indruk gemaakt.

Intusschen hadden zij voortdurend in hun middelen van bestaan te voorzien. Sedert het advontuur aan de vijvers van Lauwegem waren zij veel omzichtiger geworden. Zij gingen thans niet meer op dieventochten uit, noch hadden geen gewaagde ondernemingen meer op 't oog. Zij leefden zeer, zeer stilletjes, met allerlei zonderlinge, min of meer eerlijke en zeer verschillend winstgevende bedrij-

ven. Nu eens waren zij op zoek naar kikvorschen en sloegen er, in de weiden langs de Kaenel, een verbazende hoeveelheid, die zij dan opaten; andermalen gingen zij kleine vogels, zooals musschen, vinken, spreeuwen .... en ook duiven in een slagnet vangen. Van lieverlede verdwenen al de honden en de katten uit de Zijstraat en er werd insgelijks ondervonden dat de rijpe vruchten op de boomen van dag tot dag verminderden. In hun haat voor alle regelmatig en aanhoudend werk zochten zij listen van wilden uit om aan de levensmiddelen te geraken. Bij toeval, zelfs, gingen zij op de hoeven bedelen, en dit op een toon, en met een houding, dat de verschrikte boeren hun bevend, bij hun eerste verzoek en met de vriendelijkste woorden het geeischte overhandigden; maar hun aanzienlijkste hulpbronnen sproten eigenlijk voort uit een onderneming, die met de jaloezie van roofdieren door hen geheim gehouden werd.

Elken avond nu, met zonsondergang, verdwenen zij. Zij trokken, langs verschillende wegen, het veld in, en, met de vallende duisternis, kwamen zij sluipend aan den Klokpoel bijeen. Zij hadden lijnen, korven en kruisnetten bij zich, en geheele nachten, in de diepste stilte, om alle vermoedens te vermijden, vingen zij er den visch

weêr op, dien zij daarin, maanden te voren, in de verwarring van hun schrik, uitgestort hadden.

Het was het Slijperken die, de eerste, deze ingeving gekregen had. Sedert zijne terugkomst uit het gevang leefde het met de opbrengst zijner geheime vischvangst, en, met ongeduld had het naar de thuiskomst zijner makkers verlangd, om met hunne hulp aan deze nieuwe en niet gevaarlijke onderneming den vollen zwier te geven. Zij hadden zich dien Klokpoel als het ware toegeeigend, de visch kweekte er heerlijk, zij hadden daar, indien ze met overleg te werk gingen, een schier onuitputtelijke bron van bestaansmiddelen. Ook was het wezenlijk aardig hoe ze dien vijver thans verzorgden en bewaakten. Een deel van het kruid en van de waterplanten, die den Klokpoel schier geheel bedekten, werd er uitgehaald en weggevoerd, zoodat de visch meer ruimte had; een ander deel werd zorgvuldig bewaard, zoodat hij er in kweeken en er desnoods in vluchten kon. Verscheidene malen ter week werd er brood en gekookte aardappelen in gegooid; op alle uren van den dag was er toch ten minste een der bende, die er omheen sluipte, en de jonge knapen, die er des zomers kwamen in baden, hadden van dit genoegen moeten afzien, door Donder de Beul en Klod de Vos op de afschuwelijkste wijze

met slagen bedreigd. Zelfs had reeds een schandaal plaats gegrepen. Eens, op een middag, had het Slijperken de kleederen van Luizema, die zeer vaak met de jongens naar den Klokpoel medeging en er samen met hen zwom, weggenomen en verborgen, zoodat de slet, halfnaakt en weenend, tot verontwaardiging van al wie haar ontmoette, naar huis geloopen was. Aangaande den gevangen buit, deze werd nooit in Braekel zelf, maar wel in de omliggende dorpen verkocht. Stoute Threse zelve vermoedde niet hoe de schurken aan het geld geraakten, waarmede zij voortdurend, evenals vroeger, dronken en tampeestten en, bij nachte, geheel de Zijstraat in rep en roer stelden.

Maria woonde soms, bij dage, de vergaderingen der dieven bij. Stom staroogend, alsof het haar niet aanging, zat ze met de anderen naar hun vertellingen te luisteren. Al die boeventronies, al die aanstootelijke verhalen smolten nu in een zelfden, eentonigen en onverschilligen nevel om haar weg; en het was slechts als ze bij toeval den naam van Reus hoorde uitspreken, dat zij voor een oogenblik uit haar sombere teruggetrokkenheid geraakte, om te denken of te zuchten:

— Och! ik wensch tóch dat ik dood ware, voordat hij terugkomt.

Geheele dagen was ze daar nu mede bekommerd. In tegenoverstelling met de meeste longterenden had ze hoegenaamd geen illusiën, niet de minste begeerte naar het leven meer. De dood was hare hoop en hare toevlucht; zij sprak er bij elke gelegenheid over. En juist als hadde dit bestendig wenschen naar een onvermijdbaar einde den gang der ziekte wezenlijk verhaast, verslechtte zij allengs zóó zeer, dat zij weldra haar bed niet meer verliet. De winter verliep en den dertigsten April van het volgend jaar, met valavond, kwam Reus ook eindelijk uit het gevang terug. Maria, van uit haar bed, hoorde hem binnenstappen, tot zijn moeder en tot Lisatje, als inkomgroet, met gemaakte luchtigheid en op schier uitdagenden toon zeggen: — We zijn hier! en dan, tot haar verwondering, met schielijk veranderde, stillere stem vragen:

— Waar is Maria dan?

Vrouw Balduk zei het hem en, na een oogenblik stond hij in het slaapvertrekje.

— Wat hebt ge? vroeg hij haar. En hij bekeek haar strak, bij 't licht van 't brandend lampje.

Een flauwe blos had de doodsbleeke huid boven haar scherp uitstekende kaaksbeenderen gekleurd. Zij keek naar hem op, zij zei, zoo kalm

mogelijk, juist als hadden zij elkaar maar sedert een uur verlaten:

— Ik ben wat ziek, ik heb dat uit mijn laatste kinderbed behouden.

Een gedwongene stilte viel. Strak, met verbaasde, schier verschrikte oogen staarde hij haar voortdurend aan. Heur hart klopte geweldig, een flauwe zucht ontsnapte aan haar lippen, de hoopvolle gedachte schoot haar door het brein dat hij veranderd en verbeterd was.

— G' hebt zeker honger? vroeg ze zacht, bijna aanmoedigend.

— Ja, antwoordde hij, verduiveld honger! En moê ben ik ook, ik zink door mijn beenen. Hij bleef nog eenige stonden sprakeloos, den blik op haar gevestigd. Dan wendde hij de hielen om en keerde, door zijn moeder gevolgd, in het keukentje terug.

XXX.

Hij was wezenlijk veranderd.

Gedurende de eerste veertien dagen na zijn

terugkomst uit het gevang verliet hij schier zijn woning niet en stuurde hij zijn vrouw niet eenmaal een boosaardig woord toe. Integendeel. Van tijd tot tijd kwam hij haar met gewichtig aangezicht vragen hoe het ging met haar en of zij niets noodig had. Lang bleef hij echter aan haar sponde niet vertoeven. Gewoonlijk zette hij zich zelfs hoegenaamd niet neêr en, na enkele stonden, viel het aangevangen gesprek van zelf, alsof iets onzichtbaars en toch onoverwinnelijks hen steeds als vreemdelingen op een afstand van elkander hield.

Wat haar vooral verwonderde was, dat hij sedert zijn terugkomst in den „Gelapten Shako" nog den voet niet had gezet. Dit was Maria door haar moeder en door Lisatje gezegd. Stoute Threse en Witte Manse, verbaasd, hadden eerst alle mogelijke pogingen aangewend om hem weêr aan te lokken, maar ziende dat het er niet bij hielp, spuwden zij thans, in haar ergernis, vuur en vlam tegen hem. Zonder daarvan de reden te doen kennen had Reus aan Lisatje gezeid, dat hij nooit in den „Gelapten Shako" zou terugkeeren.

Middelerwijl deed hij als de andere teruggekeerde gevangenen: hij genoot een tijd van rust, van vacantie. Hij ging vroeg te bed, hij ont-

waakte laat en, na op zijn gemak ontbeten te hebben, trok hij lui, met de handen in de broekzakken en een deuntje fluitend tot aan het gevelhuis van Beert, of naar den blinden muur, aan den hoek der Zijstraat en der Groote Dorpstraat, waar hij zijn gewone makkers aantrof. Maar meestal nog bleef hij thuis om zijn moeder en Lisatje gezelschap te houden. Hij scheen een ware genegenheid voor dit kleintje te gevoelen. Hij hielp haar in heur werk, hij haalde hout en water aan voor haar, hij stuurde haar steeds vriendelijk en zacht het woord toe, haar altijd bij het verkleinwoord Lisatje noemend. Het kleintje, verrukt, aanvaardde glimlachend deze plichtplegingen en bekeek hem met blakende wangen en blinkende oogen, als ware zij, in zijn tegenwoordigheid, bestendig onder den indruk eener eerste liefdesverklaring geweest.

Op zekeren nacht — Maria was den ganschen dag zóó ziek geweest en zóó gejaagd — was zij, na langdurig wakker liggen, in een pijnlijken sluimer geraakt, toen haar schielijk, terwijl zij half ontwaakte, voorkwam dat Reus aan haar zijde opstond en het bed verliet. Zulks was volstrekt niet zonderling, en het gebeurde meer dan eens; maar, of zij ditmaal ook aan een ingeving ge-

hoorzaamde of niet, zij veinsde, alhoewel bepaald wakker, dat ze vast voortsliep.

Zij wilde weten of hij zich zou aankleeden. Neen; doodstil, op de teenen, hoorde zij hem heengaan. Zij trok het oog half open. Het klein, half ingedraaide lampje, dat naast het venster op een stoel stond, verlichte flauw het laaggebalkte kamertje, maar de hooge sponde van haar bed liet haar niet toe iets anders dan een deel der grauwe muren en der zwarte zoldering te zien. Zij luisterde met opgehouden adem. Het kwam haar voor als hoorde zij een flauw geluid, een lichte beweging in het bed van Lisa, dat aan het voeteneinde van het hare stond. Trillend, met ingespannen krachten, richtte zij zich, op hare beide handen steunend, een weinig in haar ledikant op. Reikhalzend gelukte zij er in, over de sponde te kijken. Haar oogen gingen wijd open, een kreet verkropte in haar keel, alle verstand, alle besef der werkelijkheid, het leven zelf schenen eene wijl in haar opgeschorst, bij 't gezicht van het schouwspel dat daar, in 't zwakke schemerlicht van 't lampje, in het ander bed haar oogen trof. Wat zag ze: Lisa, die ontwaakt en op den rug uitgestrekt, vuurrood en met glanzende oogen naar Reus, wiens lichaam schier het

hare aanraakte en wiens linkerhand onder de deken ging, glimlachte......

Als door een slag in 't aangezicht kreeg zij het bewustzijn terug. Zij slaakte een woesten kreet, zij wipte gansch recht, als door een veer bewogen, zij sprong, verwilderd, ontvleesd, als het spook, als het schrikbeeld der wraak, tusschen de twee verbaasde misdadigers.

— Schelm! smeerlap! sloeber! Wat! in het huis waar ik ziek lig! in de kamer zelve waar ik lig te sterven! met mijn eigen zuster! huilde zij, als uitzinnig. En op dat woord zuster, gerevolteerd, keerde zij zich plots tot Lisa om en sloeg haar, met bovennatuurlijke kracht, door een vuistslag in het aangezicht, neêr op het bed.

Reus, eerst stom en verslagen van schrik, was werktuigelijk achteruitgedeinsd, door haar vreeselijke verschijning overweldigd. Maar toen hij Lisa huilend neêr zag vallen, stapte hij, bleek van woede, met al zijn verborgen nijd en haat op het gelaat, tot haar toe.

— Wat weet gij hier te zeggen, hoer! schandaal! spuwde hij haar in 't aangezicht. — Wat weet gij hier te zeggen, Nondedzju! schreeuwde hij luider, zich zelven ophitsend. En plots, als een wild beest, vatte hij haar met de beide handen bij de keel. Maar spoedig liet hij haar los. Hij gevoelde haar versmachten, sterven onder zijn handen. Hij wierp ze brutaal tegen de sponde van het bed en nu bleef hij tieren, vloeken en met de voeten trappelen van woede, nu balde hij de vuisten en knarsentandde hij, in onnoemelijke verwenschingen en vermaledijdingen zijn spijt uitend dat hij haar niet kon, dat hij haar niet mocht dooden. Hij gaf haar nog twee kaakslagen en eenen schop, die zij bewusteloos, als dood, ontving; hij schreeuwde haar nog een paar malen de schandelijkste scheldwoorden in 't aangezicht, terwijl Lisatje en de twee ontwaakte kinderen voortdurend schreiden en de oude, onnoozele moeder, ook wakker geschrikt, beneden kwam. En dan, zijn kleederen oprapend, ging hij steeds vloekend in de keuken, waar hij zich aankleedde, en hij vertrok.

XXXI.

Van toen af voelde hij niet enkel haat en gramschap tegen haar, maar ook een woeste, stelselmatige, berekende en schier beredeneerde wraaklust.

Gedurende de eerste dagen, die op haar mishandeling volgden, verwachtte men ieder oogenblik dat ze zou gestorven zijn. Zij had opnieuw een weinig bloed gespuwd, zij verstikte bijwijlen in haar hoesten, zij lag met haar gepijnigd, tragiek gelaat te bed, zóó bleek, dat men bezwaarlijk kon vermoeden, dat er nog eenige levenskracht in haar overbleef. Zij had haar moeder laten roepen en, nadat zij haar de gebeurtenis verteld had, haar dringend gesmeekt en zelfs bevolen, Lisa te verwijderen. Vrouw Beert, woedend, had Lisa met schoppen en slagen weêr naar huis gejaagd; maar toen Reus 's avonds thuis kwam en het gebeurde vernam, maakte hij aan de sponde der stervende vreeselijk spektakel en, ondanks den wil van Maria en van hare ouders had het recht van den sterkste nogmaals gezegepraald en was Lisa, halfdood van angst en thans bijna bestendig weenend, voort in het huis van Balduk moeten blijven.

't Was als een gloeiend ijzer op de bloedende wonden der machtelooze Maria. Haar foltering steeg ten top en zij, die zoolang nederig en onderworpen gebleven was, werd voor goed vergramd en verbitterd. Zij werd grillig, knorrig, eigenzinnig. Een weldaad maakte haar soms even prikkelbaar als een boosaardigheid en, zooals dikwijls het geval is bij soortgelijke zieken, had zij voor enkele personen en voorwerpen een onberedeneerde sympathie en voor andere een onoverwinnelijken afkeer. Zij zuchtte, door hare foltering overweldigd, zoodra zij een oogenblik met Lisatje alleen was. Haar moeder moest haar gestadig gezelschap houden en nu, sedert een paar dagen, waren haar het gezicht en het getiktak der in de kamer hangende klok, onuitstaanbaar geworden. Zij kon ze niet meer hooren noch zien en, op haar herhaald en dringend bevel, werd het uurwerk weggenomen en in de keuken gehangen. Maar Reus kwam thuis en vroeg, reeds op voorhand misnoegd, waarom die klok verplaatst was. Lisatje zei het hem, bedeesd. Hij slaakte een ruwen vloek, hij nam ze van den muur af en droeg ze weêr, met vermaledijdingen in den mond, op haar gewone plaats in de kamer.

Maria's aangezicht kromp van smart ineen. Zij wrong zich in haar bed, zij zuchtte, smeekend en weenend:

— Och! doe ze toch weg!

Hij bekeek haar met zijn hatend oog — Ge ziet ze daar hangen, niet waar? sprak hij ruw. — Eiwel, ze zal er blijven hangen totdat ge dood zijt. Dan zullen wij ze weg doen.

Maria's hoofd zonk op haar borst. Zoo lang

hij in de kamer bleef sprak ze geen woord meer en hield zij hardnekkig haar oogen gesloten; maar toen hij weg en haar moeder teruggekomen was, keek zij gefolterd weêr naar 't uurwerk op, en zuchtte, smeekend, in de gepijnigde halsstarrigheid van haar verlangen:

— Och moeder, doe toch die horloge weg!

Vrouw Beert dorst niet. Zij zelve was bang geworden voor Reus; zij poogde hare dochter over haar ziekelijke gril te beredeneeren.

— Och, moeder, ik smeek u, doe ze toch weg! herhaalde Maria als eenig antwoord.

Vrouw Beert, wanhopig, barstte in tranen los. Wellicht nochtans ging ze den wensch van Maria volbrengen, toen eensklaps de deur der kamer met geweld open vloog en Reus, dien ze vertrokken waanden, vloekend en tierend vóór het bed gesprongen kwam:

— Nondemilledzju! indien gij ze durft wegnemen sla ik u beide dood!

En een afschuwelijk gekijf greep nogmaals bij dat doodsbed, tusschen de schoonmoeder en den schoonzoon plaats.

Van toen af werd dat uurwerk met zijn wit en blauwe schild en zijn traag, exasperant getiktak, het bepaald, handtastelijk en als het ware verpersoonlijkt zinnebeeld van Maria's marteldood.

Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat hield zij er haar tragieken, gepijnigden blik op gevestigd, als hadde zij er de eindelooze uren van haar doodstrijd op geteld. Kennissen en vrienden, vernemend dat haar einde nakend was, kwamen haar bezoeken en voor allen uitte zij weenend hare klachten over 't uurwerk, als ware dit de uitsluitende oorzaak harer ziekte geweest, terwijl ze onophoudend, met de hardnekkigheid van het vaststaand denkbeeld, smeekte:

— Och, doe toch die horloge weg!

Haar zonderling lijden verwekte weldra een soort van ophef in de Zijstraat en zelfs in het dorp. Een soort van legende geraakte, nopens die horloge, in omloop; het volk, geïnteresseerd, kwam zien. Maaie Troet, Oele Feeffe, Moeffe Vrieze, Muimme Taey, Verool en Luizema; Slimke Snoeck, Donder de Beul, Klod de Vos, Boef Verwilst, Smuik Vertriest, Clep Sandrie, Bradden Dhondt, Honderd en Een en 't Slijperken, en zelfs Witte Manse en Stoute Threse, zij allen die haar ooit gekend hadden, kwamen haar beurtelings bezoeken en gansche dagen werd daar nu naast dat bed, waar zij te sterven lag, gekeven en getwist. Over 't algemeen verwekte zij medelijden en werd het gedrag van Reus gelaakt; maar deze verdedigde zijn handelwijze met hardnekkigheid

en woede, vloekte en stampte met de voeten, vroeg aan al wie daar kwam of hij, Nondedzju! het recht niet had zijn klok te hangen waar hij wilde. En, door het paroxysme van zijn haat overweldigd, keerde hij zich dan tot de ellendige, zieltogende om, haar in het aangezicht huilend:

— Maar sterft dan, Nondemilledzju! Cràveert [1]), dat wij hier rust hebben!

De beide dochters van boer De Waele, die ook eens haar vriendin van vroeger een bezoek waren komen brengen en dergelijk schouwspel bijwoonden, waren weenend uit het huis gevlucht.

XXXII.

Op Lichtmisavond begon de doodstrijd. Zij was den ganschen dag veel beter geweest, maar met het ontsteken der lichten begon zij herhaaldelijk over benauwdheid aan den adem te klagen. Zij vroeg een ei en een glas wijn, die zij met smaak, schier met gulzigheid gebruikte. Zij vroeg ook, tot driemaal toe op enkele minuten tijds, en

[1]) Crever.

als ware haar haat tegen het uurwerk schielijk verdwenen, aan haar moeder hoe laat het was, en zonk weldra in sluimering. Om negen uur werd zij plotseling wakker.

— Moeder, sprak zij hijgend en zóó flauw, dat men haar schier niet hoorde, — zijn Kamiel en de kinderen thuis?

Zij opende de oogen, zeer wijd; en hare handen gingen zoekend heen en weêr over de deken.

— Neen, ze zijn hier niet; Reus is eens tot aan den hoek der straat gegaan en Selevie en Cies zijn in ons huis, antwoordde vrouw Beert, een weinig over Maria nederbuigend.

Maar schielijk verschrikt door den halsstarrigen blik harer dochter, die blijkbaar heur antwoord niet begrepen had, keerde zij zich om, liep haastig in de keuken en fluisterde tot Lisatje, die er op een stoel zat te slapen:

— Haast u, loopt Reus halen, ze gaat sterven!

Het meisje ijlde buiten; vrouw Beert kwam in de slaapkamer terug.

Langzaam, als met aarzeling en op de teenen, naderde zij weêr tot Maria. Zij boog over haar neêr, bij 't licht van 't opgedraaide lampje. Zij vroeg haar of zij niets verlangde.

Een lange, lange stilte was haar eenig antwoord.

De oogen der stervende waren dicht, zij ademde gehort en pijnlijk, als hadde zij al haar uiterste krachten daartoe verzameld.

En eensklaps, als het water dat door een dijk breekt, begon zij overvloedig te weenen.

Haar moeder barstte ook in heete tranen los en verborg zich het aangezicht in de handen. Maar, na eenige stonden, haar droefheid overwinnend, boog zij nogmaals over haar dochter neêr om haar te vragen:

— Maria, zoudt ge niet nog een glaasje wijn drinken?

Verwilderd, met een doffen kreet, trok zij zich achteruit. Plots, als ging ze bijten, was Maria's mond wijd open gevallen. Een soort van zucht steeg er nog uit, iets wits kwam op de paarse onderlip te voorschijn en de vergroote, stijve oogen veranderden schielijk in twee glasachtige, strak voor zich starende bollen. Vrouw Beert greep hare hand vast, hief den arm op. Als lood viel hij neder. — Maria! Maria! riep ze nog tweemaal; en bevend duwde zij haar dochter's mond dicht. Als lam viel hij weêr open.

— Dood! kreet ze dof.

Balduk en Lisa kwamen binnen.

Vrouw Beert was weenend voor het bed op de knieën gezonken en zat te bidden. Zij keerde

haar betraand gelaat tot de twee inkomenden om, zij herhaalde snikkend:

— Z' is dood!

Lisatje begon ook dadelijk bitter te schreien, Reus, als versteend, sprak geen woord, met het oog op het vervaarlijk aangezicht der martelares gevestigd.

Er werd aan de voordeur geklopt. Reus, steeds sprakeloos, keerde zich werktuigelijk om en ging openen.

't Was Beert, met enkele buurvrouwen, waaronder Maaie Troet en Oele Feeffe. Deze hadden Lisa zien loopen, zij kwamen, het einde vermoedend, eens zien en hare hulp aanbieden. Reus, zonder een woord, bracht ze binnen.

Bij het lijk gekomen gaf Beert blijken van luid misbaar. Hij begon overvloedig te weenen, hij herhaalde onophoudend, terwijl hij wanhopig het hoofd schudde:

— Alzoo een braaf jong! alzoo een braaf jong! en zoo vroeg moeten sterven! wat zijn dat toch dingen!

Maaie Troet en Oele Feeffe weenden ook. De weduwe Balduk, ontwaakt, vergenoegde zich met onnoozel het hoofd te schudden.

XXXIII.

In de keuken was het vuur in den uitgedoofden haard weêr aangestoken en had men water te warmen gehangen. Maria moest afgelegd worden en de beide gezellinnen der doode boden vrouw Beert hare hulp aan. Zij verdwenen alle drie in 't nachtvertrek.

Nieuwe bezoekers kwamen binnen. Op korten tijd was het keukentje opgepropt met volk. Slimke Snoeck, Donder de Beul en gansch de rooversbende; Moeffe Vrieze, Muimme Taey en al de andere waren daar weldra aanwezig. Reus, halsstarrig in zijn sombere houding verdiept, zat zwijgend op een stoel, naast den haard.

Na ruim een half uur werd door vrouw Beert de kamerdeur geopend.

Langzaam en stil, op de tippen der voeten, traden zij, met een schier plechtige uitdrukking op het gelaat, binnen. En een onvrijwillig eerbiedige ontroering greep hen aan, naarmate zij het lijk van Maria ontwaarden.

Men had haar schoon, haar weelderig, zwart haar gekamd in twee golvende vlechten langsheen de blanke slapen. Een klein, sneeuwwit nachtmutsje bedekte haar hoofd, met de strikken onder hare kin gebonden; hare oogen waren dicht, een in den hals geplaatst gebedenboek hield haar mond toe. Twee kaarsen brandden voor een Christusbeeld, op een klein tafeltje, dat nevens 't bed geschoven was; en daarin lag ze, tot aan de borst door 't blanke linnen overdekt, met de dunne, als moede uitgestrekte armen er boven, zóó kalm en mooi, als in een onuitsprekelijken zachten slaap gedompeld. En haar gelaatstrekken waren gelouterd door die geheime, ondoordringbare en onbeschrijfelijk verhevene uitdrukking, die aan sommige dooden eene schier tastbare superioriteit boven de levenden schijnt te geven.

Ontroerd, geschokt, met tranen in de oogen, knielden de bezoekers neêr. En eensklaps, terwijl een toonlooze, als het ware uit den grond komende stem de eerste gebeden van den Rozenkrans opzei, deed een dof en woest gesnik alle hoofden omwenden. 't Was Reus, die door een schielijke droefheid overweldigd, zijn onweêrhoudbare klachten uitboezemde. Men zag hem, als wanhopig, de beide handen aan zijn slapen slaan en, door Donder de Beul en Klod de Vos gevolgd, in de keuken verdwijnen.

De Rozenkrans was geëindigd, de veillée begonnen. Al de bezoekers, uitgenomen Maaie

Troet en Oele Feeffe, die bij het lijk zouden waken, hadden de kamer, en enkelen het huis verlaten. De overblijvenden hadden zich in de keuken op stoelen gezet of ten gronde neêrgehurkt en een begin van stil gesprek aangevangen. Allen waren het eens om de goede hoedanigheden van Maria te roemen en haren dood te betreuren. Maar zij poogden de ouders, den man en zichzelven te troosten. Maria was braaf, zeer braaf, maar zij had toch waarlijk geen gezondheid om er lang meê door de wereld te geraken. Ja, zij hadden het allen sinds lang bemerkt en tot elkander gezeid: Maria moest het „herpakken" [1]), pogen dien hoest te overwinnen, of zij was „verbatterd" [2]). Wat Reus betrof, die moest er trachten eene reden van te maken. Natuurlijk was het lastig, maar waartoe zou het baten dagen en nachten te treuren en te weenen. Hij moest op zijn oude moeder en zijn beide kinderen peinzen. Het beste wat hem overbleef was zoo gauw mogelijk te hertrouwen. En zij maakten weinig bedekte zinspelingen op Lisatje, die hun als een juist gepast gevonden tweede vrouw voorkwam. Deze allusie ontroerde de beide geïnteresseerden ten diepste. Lisatje barstte opnieuw in overstelpende tranen los en Reus, ook weenend en zich

[1]) genezen. [2]) verloren.

de haren uit het hoofd rukkend, zei dat hij de ellendigste mensch der wereld was en hij zich van het leven brengen zou, indien niemand met hem medelijden had. Alsdan, van lieverlede, liep het gesprek over ziek zijn in het algemeen en weldra over kennissen en geburen, over gebeurtenissen hier en daar, over het een en het ander, zoodat de doode, zoo niet vergeten, eindelijk toch als onderwerp van samenspraak verlaten was.

Te middernacht onthaalde vrouw Beert de steeds talrijke aanwezigen op koffie met boterhammen. Dit bracht een zekere verkwikking, een soort van gedempte opgeruimdheid te weeg en Donder de Beul vroeg halfluid of men niet eens „een dikken [1]) zou uitleggen" om een liter jenever te laten halen. Niemand vond daar bezwaar in en enkelen der rooversbende begonnen reeds in hun ondervestzakken te tasten, toen Beert, steeds zeer weemoedig, verklaarde dat het voorstel bijtrad, maar dat hij ook alles op zich nam, daar hij niet dulden zou, dat iemand „op zulk een avond" een cent van zijn eigen geld vertierde. Deze verklaring verwierf de algemeene goedkeuring en, na een korte discussie in welke herberg men den drank zou nemen, ging Boef Verwilst, in den „Gloeienden Koteraar",

[1]) stuk van vijf centen.

bij Klakke Maerschalck, met wien de schelmen zich verzoend hadden, den gewenschten liter halen.

Maaie Troet en Oele Feeffe hadden een oogenblik de slaapkamer verlaten om in de keuken een kop koffie te drinken en een boterham te eten. Zij trokken schier dadelijk, met gewichtig, neêrslachtig aangezicht weêr binnen en weigerden een borrel te aanvaarden, als Boef Verwilst met zijne flesch teruggekomen was. Allen vonden dat zij gelijk hadden, dat men der doode deze eerbiedige berooving schuldig was. En, bepaald gezellig thans, begonnen zij, in den damp der aangestoken pijpen, hunne flesch te ledigen. Het was een algemeene verbazing toen men ondervond hoe gauw ze ledig was.

„Nondedzju! dat was geen liter, fluisterde Boef, haar omkeerend; — die schelm van een Klakke heeft ons bestolen!

Maar Beert, tot verzoening gestemd, telde met weeke oogen de aanwezigen en verzekerde dat men met „veertien" niet meer dan anderhalven druppel uit een liter schenken kon. Daarop werd een nieuwe discussie aangevangen. Honderd en Een beweerde dat hij eens te Lauwegem, op den „travaux" vier en twintig volle druppels uit een potflesch had geschonken en dan nog een klein beetje voor zichzelf over had. Maar Slimke Snoeck,

vuurrood, loochende met gemaakte ruwheid dit gezegde. Hij was er bij geweest, toen het gebeurde, verzekerde hij; hij had de druppels geteld en er slechts twee en twintig zien uitschenken, tot zooverre dat zijn beurt zelfs voorbijgegaan was en dat hij zijn deel van den drank niet gekregen had. 't Gesprek klonk luider, al de aanwezigen passioneerden zich voor de zaak: het werd een ernstige beraadslaging hoeveel druppels men wezenlijk uit een potflesch schenken kon. Bradden Dhondt stelde voor de flesch met water te vollen en ze in getelde druppelglazen te ledigen, toen Beert, ontroerd, met autoriteit zei:

— Laat zijn, ik zal u d' accoord stellen. Gaat en haalt een verschen liter, Boef.

En, met trillende stem, terwijl de schelm reeds aan de deur was, voegde hij er bij:

— Gaat naar het „Stinkerken", ditmaal, Boef. Indien we dan nog een flesch drinken, zullen we er naar den „Gelapten Shako" om gaan. Wij moeten met een ieder pogen overeen te komen; wij mogen geene lieve vrienden hebben.

Van toen af was het laatste gevoel van beklemdheid overwonnen en vlogen de lange, eentonige uren van den nacht heen, zonder dat men er zich rekenschap van gaf. Nog tweemaal werden, met stipte billijkheid versche liters jenever

uit de herbergen gehaald en het gezelschap zonk meer en meer in een staat van gelukkige vergetelheid, toen eensklaps iemand zei:

— Maar vindt ge niet dat het hier zoo naar den rook stinkt?

Allen keken op en staarden snuffelend en zoekend om zich heen. Zij vonden niets, maar een van hen, de slaapkamerdeur opentrekkend, sprong half verstikt ter zijde, door een rookwolk achteruitgedreven.

Zij ijlden in de kamer. Een bloedkleurige vlam brandde beneveld in den rook, de kreten: „brand! hulp! water! weêrklonken woest. Maaie Troet en Oele Feeffe, in bezwijming van haar stoelen gevallen, werden buiten gesleept. Een eerste emmer water werd sissend in het vuur gegooid.

't Was nog maar een begin van brand; men was het dadelijk meester. En toen deuren en vensters wijd geopend waren, begreep men hoe het moest gebeurd zijn: de beide wachtsters waren in slaap gezonken, eene der kaarsen was omvergevallen en had het vuur aan 't bed gestoken. De helft van 't Christusbeeld en de eene zijde van het tafeltje waren tot zwarte kool verzengd, het bed begon te branden toen men er op gekomen was. Aan Maria zelve was nog niets geschonden.

't Geweld der opschudding had de halfdronken bezoekers gansch nuchter gemaakt. Zij koutten driftig en luidruchtig over de gebeurtenis, in hun schrik het gevaar vergrootend aan hetwelk zij ontsnapt waren. De verbrande plaats in het bed werd met een wit linnen doek bedekt. Maaie Troet en Oele Feeffe, tot het bewustzijn teruggekomen, werden als „nietswaards" uitgescholden en bespot. En, om de ontroering af te spoelen werd, onder algemeene toejuichingen, naar den „Gloeienden Koteraar" een laatsten liter jenever gehaald. Eén enkel, wat hij ook dronk, bleef halsstarrig somber en stilzwijgend: Reus.

XXXIV.

Er moest voor de begraving gezorgd worden. Maria, als behoeftige, had recht op een kostelooze teraardebestelling en het Armenhuis zou de kist leveren.

Den volgenden dag, met de schemering, werd deze door twee mannen aangebracht. Zij was vervaardigd uit ruw, ternauwernood geschaafd

wit hout, met een zwart, onbehendig geverfd kruis van boven. En een kreet van verontwaardiging steeg op uit de harten der ellendelingen, die ze omringden, toen men, bij het openmaken, constateerde dat de bodem uit een oude, vermolmde en doornagelde, op sommige plaatsen nog door grijze en groene verfvlekken bezoedelde deur was vervaardigd.

— Smerige, gierige beesten! raasde, woedend, Honderd en Een.

— Men zou ze moeten vermoorden! riep vloekend, met gebalde vuisten, Donder de Beul. — Zij hebben haar kist uit een oude varkenskotdeur gemaakt!

En iedereen zei het zijne, allen hadden een vermaledijding op de lippen, bij het gezicht van dien smaad, die hen, armzaligen, zóó rechtstreeks trof. Reus, somberder dan ooit, woonde, steeds zwijgend, alles bij.

Een tweede nacht verliep; Maria werd gekist. 's Avonds te voren had de doodsklok — de klok der armen — een korte, rasse poos geluid; des morgens vóór de begraving weêr. Te acht uur werd het lijk gelicht en naar de kerk gedragen.

Het was een koude, gure wintermorgen. Het had des nachts gesneeuwd en daarna, bij helderen

maneschijn, gevroren; maar met den morgen was een nevel gevallen, die nu de straten in zijn treurigen sluier omhulde. Als een naar, angstwekkend visioen, stapte de stoet daarin vooruit. De vier naaste buren: Klakke Maerschalck, Bradden Dhondt, Smuik Vertriest en Boef Verwilst, droegen de kist op hun schouders. Onder het eertijds zwart, maar met de jaren vaalros geworden doodkleed der armen, met zijn vuilgeel kruis en zijn vuilgele franjes, teekende de kist haar akelige vormen af. Reus en Beert gingen er op den eersten rang, naast de weenende vrouw Beert en Lisatje achter. Op hen volgde, in haar versletene, verslenste en geschoten kapmantels verborgen, de ellendige stoet der vrouwen en het laatst kwamen de mannen: Slimke Snoeck, Donder de Beul, Klod de Vos, Honderd en Een, het Slijperken, de gansche bende.

Zij gingen huiverend, met hooge schouders en blauwrood gelaat. De adems kwamen dampend uit de monden, het getrappel der klompen ging klagend, over de kermende sneeuw. Vóór het gemeentehuis kwamen Elodie en Siednie De Waele de stoet vervoegen. Hier en daar, langsheen de Groote Dorpsstraat, verschenen de nieuwsgierige bewoners op de drempels hunner huizen.

Aan den ingang van het kerkhof kwam Mijnheer Verraert, de onderpastoor, de lijkstoet met kruisen en vanen te gemoet. En 't was alsof alles in die treurige begrafenis versleten en vernederd zijn moest; 't was als bestond er een afzonderlijke livrei voor armen-rouwplechtigheden: het koorhemd van Mijnheer Verraert was van onder gescheurd en onrein; de vuilroode rokken van de koorknapen waren met donkere vetvlekken bezoedeld en ook de vanen hadden die grauwzwarte of vaalgroene, op sommige plaatsen bijna dofkoperkleurige tint, die kleur der armoede, welke aan den dood een zoo aangrijpende gedachte van akeligheid bijzet.

Kort van duur was de plechtigheid in de kerk. Slechts een twintigtal personen waren, behalve de lijkgenooten, aanwezig; en toen Mijnheer Verraert het „tremens factus sum ego" gezongen en, in het rond wat wijwater gesproeid had, ging hij zóó haastig, met zijn koorknapen weêr buiten, dat de lijkstoet hem schier niet volgen kon.

De put was aan het eene uiteinde van het kerkhof gegraven, aan den voet van den kloostermuur, dichtbij een boschje van magere acacias, van treurwilgen en pijnboompjes. De bodem was er vochtig, de rijken wilden er niet liggen.

Rondom de kerk en in het midden van het kerkhof, bevonden zich talrijke zarken en kruisen; daar prijkte er geen enkel.

Aan den rand des grafs gekomen, zetten de dragers de kist boven twee sterke touwen neêr. Het doodkleed werd er afgenomen en gevouwen; de kist, door den grafmaker en zijn helper met de touwen opgetild, zonk, hol roffelend, in de akelige diepte. Aller hoofden waren ontbloot, er heerschte een eerbiedige stilte, die slechts onderbroken werd door het gemompeld latijn van den pastoor en het plechtig gebrom der doodsklok op den toren, terwijl de grafmaker, wachtend, met zijn spade in de hand gereed stond.

„Pater noster", zei de geestelijke. Al de aanwezigen knielden neêr. Hij zwaaide nogmaals, met zijn kwispel, wijwater over de gebogen hoofden. En na enkele, luider uitgesproken woorden, keerde hij zich om en vertrok hij, door zijn koorknapen gevolgd.

De grafmaker was aarde op de kist begonnen te werpen. De lijkgenooten waren weêr opgestaan en hadden hun hoofden gedekt. Zij kwamen nader, reikhalzend in de groeve kijkend. Men zag het aangezicht van Luizema, nieuwsgierig tusschen de beenen van Clep Sandrie en Klod de Vos verschijnen. Beert, zijn vrouw en Lisatje

weenden. Reus, 't gelaat steeds somber en ondoordringbaar, staroogde in den kuil.

Donderend vielen de eerste, tot steen vervrozen klompen op de kist neêr. Het was alsof ze bij elken slag ging barsten. Reeds tweemaal had het hout onheilspellend gekraakt en iemand vroeg, aan den grafmaker:

— Zou ze niet breken: toen deze, die daar vermaak in scheen te vinden, een nog grooteren kluit aarde liet neêrvallen

Een dof gebons, een kraken van barstend hout, een gruwelkreet der achteruitdeinzende aanwezigen, weêrgalmden terzelfder tijd. Een der zijplanken was gesprongen en, spalkoogend, ontwaarden de verschrikte lijkgenooten een gedeelte van het wasgeel aangezicht der doode, met haar wit nachtmutsje, boven de fraaie, zwarte, over de slapen neêrgezonken lokken.

— O! klonk opnieuw de afschuwkreet. De handen krompen zich ineen en een afgrijselijk gebrom van in de keel verkropte vloeken en vermaledijdingen weêrklonk, terwijl de grafmaker, bevend en verlamd zijn euveldaad aanstaarde. Maar, als door een electrischen schok, kwam hij schielijk tot het bewustzijn weêr. Hij vatte zijn spade krachtiger ter hand, hij nam een schopvol fijne aarde van den hoop en, als een

herhaling van den afschuwelijken aanslag, waaronder Maria jaren te voren, ginds, in den zandweg, tusschen Axpoele en Braekel bezweken was, werd nu, in den dood, dat mooi en rein gelaat, dat heerlijk geschapen lichaam, geboren en gevormd tot het genieten van geluk en liefde, ook door de aarde van het graf, bezoedeld en verkracht. Één voor één, in het geluid der doodsklok, dekten de rasser neêrvallende schopvollen aarde den mond, de oogen, het voorhoofd, de schoone, zwarte lokken. Een stipje wit, van 't hemd, boven den linkerschouder, bleef het langst weêrspannig. De aarde viel er op neder en rolde er af, onophoudend, als een pareltje, het wit stipje weêr ontblootend. Een kluit bedekte het ook eindelijk. Men zag niets meer dan de grauwe eentonigheid van 't graf.

Langzaam, alsdan, huiverend in den ijzigen wintermorgen en, bij het eindigend gebrom der doodsklok op den toren nog eens het hoofd omwendend, verlieten de makkers Maria voor eeuwig.

EINDE.

TYP. TH. A. VAN ZEGGELEN, (H. J. P. VAN SANTEN) AMSTERDAM.